

Kongens yndling?

En undersøkelse av forholdet mellom Tordenskiold og Frederik IV

Av Lasse E. A. Frøshaug
Hovedoppgave i historie
IAKH, høsten 2021
Universitetet i Oslo

Forsidebilde viser en tegneserierute med illustrasjon av kong Frederik IV som adler Peter Wessel med adelsnavnet Tordenskiold den 24. februar 1716. Hentet fra side 36 i Dag Reidar Frognes *Tordenskiold: admiral & rebell*. Tønsberg: Fantasi-fabrikken, 1998.

Forord

For fire år siden hadde jeg aldri forestilt meg at jeg skulle skrive en bacheloroppgave og senere masteroppgave om Peter Tordenskiold, som i min oppfatning er litt bortglemt blant mine jevnaldrende. Likevel er jeg glad for at jeg gjorde det. Det har vært en stor opplevelse å grave i 300 år med kilder om Tordenskiold selv om Covid-19 pandemien forårsaket problemer underveis.

Jeg vil derfor rette en stor takk til Finn Erhard Johannessen som veiledet meg både under bachelor- og masteroppgaven. Han har alltid gitt gode tilbakemeldinger, veiledningssamtaler og tips om litteratur. Oppgaven hadde aldri blitt hva den er uten ham. Jeg vil også takke historikere som Christian Bjerg, Tor Melien, Dan Andersen, Øystein Rian og flere som har kommet med gode innspill om Tordenskiold. Jeg takker også Dag Reidar Frognes for tillatelsen til å bruke hans illustrasjon som forsidebilde på oppgaven. Videre vil jeg takke mine studiekamerater. Blant disse takker jeg spesielt Teodor Barholt og Einar Høiden som har kommentert flere utkast og hjulpet med rettskrivningen underveis. Einar fortjener også en ekstra takk for å ha tålt mine nevrotiske bombarderinger med rablende spørsmål under et flertall lunsjer og gåturer. Til slutt vil jeg takke mamma, pappa, min storebror Fridtjof og min kjæreste Karoline for støtten de har gitt meg før og under masterskrivingen.

Lasse E. A. Frøshaug

Mysen, 8. november 2021

Sammendrag

I hovedoppgaven undersøker jeg om det stemte at Tordenskiold var kongens yndling. Jeg retter spesielt søkelys på oppfatningene om forholdet mellom Tordenskiold og Frederik IV slik de ble fremstilt i historiografien og deres brevveksling for å finne ut om dette stemte. Jeg har også gjort grundigere undersøkelser av andre problemstillinger som behandler hva kongens belønninger eller Tordenskiolds begravelse kunne si om deres forhold.

Dokumentanalyse og sammenligning er metodene jeg har brukt mest i oppgaven.

Dokumentanalyse har bidratt til å analysere innholdet i Tordenskiolds brev til kongen samt andre kilder, mens sammenligning har bidratt til å belyse hvilke oppfatninger som stemte eller ikke. Jeg har også brukt Erling Sandmos teori om eksemplarisk historieskriving, i tillegg til at jeg har brukt metodene patriotisk historieskriving og Reinhard Kosellecks teori om historisk nytolkning for å belyse hvordan beskrivelsene av Tordenskiold har endret seg gjennom århundrene.

Undersøkelsen viser at Tordenskiold ikke var kongens yndling. Tordenskiold ble ikke omtalt som kongens yndling i sin samtid, og historikere omtalte ikke som en før i 1875. Forholdet mellom Tordenskiold og kongen har gått fra å bli oppfattet som godt og gjensidig på 1700-tallet, til å bli oppfattet som upersonlig, instrumentelt og forretningsmessig i den moderne oppfatningen. Tordenskiolds forhold til kongen har samtidig gått fra å være et hovedtema om ham, til å omtrent forsvunne fra fremstillingen. Tordenskiold som kongens *yndling* kan bli sett på som en historisk konstruksjon som stammet fra Caspar Peter Rothes beskrivelser. Den tradisjonelle forskningen må ha sett begrepet som passende fordi det pekte mot en person som hadde innflytelse, som var favorisert og som kongen hadde et personlig vennskapelig og sympatisk forhold til. Den moderne forskningen må derimot ha sett begrepet som lite treffende ved å oppfatte et forretningsmessig forhold mellom Tordenskiold og kongen. Sistnevnte virker til å stemme. Kongen kan mulig ha beundret Tordenskiold midlertidig grunnet hans dyktighet. Ellers kan Tordenskiold umulig ha vært kongens yndling ettersom han var en løs kanon med sporadiske samarbeidsproblemer som omsider gjorde tabber som medførte alvorlige konsekvenser. Ellers pekte mye på at kongen hverken belønnet eller viste Tordenskiold mer tillit enn andre, eller at kongen var sympatisk og vennskapelig overfor ham som antatt i den tradisjonelle oppfatningen. Kongens belønninger og Tordenskiolds korrespondanse var dermed ikke var et godt argument for at Tordenskiold var hans personlige yndling. Tordenskiolds begravelse betydde heller ikke at han hadde et personlig forhold til kongen, selv om dette var det beste begravelsen som var mulig å gi ham.

Innhold

Forord.....	2
Sammendrag.....	3
Kapittel 1: Innledning.....	6
Peter Wessel Tordenskiold.....	6
Problemstilling.....	6
Hovedkilden, historisk bakgrunn og avgrensning.....	7
Hovedkildens metodiske problemer.....	9
Teori og metode.....	10
Dokumentanalyse og sammenligning.....	12
Frederik IV.....	14
Tordenskiolds hovedaktiviteter og karakteristikk.....	16
Kapittel 2: Historiografi.....	21
Tordenskiold-litteraturens «egentlige» startskudd.....	22
Casper P. Rothe og basisfortellingen.....	24
Ove Malling og Frederik Sneedorff: senere eksemplifisering.....	27
1800-tallet og overgangen til 1900-tallet.....	30
Olav Bergersen og den nye Tordenskiold-forskningen.....	35
2000-tallet og det nye hovedverket.....	39
Oppsummering.....	44
Kapittel 3: Brevene som kilde til forholdet.....	46
Definisjonen på yndling.....	46
Kongens begunstigelser og gratifikasjoner.....	50
Konvensjonell skrivestil og fremgangsmetode, og ubetydelig talemåte.....	58
Kontakten med kongen: vennskapelig?.....	73
Intensjoner.....	78
Midlertidig påvirkning.....	80
Oppsummering.....	84
Kapittel 4: Begravelsen som kilde til forholdet.....	87
Død, smuglet og begravet.....	87
En verdig begravelse?.....	88
Kongens initiativ og involvering.....	91
Oppsummering.....	94
Kapittel 5: konklusjon.....	96

Litteraturliste 101

Kapittel 1: Innledning

Peter Wessel Tordenskiold

Peter Wessel Tordenskiold ble født «Peter Jansen Wessel» i Trondheim den 28. oktober 1690, nummer fjorten i en søskenflokk på sytten. Han reiste til København i 1704. Der gikk han i lære hos Peder Jespersen, som var kongelig konfessionarius, kongens personlige sjelesørger og prest, og venn av Tordenskiolds familie. Wessel møtte kong Frederik IV for første gang i 1705 i Peder Jespersens stall. Her avslo kongen Wessels ønske om innskriving i sjøkadettakademiet. Siden søkte Wessel to ganger, men fikk avslag begge gangene. I mellomtiden skaffet Wessel seg erfaring på slavetokter i Øst- og Vestindia. Wessel fikk endelig gjennomslag ved sin tredje søknad i 1709, som han fikk vite om mens han befant seg på tokt i Ostindia. Han ble siden tidlig uteksaminert i 1711. Senere under den store nordiske krig fikk Tordenskiold en stor karriere takket være kongens gunst og sin egen dyktighet. Til tross for noen nederlag steg han raskere i offisersgradene enn sine likemenn i den dansk-norske flåten. I 1716 adlet kongen ham *Tordenskiold*, som ble hans kjenningsnavn. Til slutt i 1719 ble Tordenskiold forfremmet til viseadmiral etter seieren i Marstrand. Her festet kongen samtidig et diamantbesatt kongelig portrett på brystet hans. Dette var datidens mest sjeldne belønning. Etter Danmark-Norge og Sverige inngikk fred sommeren 1720, fikk karrieren en brå slutt. Tordenskiold ble omsider rastløs og siktet mot andre tjenester i utlandet. Først med kongens godkjenning fikk han dratt på utenlandsreise i Europa, hans siste reise. Historikere har spekulert på om han skulle oppsøke et giftermål i England, men dette har aldri blitt bekreftet. Gleiningen i Nord-Tyskland ble uansett Tordenskiolds siste stopp. Under en gallamiddag havnet Tordenskiold i krangel med svensken Staël Von Holstein over et rykte om svindel i kortspill. Senere den 12. november 1720 kjempet de i en kårdeduell der Tordenskiold ble drept av et stikk under høyre brystvorte. Tordenskiolds lik ble siden smuglet hjem i en liten sjalupp fra Lübeck til København. Den 3. januar 1721 ble liket hensatt om natten under Holmen kirke - uten jordpåkastelse eller venner og bekjente til stede.

Problemstilling

De neste 300 årene ble Peter Tordenskiold husket som en eventyrlig og dyktig sjøhelt med “mannsmot og kongegunst”. Selv velger jeg å rette søkelys på oppfatningen av forholdet mellom Tordenskiold og Frederik IV. Forholdet mellom Tordenskiold og kongen virker til å ha hatt stor betydning i fortellingen om ham, selv om nyere fortellinger rettet mest søkelys på Tordenskiolds heltemot og død. Deres forhold virket spesielt fordi det viste gjensidighet mellom dem. Blant annet ble Tordenskiold ansett som «kongens yndling», og kongen ansett

som hans beskytter og giver av gunst. Selv etter 300 år finnes det slike oppfatninger om forholdet. Forskjellen er at Tordenskiolds forhold til kongen har blitt fremstilt som en påvirker til hans raske karriere. Dessuten har det oppstått antydninger til selvfortjeneste og utnyttelse mellom Tordenskiold og kongen. Dette gjorde at deres forhold kunne blitt oppfattet som upersonlig og forretningsmessig. Studier til tross, hverken historiografien eller korrespondansen mellom Tordenskiold og kongen har blitt gjort til gjenstand for uttømmende analyse om oppfatningene stemte eller ikke. Hittil finnes det få tekster som har behandlet temaet ut over et lite underkapittel i en større hovedundersøkelse. Selv vil jeg rette søkelys på forholdet i sin helhet. Oppgavens problemstilling blir dermed: «Er oppfatningen om at Tordenskiold var kongens yndling, riktig?»

Hovedkilden, historisk bakgrunn og avgrensning

Tordenskiolds egenhendige brev, samlet og utgitt av Orlogskommandør Olav Bergersen i *Tordenskiolds brev* fra 1963, blir oppgavens hovedkilde.¹ Samleverket består av 1184 skrevne brev fra Tordenskiold fra perioden 1706 til 1720. Fra disse vil jeg begrense meg til brevene som tar for seg korrespondansen mellom Tordenskiold og kongen.

Casper P. Rothe var antakelig den første som brukte brevene som kilde. Rothe hadde likevel et begrenset kildeomfang i sitt arbeid. Kildeomfanget besto kun av en håndfull brev i tillegg til diverse vandrehistorier, vitneutdrag og rapporter. Samtidig viste Rothe mangelfull kritisk behandling av brevene. Likevel var han banebrytende i forskningen. Han kan derfor takkes mest for sine fyldige gjengivelser av Tordenskiolds brev i biografien. Etter Rothe kjenner vi ikke til ytterligere selvstendig forskning på brevene før 1920-tallet. Litteraturen fra 1747 til 1925 virket heller til å ha omtrent kopiert Rothes omtaler og tolkninger av brevene.

Olav Bergersen brukte siden ny og større mengde brev og kilder i tobindsbiografien *Viceadmiral Tordenskiold* fra 1925 som følge av ny forskningsmetode.² Bergersen hadde likevel ikke tilgang på alle registrerte brev i dette verket. Først gjennom nye funn hos Det Norske Riksarkiv, Videnskapenes Selskap i Trondheim (Gunnerus biblioteket) og Det Danske Rigsarkiv fikk Bergersen samlet og redigert brevene for publisering i februar 1963 under tittelen *Tordenskiolds brev*.

I *Tordenskiolds brev* var det som nevnt registrert totalt 1184 brev som var konsipert, diktet og skrevet av Tordenskiold i perioden 1706 til 1720.³ Dette var en endring fra

---

¹ Bergersen, Olav. *Tordenskiolds brev*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1963a)

² Bergersen, Olav. *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, (Trondhjem: Aschehoug, 1925a); Bergersen. *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, (Trondhjem: Aschehoug, 1925b)

³ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, IV

mengden på 762 brev Bergersen hadde tilgjengelig i 1925. De 422 nye brevfunnene ble gitt alfabetnummer. Verket kom dessuten med «32 bilag til likeså mange brev», som var ment som nødvendige kommentarer på grunn av de nye brevene.⁴ Bergersen hadde to formål med brevsamlingen. Det ene var at brevsamlingen skulle være et kildekrift. Det andre var at samlingen skulle gi mulighet for å trenge dypere inn i Tordenskiolds personlighet. Her kunne leseren få innblikk i Tordenskiolds liv og atferd i tiden fra kadett til viseadmiral. Brevene har dessuten et stort omfang, og viser ulike sider av Tordenskiolds liv og virke. Samlingen inneholdt diverse saklige og administrative brev som klager, ordrer, rapporter, supplikker, instruksjoner, resolusjoner og private brev. Verket var, og fortsatt er, derfor en rik og direkte kilde til Tordenskiolds tanker og handlinger. Bergersen hadde samtidig lagt til utfyllende kommentarer til flere av brevene. Han kommenterte dessuten der enkelte brev manglet.

Bergersens biografi fra 1925 og samlingsverk fra 1963 gjorde at brevene ble mer sentrale i Tordenskiold-litteraturen. Dette førte igjen til nyere analyser. Blant disse var den norske historikeren Anders V. Haga den første som forsøkte å telle antallet brev mellom kongen og Tordenskiold. Haga var samtidig den første i nyere forskning som brukte korrespondansen til å undersøke forholdet mellom kongen og Tordenskiold.⁵ Haga viste et systematisk arbeid med sorteringen og utregningen av brevene i hovedoppgaven fra 2006. Han begrenset seg til brevene i perioden 1711 til 1719, og fant 87 brev fra Tordenskiold til kongen.⁶ Vedlegget i Hagas oppgave viste likevel små bagateller i antallet sendte brev fra år til år.⁷ Til tross for bagateller og en kort undersøkelse ga Hagas analyse ny innsikt til oppfatningen om Tordenskiold.

Min utregning og avgrensning av brevene blir annerledes. Jeg har tatt stilling til alle brevene Tordenskiold skrev til kongen fra perioden 1706 til 1720, og fra dette regnet omtrent 103 registrerte brev. Dette er den nyeste utregningen siden Haga. Videre vil jeg poengtere hvorfor antallet er omtrentlig. Utregningen inkluderer kun brev fra hovedkilden *Tordenskiolds brev*. Dette betyr jeg har inkludert fysiske originaler, kopier, avskrifter og egenhendige brev som holder Tordenskiolds underskrift, og som viste at han var avsender til kongen. Dette inkluderer også brev til kongen som Tordenskiold undertegnet sammen med andre offiserer. Utregningen inkluderer derimot ikke forsvunne brev. Det betyr brev som ikke kan oppspores fysisk, selv om de ble hevdet til å ha eksistert. Dette gjelder brevene Bergersen

---

⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, IX

⁵ Haga, Anders Vestel. *Peter Wessels Tordenskiold: Hans Administrative rolle under den store nordiske krig*. Hovedoppgave i historie. (Oslo: IAKH, 2005), 88-91

⁶ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 180

⁷ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 180

omtaler som forsvunnet i sine kommentarer, for eksempel en rapport fra februar 1711 om forholdene i Marstrand.⁸

Hovedkildens metodiske problemer

Den første fallgraven er at brevmengden i *Tordenskiolds brev* ikke er komplett. Bergersen selv hevdet at flere brev manglet. Selv om diverse journaler antydte at Tordenskiold kommuniserte med svenske myndigheter i 1719, er det bevar få brev fra perioden ettersom Tordenskiolds egen protokoll og kopibok er forsvunnet.⁹ Dessuten ble flere private brev brent fra Tordenskiolds dødsbo av hans svoger.¹⁰ Den danske historikeren Dan H. Andersen hevdet det samme.¹¹ Dette gjør at min utregning på antallet brev mellom kongen og Tordenskiold må antas som ufullstendig.

For det andre blir denne brevanalysen ensidig. Årsaken er at *Tordenskiolds brev* inneholder mest brev der Tordenskiold var avsender. Dette blir problematisk for analysen av deres korrespondanse, for man får lite innblikk fra kongens perspektiv. *Tordenskiolds brev* inneholder også få brev der kongen var avsender til Tordenskiold. Disse er alle formelle brev. Brevene belyste også kongen administrative fokus. Kongens frikjennelse- og utnevnelsebrev til Tordenskiold fra 1714, kongens instruks fra 1716 som utnevnte Tordenskiold sjef for Nordsjøeskadren, kongens svar på rapport av seier i Marstrand 1719 og kongens utnevnelsebrev som forfremmet Tordenskiold til viseadmiral i 1719 er eksempler på disse brevene. Det finnes også offisielle utnevnelsebrev som Tordenskiolds adelspatent fra 1716. Ellers finnes det ingen spor av personlige brev, som videre gjør analysen ensidig. Man kunne til slutt vurdert om det fantes en større privat korrespondanse mellom kongen til Tordenskiold via kongens kabinettsekretær. Dette virker tvilsomt, men jeg vil undersøke det likevel. Løsningen blir å ta utgangspunkt i Tordenskiolds egne svar til kongen. Tordenskiolds svar kan belyse om han refererte til brev fra kongen som kunne vært personlige, eller om han kun svarte på formelle brev. Jeg kan også undersøke om kongens instruks til Tordenskiold ga andre inntrykk enn administrativ interesse.

Et tredje problem er usikkerheten om det var Tordenskiold selv eller kahyttskriversene om bord som skrev brevene. Bergersen mente at de lengre brevene sannsynligvis ble konsipert av Tordenskiold før kahyttskriversene renskrev dem.¹² Tordenskiolds egne bidrag var

---

⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 6

⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, X-XI

¹⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1087

¹¹ Andersen, Dan H. *Tordenskjold – en biografi om eventyreren og sjøhelten*, oversatt av Erik Ringen, (Oslo: Spartacus Forlag, 2006), 347

¹² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, IX

dermed innhold, stil, form og muligens noe ortografi. Kahyttsskriverne virket likevel til å ha hatt egne fagmessige ambisjoner. Kahyttsskriverne hadde dessuten gode skriveferdigheter, og kunne utføre flotte kalligrafiske prestasjoner. Diktater var også mulig brukt når det gjaldt Tordenskiolds ordrer og korte rapporter. Bergersen mente derfor at det var vanskelig å avgjøre hvem som bar ansvaret for ortografien, for kahyttsskrivene hadde muligens en stor rolle i dette.¹³ Likevel stiller jeg med kritisk. Tordenskiold ble oppfattet til å ha en særegen skrivemåte som virket frittalende, livlig og detaljrik. Andre kilder nevnte dessuten at enkelte kahyttsskriverne beskrev Tordenskiold som streng og truende.¹⁴ Selv om kildegrunnet for raseriutbruddene er usikre, kan dette belyse hvor fritt kahyttsskriverne kunne endre innholdet i brevene. Man må dermed ta hensyn til spesielle uttrykk og formuleringer i brevene han skrev til kongen. Kongen var tross alt Tordenskiolds viktigste kontakt, hvilket betydde Tordenskiold mulig kontrollerte brevinholdet etter kahyttsskriverne renskrev dem.

Siste problem var at Tordenskiold ikke skrev brev til kongen direkte, men til kongens kabinettsekretær Anders Lydersen. Som kongens nærmeste medarbeider var kabinettsekretæren en av kongens mest betroede menn i kabinettet.¹⁵ Saker som var for spesielle til å sendes direkte for kongen ble sendt til ham. Det er usikkert hvilke eller hvor mange «spesielle» saker som ble brakt til kongen. Uansett var det tydelig at Tordenskiold korresponderte med kongen gjennom kabinettsekretæren. Løsningen blir å undersøke hvorvidt kabinettsekretæren kunne bli ansett som et filter og en indikasjon på Tordenskiolds utrygghet overfor kongen. Betydningen dette hadde for forholdet skal jeg diskutere senere i oppgaven.

Teori og metode

Jeg kommer først til å redegjøre for det historiografiske før jeg senere analyserer hovedverket. I kapittel 2 vil jeg rette et kronologisk søkelys på når og hvor oppfatningene om forholdet mellom Tordenskiold og kongen oppsto, hvordan de ble begrunnet og hvordan de endret seg. Jeg gjør dette ved å undersøke de største publiseringene i dansk, norsk, svensk og oversatt tysk litteratur fra 1700-tallet frem til innværende år 2021. Jeg begrenser meg dermed til populærhistoriske verk, biografier og andre akademiske studier ettersom jeg mener disse gir best kildeverdi for historiografien. Teaterstykker, skjønnlitteratur, tegneserier og filmatiseringer blir derimot ikke prioritert. Sentralt for Tordenskiold-litteraturen er at den var

---

¹³ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, IX

¹⁴ Andersen, *Tordenskiold*, 214-215

¹⁵ Dyrvik, Ståle. *Truede Tvillingriker 1648-1720*. bind 3 av *Danmark-Norge 1380-1814*, (Oslo: Universitetsforlaget, 1998), 379

mye dominert av amatørhistorikere frem til nyere tid. De tre mest kjente forfatterne gjennom århundrene er, i kronologisk rekkefølge, Caspar P. Rothe, Olav Bergersen og Dan H. Andersen. Disse forfatterne blir sentral for historiografien, men også oppgaven ellers, fordi deres Tordenskiold-biografier etter tur ble regnet som hovedverket om Tordenskiold. Jeg skiller dessuten mellom Tordenskiold-forskningen i to perioder på grunn av forskjellene i vitenskapelig forskningsmetodene i de nyere hovedverkene. Den første er den tradisjonelle forskningen fra 1747 til overgangen av 1900-tallet. Den andre er den nyere forskningen fra 1900 til frem til innværende år 2021. Historiografien vil ellers bli supplert med verk av forfattere fra disse periodene. Otto Vaupell, David Fassmann, J.C. Tuxen, Ove Malling, Frederik Sneedorff, Per Eilstrup er blant forfatterne jeg tar stilling til.

I første del av kapittel 2 vil jeg bruke Erling Sandmos teori om eksemplarisk historieskriving i vurderingen av den tradisjonelle Tordenskiold-forskningen.¹⁶ Eksemplarisk historieskriving var en pedagogisk og moralsk metode som stammet fra gresk og romersk historieskriving i antikken. Eksempelet var det mest distinktive fokuset i deres historieskriving, som handlet om å skrive historie om kjente skikkelser som eksempel for ettertiden.¹⁷ Kapittel 2 vil belyse at den tidlige forskningen om Tordenskiold var preget av eksemplarisk historieskriving. Mest av alt blir dette forstått gjennom oppfatningene av forholdet mellom Tordenskiold og kongen, som virket til å stamme fra Rothe. Metoden kan også bli knyttet til Ove Malling, som brukte Tordenskiold som et eksempel på dyder. Metoden vil derfor bidra til vurderingen av hvordan Tordenskiold rolle som sjøhelt og kongens «yndling» ble et eksempel for samtiden og ettertiden. Eksemplarisk historieskriving kan dessuten bli brukt til å belyse hvordan oppfatningene om Tordenskiold ble gjenfortalt i den tradisjonelle forskningen.

Neste del av kapittel 2 vil benytte metoden patriotisk historieskriving i vurderingen av historieskrivingen om Tordenskiold etter unionsoppløsningen ved 1814. Unionsoppløsningen virket til å ha skapt et skille mellom den danske og norske historieskrivingen. Metoden vil spesielt belyse hvordan dette gradvis fikk norske historikere til å distansere Tordenskiold fra det danske for å fremheve de norske aspektene med ham.

Metoden kan også belyse levningene av patriotisme i litteraturen på 1900-tallet. Her vil jeg likevel ta mest stilling til Reinhardt Kosellecks teori om historisk nytolkning for å belyse endringen i forskningsmetoden om Tordenskiold. Koselleck hevdet at historiske nytolkninger kunne formes av et endret erfaringsrom gjennom tilgang på andre kilder enn

---

¹⁶ Sandmo, Erling. *Tid for historie*, (Oslo: Universitetsforlaget, 2015)

¹⁷ Sandmo, *Tid for historie*, 41

tidligere verk, eller at de eksisterende kildene fikk nye tolkninger.¹⁸ En historisk nytolkning kunne mulig føre til at man oppdaget den egentlige meningen bak kilden, selv om man også sto i fare for å tillegge kilden en mening som var aldri tilsiktet av forfatteren.¹⁹ Kosellecks metode blir spesielt relevant for vurderingen av Olav Bergersen. I 1925 skrev Bergersen den første vitenskapelige biografien om Tordenskiold. Her rettet han kritikk mot Rothe og hans fortellinger med hjelp av nytt kildemateriale han ikke hadde tilgang på.²⁰ Ettersom Bergersens verk fra 1925 ble det nye hovedverket om Tordenskiold, kan jeg med Kosellecks metode belyse de akademiske og kritiske strømningene mot den tradisjonelle forskningen som oppsto fra dette.

Siden vil patriotisk fremstillingsmetode bli brukt om Bergersen og den nyere Tordenskiold-forskningen. Bergersens biografi ble skrevet i 1920-årene mens en polemikk om Tordenskiolds nasjonalitet foregikk, og ble senere anklaget for å ha vært preget av norsk patriotisme og motvilje mot Danmark. På denne måten var verket ikke balansert i sin tolkning av Tordenskiolds liv og virke. Senere verk virket også til å ha hatt samme patriotiske innstilling om Tordenskiold. Spesielt norske historikere forsøkte å fremme det norske ved Tordenskiold ved å distansere ham fra det danske. Patriotisk historieskriving kan dermed brukes til å belyse det endrede søkelyset på Tordenskiold og kongen i den nyere forskningen.

Dokumentanalyse og sammenligning

I oppgavens hovedkapittel, kapittel 3, er dokumentanalyse metoden jeg vil legge mest vekt på.²¹ Dokumentanalyse er en kvalitativ metode som skiller seg fra andre kvalitative metoder, fordi den ikke forutsetter feltarbeid og observasjon.²² Materialet en arbeider med har samtidig ikke vært ment til å forskes på.²³ Brevene og tekstene må derfor leses på egne premisser.

Dokumentanalysen vil først brukes til å vurdere «yndling» som begrep, og hvilken bruk og hensikt Rothe hadde med begrepet i Tordenskiold-fortellingene. Funnene vil siden benytte analysen av kongens gunst og belønninger. Dette vil bidra til vurderingen om Tordenskiold kunne blitt oppfattet som yndling i forhold til kongens særbehandling og begunstigelser. Dokumentanalysen av *Tordenskiolds brev* kan videre kaste lys på om den tradisjonelle eller den nyere oppfatningen av forholdet mellom Tordenskiold og kongen

---

¹⁸ Koselleck, Reinhardt. *The Practice of Conceptual History – Timing History, Spacing Concepts*. Oversatt av Todd Samuel Presner med flere, (California: Stanford University Press, 2002), 65

¹⁹ Koselleck, *The Practice of Conceptual History*, 70-71

²⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, V-VI, 110-120

²¹ Thaagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse*. (Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget), 2003

²² Thaagaard, *Systematikk og innlevelse*, 12-13

²³ Thaagaard *Systematikk og innlevelse*, 62

stemte eller ikke. Dette blir hovedundersøkelsen i oppgaven. Her ønsker jeg å belyse om Tordenskiolds brev til kongen var spesielle, om de imponerte kongen, om Tordenskiold fikk spesielle tillatelser og om de ga antydning til et personlig forhold mellom dem. Dette blir først undersøkt i forhold til Tordenskiolds skrivekunnskaper og fremgangsmetode, deretter gjennom Tordenskiolds fremtredende formuleringer. Etterpå vil brevene brukes til å vurdere om kontakten mellom Tordenskiold og kongen ga inntrykk av et personlig forhold. Her legger jeg vekt på hvor ofte de skrev, hvor ofte de møttes, om det var antydninger til personlige brev og annet. Jeg nevnte tidligere at det ikke finnes personlige brev fra kongen. Dette vil jeg løse med å analysere Tordenskiolds egne svar til kongen samt kongens instruksjoner til Tordenskiold for å finne antydninger til et personlig forhold.

I dokumentanalysen av brevene vil jeg videre undersøke Tordenskiolds intensjoner i sitt forhold til kongen. Her blir det rettet søkelys på om Tordenskiold hadde selvstendige politiske formål, om han kun brydde seg om arbeidet og ansvaret en høy grad kunne gi eller om han hadde andre hensikter. Her vil jeg også forsøke å analysere kongens intensjon overfor Tordenskiold. Brevanalysen vil dessuten rette søkelys på om Tordenskiolds evne til å påvirke kongen ga inntrykk for et personlig forhold.

Komparativ metode, også kalt sammenligning, er den andre metoden jeg kommer til å legge vekt på i oppgaven. Metoden handler om å relatere ett studieobjekt til et annet, ofte for å finne likheter og forskjeller, eller for å finne årsaksforklaringer på lignende hendelser. Metoden vil spesielt bli brukt til å sammenligne Tordenskiolds brev og forhold til kongen med allmuen, samt med andre sjøoffiserer og høytstående offiserer under eneveldet. Hensikten er å vurdere om Tordenskiold egentlig passet beskrivelsen som *kongens yndling* i forhold til hvordan kongen behandlet andre. I kapittel 3 blir dette undersøkt i forhold til personer som mottok kongens belønninger og begunstigelser for å belyse om Tordenskiold ble personlig favorisert. Kapittel 3 vil også undersøke dette i forhold til hvordan Iver Huitfeldts brev samt andre supplikanter under eneveldet skrev til kongen: for å belyse om Tordenskiolds brev til kongen var spesielle.

Sammenligning blir til slutt nyttig i kapittel 4. Sammenligningen av Tordenskiolds begravelse med Christian Gyldenløve og Niels Juel kan kaste lys på rollen Frederik IVs hadde under Tordenskiolds død og likferd, og hva dette betydde for deres forhold. Ellers vil kapittel 4 legge mest vekt på hvilken hva Tordenskiolds begravelse kunne si om forholdet mellom ham og kongen.

Frederik IV

Jeg vil også ta stilling til Frederik IVs karakter og hovedaktiviteter i undersøkelsen. Kong Frederik IV ble født den 11. oktober i 1671. Han besteg tronen den 25. august 1699 etter faren kong Christian Vs. død, og forble konge av Danmark og Norge frem til sin død den 12 oktober 1730. Som enevoldskonge, fikk han en tilnærmet uinnskrenket kontroll og makt over helstaten og dens politikk på grunn av utmynting av enevoldsarveregjeringsakten og kongeloven av 1665.²⁴ Frederik IV ble dermed den lovgivende, utøvende og dømmende makten i riket. Selv sto han for alle egne lover og regler. Samtidig ga kongemakten ham retten til å utnevne personer til administrative stillinger i statsapparatet og militæret. Kongelovene til tross, kongen kunne verken gi avkall på sin eneveldige makt, dele opp sitt rike eller endre på kongeloven. Dette var, politisk sett, de eneste restriksjonene kongen hadde over hva han kunne gjøre eller ikke.

Frederik IV ble på den ene siden oppfattet som den beste og mest effektive enevoldskongen som kom tettest på å regjere eneveldig under det danske eneveldet.²⁵ Han ble omtalt som disiplinert, energisk og nøyaktig i sitt arbeid. Blant annet åpnet han for direkte henvendelser og audiens fra sine undersåtter, og forsøkte ofte å se eller høre «alt og alles» saker.²⁶ Dette gjorde at han ble omtalt som en gavmild og rettferdig konge.²⁷ Frederik IVs arbeidsvilje forårsaket dessuten at han etterlot sin stat i bedre tilstand enn da han overtok kongemakten, i tillegg at hans stat oppnådde en forbedret internasjonal sikkerhetspolitisk tilstand.²⁸

På den andre siden ble kong Frederik oppfattet som en inkompetent regent. Kongen var uegnet og dårlig forberedt til kongemakten ved kroningen i 1699, ifølge historikerne Michael Brengsbo og Thomas Lyngby. Kongen fikk en snever utdanning i sin ungdom, og han ble ikke opplært i historie, statsrett eller statskunnskap.²⁹ Han fikk heller ingen praktisk eller teoretisk militær utdanning. Heller ikke Christian V tillot sønnen å delta i enkelte

---

²⁴ Jensen, Birgit Bjerre. *Udnevnevnelsesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*. (København: G. E. C. Gads Forlag, 1987), 13; Lyngby, Thomas. «Frederik IV som enevældig konge» i *Perspektiver på Den store nordiske krig 1700–1721 – 300 år etter Carl XIIIs fall*, redigert av Knut Arstad, s. 377-396, (Oslo: Forsvarsmuseet, 2018), 388

²⁵ Brengsbo, Michael. «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», i *Perspektiver på Den store nordiske krig 1700-1720 – 300 år etter Karls XIIIs fall*, redigert av Knut Arstad, s. 65-88, (Oslo: Forsvarsmuseet, 2018), 68

²⁶ Feldbæk, Ole. «Den lange fred. 1700-1800», i *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, Bind 9, redigert av Olaf Olsen, (København: Gyldendal Forlag, 1990), 119-120; Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 68

²⁷ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 119-120; Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 68

²⁸ Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 68

²⁹ Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 66

regjeringssaker i sin regjeringstid. Årsaken til den dårlige utdannelsen var at datidens hoff mente at fremtidige eneveldige konger ikke trengte forberedelse. Det ville gjort ham for spesialisert, og samtidig ødelagt hans «orientering». Samtidig mente Christian Vs. rådgivere at prinsen aldri skulle bruke vitenskap ettersom lærdommen kvelte den naturlige intelligens.³⁰ Kong Frederik erkjente aldri feilen med sin dårlige utdanning, selv da hans egen sønn Christian VI senere fikk samme mangelfulle utdanning.³¹ Siden ble den manglete utdanningen et savn for Frederik IV. Etter kroningen i 1699 brukte han mye tid på å innhente kunnskapen han gikk glipp av. På denne måten viste kongen god disiplin. Han lærte dansk og tysk, men datidens hovedspråk, fransk, lærte han på egenhånd.³² Han lærte også italiensk på egenhånd. Han hadde en livslang svakhet for Italia etter å ha brukt mye av sin ungdom i Venezia. Kjærligheten for Italia ga likevel tilbakeslag. I stedet for å oppruste sitt kongerike til krigen som truet hans grenser, tilbrakte han mye tid og ressurser på fest og elskov i Italia. Dette forårsaket at Danmark-Norge fikk et dårlig utgangspunkt ved deltakelsen i den Store nordiske krig i 1710.³³

Kongen ble også oppfattet som en sykkelig mistenksom regent. Historikere mistenkte at dette stammet fra faren Christian V, som også mislikte Admiralitetet og den gammel-tyske adelen. Siden forsøkte Frederik IV å videreføre misnøyen til sin sønn Christian VI gjennom hans testament av 24. april 1723.³⁴ Her påpekte han at adelen måtte bli holdt utenfor de største embetene, og måtte heller aldri få ansvar for kommandoen til sjøs eller over kadettene.³⁵

Til slutt virket Frederik IV til å foretrekke unge, talentfulle sjøoffiserer fremfor eldre. Et eksempel var da Admiralitetet klagde på at kongen forfremmet Tordenskiold til kaptein den 28. desember 1714. I klagen påpekte de at flere offiserer følte seg forbigått, og at de yngre offiserene ikke hadde gjort seg fortjent til forfremmelse.³⁶ Admiralitetet mente dessuten at andre sjøoffiserer var dyktigere enn ham, og at kongen heller burde forfremmet dem.³⁷ Den 22. mars 1714 svarte kongen at han ikke innvilget deres forslag, og mente at sjøoffiserene ikke måtte bli overrasket dersom yngre sjøoffiser ble belønnet med forfremmelse.³⁸ Dette

---

³⁰ Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 65

³¹ Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 65-66

³² Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 65

³³ Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 69

³⁴ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 81

³⁵ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 81

³⁶ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 498

³⁷ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 498

³⁸ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 490

belyste at kongen foretrakk ungt talent over ansiennitet.

Frederik IVs karakter vil hovedsakelig bidra til vurderingen om Tordenskiold kunne blitt oppfattet som hans personlige yndling. Et punkt vil bli bygget på Frederik IVs mistenksomhet nevnt tidligere. Kildene gjør det tenkelig at kongen var selektiv med hvem han stolte på. Det blir derfor relevant å undersøke hvordan og hvorfor kongen favoriserte enkelte personer fremfor andre. I forhold til problemstillingen, kan dette dessuten belyse om Tordenskiold egentlig ble favorisert av kongen. Et annet punkt blir bygget på kongens åpenhet overfor folket. Som nevnt tidligere ville kongen orientere seg om «alle» sakene i riket, og at han åpnet for en direkte kommunikasjon til sitt kabinett. Med dette kan man vurdere verdien av direkte kontakt med en eneveldig konge. For eksempel kunne direkte kontakt med kongen muliggjøre at flere forsøkte å vinne hans gunst for å klatre opp i systemet. Dette kan samtidig belyse om kongen var lett påvirkelig eller ikke, og om hans kontakt med Tordenskiold ga antydning til et spesielt forhold.

Siste punkt blir å undersøke hva Tordenskiolds likferd og begravelse kan si om hans forhold til kongen. Her vil jeg forsøke å analysere hvilken rolle og holdning kongen hadde til Tordenskiolds likferd og begravelse. Undersøkelsen kan medføre noen komplikasjoner fordi kildegrunnet er begrenset. Dessuten har historikere fokusert mest på omstendighetene ved Tordenskiolds duell samt verdigheten av likferden og begravelsen som fulgte. Løsningen blir å ta stilling til moderne forskeres uenigheter om verdigheten av begravelsen. Deretter kan jeg vurdere hva kongens initiativ under Tordenskiolds likferd og begravelse kunne si om deres forhold.

Tordenskiolds hovedaktiviteter og karakteristikk

Tordenskiolds hovedaktiviteter og karakter har ofte blitt fremstilt som en eventyrlig heltefortelling. Historikere har fokusert mest på hendelsene som fremhevet hans karakter og raske karriere. Spesielt to kjennetrekke har blitt fremhevet om Tordenskiold. Den ene var Tordenskiolds talentfulle og dristige karakter, den andre hans evne til å opprettholde kontakten med mektige personer som kongen. Med disse klatret Tordenskiold raskere i graden enn både jevngamle og eldre sjømenn.

Det begynte med Tordenskiolds fødsel i Trondheim den 28. oktober 1690 som nummer tolv i rekken av atten barn, inkludert en pleiedatter, av skipsreder- og handelsmannen Jan Wessel og kona Maren Schøller. Etter en myteomspunnet barndom reiste Tordenskiold året 1704 til København i kongens følge. Her ble Tordenskiold ansatt i dr. Peder Jespersens tjeneste. Dette ledet deretter til det første møtet med kongen i Jespersens stall i 1705. Etter

møtet jobbet Tordenskiold hardt for å bli innskrevet til sjøkadettakademiet, og dro på farlige slavetokter i 1706 til Guinea og i 1708 til Vestindia for å skjerpe sine sjøegenskaper. Etter to avslåtte søknader i 1706 og 1708 ble Tordenskiold omsider tatt opp ved sjøkadettakademiet i 1709.

Ferdighetene som formet Tordenskiold under læreårene, ble videre finpolert under tjenesten i den Store nordiske krig. Evnen til å opprettholde og blidgjøre mektige kontakter ble dessuten skjerpet i denne perioden. Blant annet nølte Tordenskiold aldri med å henvende seg direkte til kongen. Siden ble Tordenskiold tidlig uteksaminert i 1711 som underløytnant på skipet *Postillon* under Waldemar Gyldenløve. Deretter ble han utnevnt sjef på snauen *Ormen* samme år – også gjennom Gyldenløves anbefaling til kongen. I begynnelsen drev Tordenskiold mest med speideroppdrag mot fienden, og konvoitjenester for koffardiflåten – også kalt handelsflåten. For imponerende tjenester ble Tordenskiold sjef på fregatten *Løvendals Galley* i 1712 gjennom Waldemar Løvendals anbefaling. Med denne fikk Tordenskiold større mulighet til å utøve ferdighetene som siden definerte ham: kreativitet og impulsivitet. Ved flere episoder handlet han utenom ordre eller kjempet mot mektigere fiender. Noen ganger begge.

Tordenskiolds impulsivitet førte til hans største oppturer og nedturer i karrieren. Noen eksempler på oppturene var Tordenskiolds konfrontasjon med en engelsk kaptein i 1714, kapringen av fregatten *Hvita Örn* under slaget ved Femern i 1715 og konfrontasjonen med linjeskipet *Öland* og fregatten *Phoenix* under slaget ved Rügen i 1715. Alle var risikable konfrontasjoner der Tordenskiold sto overfor en overlegen fiende. Likevel kom han seg unna med lettere skader eller seier grunnet dyktig manøvrering. Førstnevnte ble kjent fordi Tordenskiold, som etter en lang kamp begynte å gå tom for krutt, inngikk våpenhvile med den engelske kapteinen og spurte om å låne krutt av ham. Kapteinen avsto forespørselen og skilte lag med Tordenskiold etter en skål for hverandres helse. Admiralitetet reagerte på hendelsen og fikk Tordenskiold innkalt til krigsrett, som endte med at han ble frikjent og av kongen forfremmet til kaptein. Kapingen av *Hvita Örn* styrket siden Tordenskiolds rykte ettersom dette var en rask og beryktet svensk fregatt. Han omdøpte fregatten til *Hvide Ørn* før senere ble belønnet med kommandoen på denne etter slaget i Femern. Sistnevnte ble kjent fordi Tordenskiold, tross store skader, utmanøvrerte og skadet de overlegne svenske skipene *Öland* og *Phönix* før han kom seg unna. Denne aksjonen bidro til at kongen valgte å adle Tordenskiold i februar 1716.

Andre oppturer var slaget i Dynekilen i 1716, angrepet på Marstrand og Karlsten festning og slaget ved Nya Älfsborg i 1719. Dette var Tordenskiolds mest kjente seiere.

Slagene ble mest kjent ettersom de belyste Tordenskiolds impulsivitet og dyktige sjømannskap til det ytterste. Samtidig hadde de stor betydning for krigsforløpet under den Store nordiske krig. Forspillet for Dynekilen var at kong Karl XII rykket inn i Norge vinteren 1715, og i mai 1716 tok Fredrikshald. Svenskekongen var avhengig av forsyninger fra sjøveien for å fortsette innrykningen. Siden fikk Tordenskiold nyss om at den svenske forsyningsflåten hadde ankret i Dynekilen den 5. juli. Ettersom tiden var knapp, gikk Tordenskiold mot viseadmiral Christian Carl Gabels ordre og forberedte et overraskelsesangrep på den svenske flåten. Angrepet ble siden utført den 8. juli 1716. Med dette overrumplet Tordenskiold den overlegne svenske forsyningsflåten, og senket eller kapret mesteparten av fiendens skip. Karl XII avbrøt deretter invasjonen og trakk troppene sine ut fra Norge. Tordenskiold hadde dermed vunnet et avgjørende slag. Som belønning ble Tordenskiold utnevnt kommandør av kongen til tross for at angrepet var utført utenom ordre. Angrepet på Marstrand og Karlsten festning i 1719 ble siden det siste avgjørende slaget i den Store Nordiske krig. Her lyktes Tordenskiold først med å kapre mesteparten av den svenske flåten før han brente resten. Deretter fikk han Karlsten festning til å kapitulere etter kort tid med beleiring, beskytning og mest av alt psykologisk krigføring.

Tordenskiolds impulsivitet kunne med dette blitt forstått som ungt pågangsmot. Kongen virket også til å ha likt dette. Dette ville forklart hvorfor kongen ofte beskyttet og tilga Tordenskiold ved situasjoner som ellers ville ført til straff, for eksempel Dynekilen og konfrontasjonen med den engelske kapteinen nevnt tidligere. Kongens gunst førte deretter til at Tordenskiold fikk flere belønninger og berømmelser. Dette gjorde at Tordenskiold fikk kommandoen av mektige skip som fregatten *Hvide Ørn*, nevnt tidligere, og linjeskipet *Laaland* i 1717. Samtidig førte dette til at Tordenskiold hoppet over diverse offisersgrader i karriere. Få måneder etter forfremmelsen etter Dynekilen fikk Tordenskiold kommandoen over Nordsjøeskadren. Dette førte ham omtrent til toppen av det dansk-norske flåtehierarkiet. Etterpå, i 1718, ble han forfremmet til schoutbynacht. Dette var datidens tredje høyeste offisersgrad som i dag tilsvarer graden kontreadmiral. I 1719 forfremmet kongen Tordenskiold til viseadmiral og skjenket ham et diamantbesatt kongelig portrett med Elefantordenens blå bånd. Med datidens nest høyeste offisersgrad og mest sjeldne belønning, var Tordenskiold på høydepunktet i sin karriere som 28-åring.

Nedturer var derimot slagene i Göteborg og Strömstad i 1717. Disse nederlagene ble mest kjent ettersom de medførte store konsekvenser for krigsforløpet til Danmark-Norge og for Tordenskiolds stilling. Tordenskiold angrep Göteborg i forsøk på å stoppe den svenske kaperfarten. Med hele eskadren med unntak av fregattene, håpet Tordenskiold å trenge forbi

forsvarsverket og utrydde Göteborgeskadren og de svenske kaperne. Kort tid før angrepet forsøkte Tordenskiold å sette opp en blokadefør et endelig overraskelsesangrep. Planene slo likevel feil da den eldre kaptein Christian Vosbein trosset Tordenskiolds ordre og dro på krysstokt før slaget. Tordenskiold reagerte med å skyte skarpt etter Vosbein samt sende to sjalupper etter ham. Likevel fortsatte Vosbein sin reise nordover.³⁹ Med overraskelsesmomentet ødelagt forsinket dette angrepet som kom ut sterkere for motstanderen enn ventet. Vosbein fikk siden skylden for ulykkene.⁴⁰ Nederlaget i Strömstad ble siden det blodigste nederlaget. Strömstad hadde blitt et viktig forsyningspunkt foran fremtidige svenske angrep på Norge. Tordenskiold håpet dermed å gjøre oppbyggingen vanskeligere ved å angripe byen, helst med å ødelegge magasinene og transportskipene som mulig befant seg i Strömstad. Til tross for sin overlegne styrke med flåtens beste skip og artilleri gikk angrepet ikke som planlagt. Tordenskiold gjorde flere taktiske feil før og under slaget. Samtidig forårsaket vanskelige værforhold og svikt blant Tordenskiolds underordnede store konsekvenser. Motvind forårsaket at Tordenskiold ankom senere enn antatt, som ødela overraskelsesmomentet og ga svenskene muligheten til å forberede forsvaret. Alle skipene kom heller ikke frem i tide. I stedet for å avblåse angrepet, tok Tordenskiold en ivrig beslutning om å utføre angrepet. Angrepet ble videre mislykket da skipene tok lang tid å komme i posisjon. Landsettingen av tropper ble videre mislykket da svenskene responderte med et kraftig motangrep. Dette førte tap av et hundretalls mannskap, og Tordenskiold selv ble skadet og evakuert. Dette blodige nederlaget satte Danmark-Norge i en ugunstig situasjon. Flåten og hæren måtte kombinere styrker for å kjempe tilbake en mulig svensk offensiv mot Norge. Samtidig kunne Tordenskiolds vanskelige forhold med andre offiserer bli en risiko for den daværende situasjonen. Tordenskiold mistet dermed kongens tillit og stillingen som sjef for Nordsjøeskadren, og ble underlagt kommandoen til kontreadmiral Andreas Rosenpalm under trussel om å miste kongens velvilje helt. Det største og siste nederlaget skjedde siden etter krigen. På utenlandsreisen i 1720 ankom Tordenskiold Hannover. Her havnet han i krangel med svensken Staël von Holstein under et middagsselskap i regi av Georg I. Anklager om svindel og skittent kortspill førte til slåsskamp, som siden førte til sverdduellen Tordenskiold prøvde å forhindre, men som han ble drept i ved Gleiningen i Nord-Tyskland den 12. november 1720.

Man får inntrykk av at Tordenskiold var en mann av eventyrlige preg, men også en primitiv villstyring som synes å motsi mannsidealet etablert gjennom eventyreren. Denne

---

³⁹ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 113

⁴⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 420-425

karakteristikken virker siden til å ha blitt brukt i patriotisk heltedyrking av Tordenskiold og i nedvurdering av hans forhold til kongen, som jeg siden vil belyse. Min oppfatning er dessuten at Tordenskiold tydelig skilte seg ut blant andre på grunn av sin dyktighet. Han kunne anses som en spontan person som ikke tenkte før han handlet og som var hyperaktiv, men som ofte behersket å gjennomføre mye på kort tid. Dette kunne forklart hvorfor kongen fikk stor interesse for ham. Likevel gikk det galt, spesielt da Tordenskiolds impulsivitet medførte for store konsekvenser til å bli oversett. Dette gjaldt også ved slutten da impulsiviteten fikk ham drept i en duell han selv forsøkte å forhindre. Tordenskiold kunne derfor anses som en løs kanon, som mulig gjorde at kongen ikke stolte på ham alltid. Forholdet mellom dem ville dermed virket mindre personlig enn antatt.

Kapittel 2: Historiografi

Gjennom 300 år har Tordenskiold-litteraturen blitt omfattende etter flere bidrag av biografier, romaner, skuespill og diktsamlinger. Det startet med skillingsviser og sanger skrevet før og etter Tordenskiolds død.⁴¹ Etter Casper P. Rothes biografi om Tordenskiold fra 1747 til 1750, har mye av litteraturen om Tordenskiold levd videre i senere verk, tidsskrifter og artikler. Historiene om Tordenskiold var for det meste eksemplariske, positive forbilder som ettertiden kunne lære av. Dette dannet et eventyrlig heltebilde av Tordenskiold som fortsatte frem til 200-års-markeringen for Tordenskiolds død i 1920. Siden da ble historiene om Tordenskiold vitenskapelig og akademisk forsket på. Gjennombruddet skjedde året 1925 da Olav Bergersen publiserte den første akademisk-vitenskapelige biografien om Tordenskiold: *Viceadmiral Tordenskiold*. Biografien ble det nye hovedverket i forskningen på grunn av sitt brudd med den gamle forskningen. Siden har norske og danske historikere forsøkt å argumentere for den «sanne» historien om Tordenskiold. Den danske historikeren Dan H. Andersen skrev siden det nye hovedverket om Tordenskiold i 2004. Her fremstilte han det psykologiske og menneskelige aspektet med Tordenskiold. Dette betydde å undersøke årsakene og komplikasjonene bak Tordenskiold atferd og mentale prosesser ved diverse hendelser, å forstå mannen bak heltebildet. Etter Andersen skjedde det få publiseringer om Tordenskiold, kun en håndfull hovedoppgaver. Først i juli 2020, i anledning med 300-års-jubileumet for Tordenskiolds fødsel, oppsto et nytt omfattende verk om Tordenskiold. Verket ble utgitt av den norske fagbokforfatteren og amatørhistorikeren Lars G. Wessel Johnsen, som på morssiden slektet til Tordenskiolds eldre bror Eiler Wessel. I tillegg til å undersøke Tordenskiolds bakgrunn, liv og karriere, forsøkte forfatteren dessuten å vekke interesse for norsk 1700-talls historie med å beskrive hans samtid. Om dette blir det nye hovedverket, kan bare tiden vise.

Til tross for endringer gjennom århundrene har ikke den vitenskapelige forskningen klart å fjerne Tordenskiolds eventyrlige skikkelse. Forskningen har tvert imot verifisert flere «af de mest utrolige anekdoter og gjort grundlaget for hans berømmelser mere sikkert end før», ifølge historikeren Per Eilstrup.⁴² Gjaldt dette også myten om forholdet mellom Tordenskiold og Frederik IV ettersom dette ble mye fokusert på i historiebøkene? Som nevnt tidligere, ble Frederik IV oppfattet som Tordenskiolds beskytter, i tillegg at Tordenskiold ble oppfattet som kongens «yndling». Historiografien må først undersøkes kronologisk for å

---

⁴¹ Andersen, *Tordenskjold*, 383; Bachke, Victoria. *Tordenskioldiana*, (Trondheim: Ringve museum, 1958), 273

⁴² Eilstrup, Per. *Tordenskiold: Peter Wessel og hans tid*. (København: Lademann Forlag, 1968), 9

kartlegge hvor oppfatningen oppsto, hvordan den utviklet seg i den tradisjonelle oppfatningen, og til slutt hvor relevant dette har blitt i den moderne forskningen.

Tordenskiold-litteraturens «egentlige» startskudd

Oppfatningene om forholdet mellom kongen og Tordenskiold startet mulig med Casper P. Rothes biografier fra 1747 til 1750.⁴³ Trebindsverket ble tross alt regnet som startskuddet på litteraturen om Tordenskiold, og ble siden basisfortellingen om Tordenskiold i omtrent 200 år. Likevel fantes det et tidligere verk som mulig fremstilte dette. Det første verket om Tordenskiold ble publisert i Leipzig i 1721 av den tyske forfatteren David Fassmann. Han publiserte sin biografi på tysk, som senere ble oversatt til dansk i 1745 av Johan Chrisoph Groth. Den oversatte tittelen lød: *Samtale i de Dødes Riige, første Entrevue imellem den kongl. Danske Vice-Admiral, Petrus af Tordenskiold og den viidt berømte Hollandske Admiral Martin Tromp, som indeholder begge disse store og tappre Helters mandige Bedrifter Tilligemed de nyeste Mærkværdigheder, og de derover gjorde curieuse Reflexioner*. Verket var en form for bildebok, og handlet om Tordenskiolds ankomst til dødsriket der han kom i samtale med den jevnbyrdige hollandske sjøhelten Martin Tromp. I Tordenskiolds livshistorie tyder Fassmann på å ha vært tett på begivenhetene som fremstilles, selv om oversetteren hevdet at verket var noe pietistisk og satirisk.

Fassmanns oppfatning av forholdet blir forstått når Tordenskiold formidler livsfortellingen sin til Tromp. Denne skapte et tidlig inntrykk av den lojale sjøhelten som var ivrig etter å tjene kongen så mye som mulig. Videre fikk man inntrykk av at kongen var rettferdig. Gjennom kongens behandling av Tordenskiold, forsto man at kongen belønnet og benådet undersåttenes gode kvaliteter og dyder. Ifølge Fassmann visste Tordenskiold dette, som i fremstillingen hevdet å ville tjene kongen til det fulle om det så kostet ham livet.⁴⁴ Fra dette ble det tydelig at kongens gunst var nøkkelen til å oppnå forfremmelse.⁴⁵ På denne måten kunne Fassmann dessuten ha sett forholdet mellom Tordenskiold og kongen som resultat av et meritokratisk samfunn. Et meritokrati var et samfunnssystem hvor intelligens, kompetanse og ytelse ga grunnlaget til maktfordeling og sosial status. Dette virket til å

---

⁴³ Rothe, Casper Peter. *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*, Første Deel. Anden Oplag forandret og forbedret. (Viborg: trykt paa Forfatterens Bekostning, 1772); Rothe, Casper Peter. *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*, Tredie Deel. Anden Oplag forandret og forbedret. (Viborg: trykt paa Forfatterens Bekostning, 1773)

⁴⁴ Fassmann, David. *Samtale i de Dødes Riige, første Entrevue imellem den kongl. Danske Vice-Admiral, Petrus af Tordenskiold og den viidt berømte Hollandske Admiral Martin Tromp, som indeholder begge disse store og tappre Helters mandige Bedrifter Tilligemed de nyeste Mærkværdigheder, og de derover gjorde curieuse Reflexioner*, (Trykt og oplagt af Johan Christorph Groth boende paa Ulfeldsplads, 1745), 18

⁴⁵ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 18

samsvare med Fassmann sin fremstilling av Tordenskiold, som fikk kongens gunst på grunn av sine egenskaper. Gode egenskaper ble dessuten fremstilt som redningen til Tordenskiold ved konflikter. Et eksempel var frikjennelsen ved krigsretten i 1717. Tordenskiold ble beskrevet som å ha fryktet kongens vrede inntil kongen erkjente hvor selvoppofrende og tapper han hadde vist seg. Kongen valgte derfor å se ham «igiennem Fingre», skrev Fassmann.⁴⁶ Fassmann gjorde videre et poeng om påvirkningen av Tordenskiolds sjalue motstandere – også kalt «missunnerne» - ved disse hendelsene. Dette var personer fra kongens hoff og Admiralitetet som var fiendtlig innstilt mot Tordenskiold. For eksempel var det fiender ved hoffet som ville ha Tordenskiold av veien, til tross for at kongen tilga ham.⁴⁷

Fassmanns verk ga også antydninger om et gjensidig forhold der kongen elsket og æret Tordenskiold, selv om Tordenskiold og kongens forhold virket mest preget av kongens sans for gode egenskaper. Man forsto dette fra beskrivelsen av at kongen så Tordenskiold med «naadige Øyne», som virket som en vennlig innstilt og tilgivende holdning.⁴⁸ De beste antydningene var deretter fremstillingen om at den engelske kongen kjente til nåden Tordenskiold hadde hos sin konge ved deres møte i Hannover 1720.⁴⁹ Det siste, om ikke beste eksempelet, var fremstillingen om at kongen satte portrettet av Tordenskiold i sitt kabinett for å minne ham etter hans død.⁵⁰ De to siste oppfatningene ble kun nevnt av Fassmann, og har ikke blitt sporet opp siden.

Fassmanns oppfatning av forholdet virket til å ha flere likheter med senere litteratur. Tordenskiold ble oppfattet som en lojal tjener med gode egenskaper og stor iver etter å tjene en konge som belønnte god innsats og selvoppofrelse dersom det var fortjent. Det var samtidig antydning til gjensidighet i beskrivelsene til Fassmann. Som tidligere nevnt hadde kongen et nådig syn på Tordenskiold da det var fortjent, den engelske monarken kjente til forholdet mellom dem og kongen minnet Tordenskiold med et portrett i sitt kabinett. Med dette kunne man anta at Fassmann oppfattet Tordenskiold som kongens yndling, selv om han ikke nevnte det direkte. Likevel var det en forskjell mellom Fassmann og senere verk som mulig nyanserte deres oppfatning av forholdet. Fassmann virker også til å ha ment at Frederik IV kun benådet og beundret Tordenskiold, og ikke beskyttet ham, på bakgrunn av personlige hensikter. Dette pekte på at Fassmann mente at Tordenskiold og kongen hadde et godt bekjentskapsforhold, men ikke et personlig forhold. Oppfatningen kan mulig forklares med at verket til Fassmann

---

⁴⁶ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 20

⁴⁷ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 22

⁴⁸ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 16

⁴⁹ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 34

⁵⁰ Fassmann, *Samtale i de Dødes Riige*, 49

var begrenset. Verket besto av kun 79 sider fordelt mellom de mest sentrale livshendelser til Tordenskiold og Tromp. Det var også flere mangler i Fassmanns fremstilling, selv om han hadde flere likheter med senere danske og norske oppfatninger. En annen årsak var at Fassmann skrev sitt tyske verk i perioden Tordenskiold døde og ble gravlagt, og at verket ble publisert mens arveoppgjøret for Tordenskiolds dødsbo foregikk. Fassmann kunne umulig ha hatt tilgangen til de samme kildene som senere forfattere på grunn av dette. At Fassmann heller ikke refererte til noen av Tordenskiolds brev, pekte dessuten på at brevene ikke var tilgjengelig. De var dermed ikke brukt av Fassmann. Kildedeforskjellen forklarte dessuten hvorfor senere litteratur ikke nevnte verket eller fortellingene til Fassmann. Videre kunne fremstillingen av Frederik IV blitt forklart med Fassmanns tyske nasjonalitet. Fassmann viste tydelig respekt for monarker i sin fremstilling. Som tysker var det likevel mulig at han ikke delte samme tilknytning til den dansk-norske sjøhelten og enevoldskongen som dansker og nordmenn. Dette kunne forårsaket at Fassmann utviklet en annerledes oppfatning. Til tross for forskjellen kunne Fassmanns verk regnes som den mindre kjente innledningen til litteraturen om Tordenskiold.

Casper P. Rothe og basisfortellingen

Etter Fassmann publiserte den danske historikeren og godseieren Casper P. Rothe trebindsverket *Forsøg til navnkundige Danske Mænds Livs og Levnets Beskrivelse* i perioden 1747 til 1750. I 1772 og 1773 ble biografens 2. utgave *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter* utgitt. Rothes forklaring var at første opplag «har længe været opgaet; Det trængte til betydelige Forandringer».⁵¹ Rothe skrev dessuten at verkets endring var «een med disse Tidens Smag mere passende Klædning».⁵² Samtidig inkluderte 2. utgaven kart og bilder som skulle illustrere Tordenskiolds «fornemmeste Handlinger».⁵³ Rothes forfatterskap ble lite kjent i samtiden. Biografien ble likevel kjent som hans hovedverk i ettertid, og ble brukt som basisfortelling frem til 1925.

I forordet til 2. utgaven skrev Rothe at «Indet opliver unge Mænds hierter mere» enn å lese om store menns gjerninger, og at det var viktig å skrive om slike menn fra fedrelandet. Det måtte skrives om danske stormenn, mente han, fordi det allerede eksisterte en tradisjon i Sverige som skrev om hendelser som «ei var deres Folk til heder».⁵⁴ Rothe fryktet dessuten at man kun ville ha «Svænske kilder å øses af» i fremtiden. Rothes hensikt med biografen ble

---

⁵¹ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, upaginert forord.

⁵² Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, upaginert forord.

⁵³ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, upaginert forord.

⁵⁴ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, upaginert forord

deretter tydelig: han ville «grave Tvilling-Rigets store Mænds ihukommelse op af det Støv, de mulner, og efterhaands forgaae udi».⁵⁵ Her forsår man at Tordenskiold ble beskrevet som en av rikets «store Mænd», og at Rothe fryktet at manglende litteratur om han ville lede til at han forsvant fra minnet. Rothe ønsket dermed å hindre dette ved å knytte Tordenskiolds handlinger til staten. Han la derfor stor vekt på at man burde minne og videreformidle Tordenskiolds «ypperlige Bedrifter».⁵⁶

Rothes verk ble kalt en biografi, men dets kronologiske oppsett gjorde at verket lignet en krønike og seiersfortelling. For det første forsøkte Rothe stadig å skildre livet og æren til Tordenskiold best mulig. Dette ble gjort via fremstillinger av konkrete hendelsesforløp og Tordenskiolds personlighet inngående. Rothe la videre vekt på å fremstille Tordenskiold som modig og snarrådig. Tordenskiold gjorde heller aldri noe galt i Rothes fremstillinger. Æreløse situasjoner og feiltagelser ble i stedet rasjonalisert og forsvart, eller skjøvet over på andre. Selv da kongen viste misnøye overfor Tordenskiold, skjedde det fordi «onde Fortolkeres Forklaring» i hoffet påvirket kongens dømmekraft. Blant annet hevdet Rothe at Tordenskiolds misunnelige motstandere forårsaket at han ble innkalt til krigsrett og avskjediget fra kongens tjenester.⁵⁷ Jeg mener derfor at Rothe brukte eksemplarisk historieskriving om Tordenskiold. Dette var som nevnt en pedagogisk og moralsk metode som stammet fra antikken, og som handlet om å skrive historie om kjente skikkelser som eksempel for ettertiden. Rothes fremstillinger virket til å samsvare med denne definisjonen. Mest av alt virket Rothe til å ha skapt et feilfritt forbilde av Tordenskiold som en sjøhelt, og mest av alt brukt ham som prakt eksemplar for en lojal tjener som fremhevet kongemakten og eneveldets verdier. Dette kunne blitt ansett som hovedtrekket i Rothes eksemplariske historieskriving om Tordenskiold.

Rothes oppfatning av forholdet mellom Tordenskiold og kongen

Det var sannsynlig at Rothe styrket og etablerte oppfatningene om forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Fassmann ble muligens ikke brukt som kilde, for Rothe refererte aldri til ham. Rothe hadde likevel flere av de samme oppfatningene som Fassmann, men med noen forskjeller. Hovedforskjellen var at forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble ett av hovedtrekkene i Rothes verk. Det andre var Tordenskiolds lojalitet og dyder. Forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble dessuten ofte fremstilt med varierende innlevelse og pragmatiske tolkninger. Dette var annerledes fra Fassmann, som virket resymerende i forhold.

---

⁵⁵ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, upaginert forord.

⁵⁶ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 1

⁵⁷ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 118

Rothe la dessuten tidlig vekt på å fremheve det gode forholdet mellom dem. Allerede i starten av biografien ble Tordenskiold beskrevet med «Troskab mod sin konge og Fædreland».⁵⁸ Deretter fikk man innblikk i at kongen satte pris på Tordenskiolds egenskaper tidlig i karrieren. Det gjensidige aspektet ble mye gjentatt av Rothe, som dessuten virket til å begrunne dette som årsak til Tordenskiolds raske avansement. Blant annet hevdet han at Tordenskiold fikk stor glede av at kongen «ofte talede med ham», og at kongen «yndede meget den Nidkierhed og det Mod» som lyste i hans talekunst.⁵⁹ Tordenskiold skulle dessuten ha snakket med stor overbevisning, som gjorde at kongen «i andet kunde end lee dertil».⁶⁰ På denne måten virker Rothe, som Fassmann tidligere, til å legitimere det danske eneveldet gjennom å fremstille den danske statsstrukturen som et meritokrati. Som tidligere nevnt var dette et system der intelligens, kompetanse og ytelse ga grunnlaget til maktfordeling og sosial status. Dette kom ofte frem i Rothes fremstillinger, som gjennom Tordenskiold bygget på oppfatningen om at gode personlige egenskaper, om ikke gode kontakter, var nøkkelen til å stige i sosial status under eneveldet. For eksempel ble generaladmiral Løvendal imponert over Tordenskiold under tokten langs svenskekysten i 1712, og ville deretter fortelle kongen om Tordenskiolds «tro tjeneste» for en mulig belønning.⁶¹

Rothe virket også til å ha ment at Tordenskiolds egenskaper reddet ham ved konflikter. Forskjellen fra tidligere er at Rothe fremstilte kongen som Tordenskiolds beskytter ved disse episodene, mens Fassmann vinklet fremstillingen mot kongens benådning. Et eksempel var episoden da flere sjøoffiserer anklaget Tordenskiold som et «uroeligt Hoved» som kun ville bygge seg et godt rykte. Kongen forsvarte Tordenskiold deretter med å svare at ingen andre i flåten «gider gjøre noget».⁶² Rothe påpekte videre at kongen oppfattet Tordenskiold som «aarvaagen, og tillige een af de paalideligste» mennene i den dansk-norske flåten.⁶³ Kongen satte dessuten Tordenskiold høyt under krigsrettene mot ham. Kongen støttet ham også ved krigsretten etter nederlaget i Strømstad i 1717, ifølge Rothe. Fortellingen endte med at Tordenskiold fikk tilbake «Konges Naade» da han siden ble frikjent, og at dette stoppet «Munden paa mange af hans Misundere».⁶⁴ På denne måten fremhevet Rothe at kongen støttet Tordenskiold selv etter grove feil. Dette var annerledes fra oppfatningen til Fassmann, som hevdet at kongen så «gjennom fingrene» på Tordenskiold på grunn av hans

---

⁵⁸ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 1

⁵⁹ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 60

⁶⁰ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 60

⁶¹ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 52

⁶² Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 38

⁶³ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 51

⁶⁴ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 21

selvoppofrelse og tjeneste.

Kongen klarte ikke lenger å beskytte Tordenskiold i tiden før og etter duellen i 1720, ifølge Rothes fremstillinger. Det ble fredstid og flåten ble nedrustet. Rothe hevdet at Tordenskiold ble rastløs og omsider planla utenlandsreise. Kongen ville likevel ikke gi slipp på Tordenskiold fordi han fryktet at Tordenskiolds «megen Levenhed» skulle få ham i trøbbel.⁶⁵ Det ble gjort gjentatte forsøk på å hindre utreisen før kongen omsider ga etter og lot Tordenskiold reise. Rothe hevdet dette var den «sidte Naades-Bevisning, han uhædlig mottok af Monarken».⁶⁶ Da kongen senere fikk vite om oppblussingen med Stael Von Holstein, skrev Rothe at kongen sendte en kurer til å beordre Tordenskiold tilbake til Danmark. Likevel nådde kureren ikke frem i tide.⁶⁷ Det er usikkert hvor Rothe fant sistnevnte fortelling. Fortellingen har aldri blitt gjentatt i senere verk, og den kan derfor bli regnet som en vandrefortelling.

Tordenskiolds likferd og begravelse ble siden ikke inkludert i Rothes fremstilling. Sannsynlig måtte han ha sett hendelsene som nedverdiggende, og derfor valgt å ekskludere dem fra seiersfortellingen om Tordenskiold. I stedet avsluttet Rothe fremstillingen med å beskrive Tordenskiolds karakter. Her hevdet han at Tordenskiold hadde kongens «Yndest og Tillid i en høi Grad».⁶⁸ Dette tyder på at Rothe igjen eksemplifiserte Tordenskiold, men denne gangen som kongens yndling. Med dette ble Tordenskiold ikke bare et forbilde på en lojal undersått, men også en unik person ingen kunne sammenlignes med. På grunn av dette virket kongen og Tordenskiold til å ha hatt et spesielt forhold. Levningene av dette skulle siden bli et sentralt kjennetegn i senere litteratur. Det er disse jeg siden skal undersøke senere.

Ove Malling og Frederik Sneedorff: senere eksemplifisering

Norske Ove Malling, som ble utnevnt kongelig historiograf i 1809, tok siden i bruk Rothes kildemateriale. I 1777 ble Mallings verk *Store og Gode Handlinger av danske, norske og holstenere* utgitt av Gyldendal forlag. Verket gjorde at senere historikere mente at Ove Malling bidro til skapelsen av heltebildet og myten om Tordenskiold.⁶⁹ Ifølge Dan H. Andersen var Mallings verk et bestillingsverk i den politiske kampen på 1770-tallet hvor det «nye styret under Ove Høgh Guldberg ønsket å fange opp den gryende danske motstanden mot bruk av utlendinger i styret av staten og vende den til en helstats-patriotisme der fedrelandet utgjorde helstaten under den eneveldige kongen».⁷⁰ Tanken bak verket var at det

---

⁶⁵ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 257

⁶⁶ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 257

⁶⁷ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 281

⁶⁸ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 284

⁶⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 384

⁷⁰ Andersen, *Tordenskjold*, 385

skulle bli brukt i latinskoler som fungerte som forberedelse til universitetets embetsutdannelse. Verket fikk likevel indirekte, men stor betydning for læren på folkeskolene på landet og i danske skoler i byene da det ble grunnlaget for skolenes «beskjedende skolebøker».⁷¹

Mallings verk fra 1777 hadde flere fellestrekk enn forskjeller med Rothes fremstilling. Hovedforskjellen var at Malling utelukket forholdet mellom Tordenskiold og kongen fra handlingen. Her kunne Malling blitt regnet som den første som tok lite stilling til Tordenskiold og Frederik IV i Tordenskiold-litteraturen. Dette virket merkelig, for Malling satte også søkelys på sentral legitimering av eneveldet flere steder i verket. Ellers delte Malling syn med Rothe om viktigheten av å skrive om dansk-norske helter. Han mente det var mer stimulerende å «læse og tenke om dem, fordi de ere vore egne».⁷² Malling rettet samtidig mest søkelys på å heltebildet av Tordenskiold i sitt verk. Kapitlene i Mallings verk besto kun av ulike fortellinger fra historien med en bestemt dyd som et tema hvor Tordenskiold var brukt som et prakt eksempalar til diverse dyder. Hovedsakelig beskrev Malling Tordenskiold som en mann med «meer Mod end Sindighed», samt en begavet taktiker som handlet på eget initiativ tross ordre.⁷³ Tordenskiold kunne i tillegg være bråkjekk, nærmest arrogant, selv i møtet med en langt sterkere fiende.⁷⁴ Med dette mener jeg at Malling passet definisjonen av eksemplarisk historieskriving. Malling virket til å utfylle Rothes hensikt med å bruke Tordenskiold som et forbilde for undersåtter, og fremhevet hva en person burde være samt hvilke egenskaper man burde ha: modig, dyktig, søkende og arbeidsom – selv under motgang.

Eksemplifiseringen av heltebildet var mulig årsaken til at forfattere gradvis tok mindre stilling til forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Dette ble en tendens i senere litteratur, som jeg kommer tilbake til senere. Før dette skrev den danske historikeren Frederik Sneedorff den siste store fremstillingen av Tordenskiold under eneveldet. Sneedorff var sønn av den innflytelsesrike statsviteren Jens Schielderup Sneedorff. Han rakk ikke å skrive mange verk. Flere av Sneedorfs verk ble dessuten utgitt etter hans død. Årene 1797 til 1798, etter Sneedorfs død, ble den skriftlige utgaven av *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele* publisert.⁷⁵ Verket var strukturert kronologisk. Periodiseringen var samtidig knyttet til både konger og fremstående folkegrupper i den aktuelle historiske perioden.

---

⁷¹ Andersen, *Tordenskjold*, 385

⁷² Malling, Ove. *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*, (Kjøbenhavn: Gyldendals Forlag, 1777), upaginert forord

⁷³ Malling *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*, 418

⁷⁴ Malling *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*, 418

⁷⁵ Sneedorff, Frederik. *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele* Bind 2. (Kjøbenhavn: Gyldendal, 1798)

I kapittelet «Frederik IV» i bind 2 fant man fortellingene om Tordenskiold.⁷⁶ De var fordelt på omtrent 6 av 80 sider. I likhet med Rothe og Malling virket Sneedorff også til å ha villet fremheve minnet om danske sjøhelter. Sneedorf virket også til å ha bygget på eksemplifiseringen av Tordenskiold. Dette kom frem gjennom beskrivelsen av Tordenskiold som en av flere sjøhelter som utmerket seg etter Iver Huitfeldt, som ifølge Sneedorff enda fantes i «vores ærefulde Erindring».⁷⁷ I tillegg ble Tordenskiold beskrevet som: «Hvad han var, det veed vi alle; og var det mueligt han kunde glemmes i Dannemark, saa glemmes han aldrig i Sveriig».⁷⁸ Dette betydde at Tordenskiold alltid ville bli husket som en dansk sjøhelt og som svenskenes svøpe.

Det var videre tydelig at Sneedorff delte Rothes oppfatning om forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Likheten til tross, Sneedorff la større vekt på fortellingene som fremhevet Tordenskiolds beste egenskaper. Kongens gunst ble likevel ikke utelukket fra disse. For eksempel var Sneedorffs beskrivelse av Tordenskiolds forfremmelse til schoutbynacht omtrent identisk med Rothes fremstilling.⁷⁹ Sneedorff skrev at Tordenskiold ankom rundt midnatt den 30. desember 1718 og valset direkte inn i kongens gemakker med nyheten. Kongen var bekymret for at Fredrikshald hadde falt, og tvilte noe på Tordenskiold, som ifølge Sneedorff svarte: «jeg ønsker kun at Deres Majestæt saa sandt vil gjøre mig til Schoutbynacht (Contra:Admiral) som det er sandt.» Kongen lovte dette. Tordenskiold ga ham deretter bekræftelsen fra regjeringen i Christiania som beviste dødsfallet før han omsider kysset kongens hånd og gikk. Straks etter tilkalte kongen sine ministre. Nyheten spredte seg raskt over hovedstaden, og folk samlet seg om Tordenskiold for å høre historien. Et annet eksempel var gjenfortellingen av Tordenskiolds ekspedisjon i Marstrand i 1719. Sneedorff skrev at kongen kom til Marstrand etter seieren og forfremmet Tordenskiold til viseadmiral. Etterpå ba kongen admiral Gabel om å gi fra seg sitt eget diamantportrett, som kongen selv festet på Tordenskiold. Selv om dette virket krenkende overfor Gabel, mente Sneedorff at Gabel fikk et tilsvarende diamantportrett etterpå. Han hadde dermed ikke blitt krenket på noen måte. I tillegg poengterte Sneedorff at kongen ga Tordenskiolds bror et presteembete i Norge etter Tordenskiolds «begjæring».⁸⁰

Sneedorff argumenterte også for et gjensidig forhold der kongen beskyttet

---

⁷⁶ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 240-320

⁷⁷ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 279

⁷⁸ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 285

⁷⁹ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 299; Rothe, *Den Danske Søeheldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 63-67

⁸⁰ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 308 - 309

Tordenskiold. Dette kom frem i Sneedorffs karakterisering av Tordenskiold. Det beste eksempelet fra Sneedorff var gjenfortellingen av Tordenskiolds konflikt med grev Callenberg. Greven likte ikke Tordenskiold. Dessuten hadde Callenberg «temmelig Indflydelse» hos kongen, ifølge Sneedorff. Tordenskiold ble siden beordret til å reise til Norge for å overta den norske eskadren. Med dette fikk Tordenskiold behov å ta avskjed med kongen, som alltid likte å prate med ham. Etter en kort samtale spurte Tordenskiold om kongen kunne rekommandert ham til Grev Callenberg. «thi ellers taler han saa meget ondt om mig, imens jeg er borte, at jeg vidst nok faaer en Ulykke, naat jeg kommer hjem igjen».⁸¹ Til dette skal kongen ha svart leende «Vi skal nok forsvare deg», ifølge Sneedorff.⁸² Siste eksempel var beskrivelsen av Tordenskiolds død. Her beskrev forfatteren hva som kunne oppfattes som en rørende scene. Blant annet skrev Sneedorff at Tordenskiolds var «kronet med Ære, fortieneste, et helt lands biefald, en fortreffelig Konges agtelse».⁸³ Dessuten hadde Sneedorff samme oppfatning som Rothe om at kongens siste gunst var at han tillot Tordenskiolds utenlandsreise i 1720.⁸⁴ Ellers tok Sneedorff ingen stilling til Tordenskiolds begravelse.

Selv om Tordenskiold og kongens forhold var viktig, var dette ikke hovedfokuset til Sneedorff. Flere av Rothes fortellinger ble endret eller ikke vurdert i Sneedorffs verk. Blant annet var episodene ved Tordenskiolds krigsrett i 1714 og 1717 borte. De returnerte likevel i senere verk. Sneedorff inkluderte heller ikke at kongen bekymret seg for Tordenskiold før utenlandsreisen i 1720. Heller ikke fortellingen om kureren kongen sendte for å hindre Tordenskiolds duell med Holstein. Det var mulig at Sneedorff ikke inkludert alle fortellingene ettersom kapittelet handlet om Frederik IV og ikke Tordenskiold. En annen mulighet var at flere av fortellingene var irrelevante for Sneedorffs heltebilde av Tordenskiold: at Sneedorff kun inkluderte fortellingene han anså som begre eksempler eller bevis for sin oppfatning. Eksemplifiseringen må også ha påvirket senere forfattere i den tradisjonelle forskningen. Dette kan mulig forklare hvorfor fortellingen om kongens kurer og Tordenskiolds konflikt med Grev Callenberg forsvant fra historiebøkene.

1800-tallet og overgangen til 1900-tallet

Første halvdel av 1800-tallet hadde stor mangel på original litteratur. Spesielt danske historikere, som Dan H. Andersen definerte som ansatte på universiteter i arkiver og museer,

---

⁸¹ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 317

⁸² Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 286; Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 317

⁸³ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 312

⁸⁴ Sneedorff, *Forelæsninger over Fædrelandets Historie i Tvende dele*, bind 2, 312

var nesten totalt fraværende fra Tordenskiold forskningen.⁸⁵ Det var usikkert hvorfor. En mulig forklaring var at historikere ikke visste hvordan de skulle tilnærme seg Tordenskiold, ifølge Andersen.⁸⁶ I tillegg herjet en pasifistisk tradisjon i det danske historikermiljøet. Denne var mye påvirket av den samtidige forfatningsstriden «som hadde Københavns festning som sitt umiddelbare stridspunkt».⁸⁷ Etersom man samtidig oppfattet landbruket som bærer av utviklingen i dansk historie, førte det til at krig ble behandlet som et forstyrrende element.⁸⁸ Med dette mente Andersen at det ikke var plass for Tordenskiold i historieskrivingen ettersom han var assosiert med emnet krig.⁸⁹ Myten om Tordenskiolds liv gjorde siden at han ble stående i mørket. Resultatet ble at forskningen på Tordenskiold ble adskilt fra annen historieforskning.⁹⁰

Det lille som eksisterte av litteratur i første halvdel inneholdt lite nytt. Norske Andreas Faye skrev i 1833 om norske sagn, og hevdet at sjøheltens liv kunne alt leses om i Rothes biografi.⁹¹ Ellers fantes det noen få korte biografier om ham fra Norge. Tordenskiold biografien av H. Bohr fra 1839 og H.A. Kofods verk fra 1838 virket til å ha bygget på de samme kildene og oppfatningene fra 1700-tallet.⁹² Bohr var dessuten den første som oppfattet at Tordenskiold hadde en «nesten Barnlige hengivenhed» overfor kongen.⁹³ Samtidig antok Bohr at denne type oppførsel ikke var uvanlig ettersom Peder Jespersen hadde lik holdning.⁹⁴

Senere oppsto det to endringer ved midten av 1800-tallet og frem mot 1900-tallet. Den første endringen var at patriotisk historieskriving gradvis forandret den norske fremstillingen av Tordenskiold. Som nevnt i innledningen, var unionsoppløsningen av 1814 mulig årsaken til at norske historikere begynte å distansere Tordenskiold fra det danske for å fremheve det norske med ham. Dette skjedde likevel over lengre tid, og ble gjort på forskjellige måter. En metode kom frem i norske J. Møinichen verk fra 1848.⁹⁵ Verket var relativt patriotisk, og ga lite nytt til oppfatningen om kongens favorisering. Samtidig, i likhet med tidligere verk,

---

⁸⁵ Andersen, *Tordenskjold*, 387

⁸⁶ Andersen, *Tordenskjold*, 387

⁸⁷ Andersen, *Tordenskjold*, 387

⁸⁸ Andersen, *Tordenskjold*, 387-388

⁸⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 387

⁹⁰ Andersen, *Tordenskjold*, 387-388

⁹¹ Faye, Andreas. *Norske Sagn. Samlede og Udgivne*. (Arendal: N.C. Hald, 1833), 218

⁹² Kofod, Hans Ancher, *Almindelig Verdens-Historie i Udtog*, (Kjøbenhavn: Solding, 1838), 175-176, 196; Bohr, Henrik G.C. *Peder Tordenskjold. En Levnetsbeskrivelse*. (Kjøbenhavn: Selskabet for Trykkefrihedens Rette Brug, 1839)

⁹³ Bohr. *Peder Tordenskjold*, 7

⁹⁴ Bohr. *Peder Tordenskjold*, 7

⁹⁵ Møinichen, J. *Den tapre norske Søehelt, Thrønderen, Viceadmiral Peter Tordenskiolds Levnet og Heltegierninger*. (Trykt på J. Møinichens Forlag hos [Wilhelm] Kirkegaard, 1848)

mente Møinichen at Tordenskiold kjente til favoriseringen. Forskjellen var at Møinichen mulig oppfattet at Tordenskiold *utnyttet* bekjentskapet med kongen. For eksempel skrev Møinichen at Tordenskiold spurte kongen om kommando for «at undgaae Konflikt med de adelsstolte Skibsschefer, hvoraf de Fleste misundte ham hans Lykke».⁹⁶ Fremstillingen kan bli tolket som en indirekte undergraving av det danske. Selv om Tordenskiold var yndling, representerte Tordenskiolds bekjentskap til kongen hans tilknytning til det danske. Ved å utnytte dette, virket Møinichen til å fremheve Tordenskiolds norske selvstendighet. Denne typen behandling var en mulig årsak til at forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble nedprioritert i senere litteratur.

Den andre forandringen var at det oppsto mye ny litteratur om Tordenskiold, mer i Danmark enn i Norge. Dette skjedde mulig i anledning med oppløsningen av eneveldet i Danmark i 1848. Verkene ga likevel lite nytt til oppfatningen om Tordenskiold. Dette kom tydelig frem i dansk litteratur. Disse er lite verdt å redegjøre for i sin helhet, etter min mening. Fremstillingene i de danske verkene var omtrent identisk med Rothes oppfatning. Blant annet repeterte de fortellingene om kongens beskyttelse overfor Tordenskiold, Tordenskiolds helhjertede lojalitet og tjenestevilje for kongen og hvordan deres karakter og personlighet styrket forholdet mellom. Fremstillingene hadde dessuten omtrent samme kronologi, og de varierte med omtrent samme pragmatiske og psykologiske tolkninger som Rothe. Et eksempel var dansken Otto Vaupell, som i 1872 skrev et verk om norsk og dansk krigshistorie. Her skrev forfatteren at kongen ofte viste «sit velvillige sindelag» til Tordenskiold.⁹⁷ Vaupell mente også at Tordenskiolds «Misundere» klarte å overtale kongen til å avløse Tordenskiold som eskadresjef i Nordsjøen etter nederlagene i 1717.⁹⁸ Samme oppfatning oppsto i dansken J.C. Tuxens populærhistorie fra 1875. Her var forfatteren tydelig om det gjensidige forholdet mellom kongen og Tordenskiold. Ifølge Tuxen hadde kongen «saamegen Forkjærlighed» for Tordenskiold og var hans største beskytter.⁹⁹ Samtidig hevdet Tuxen at Tordenskiold «ærer og elsker» kongen over alt på jord.¹⁰⁰ Tuxen var dessuten den første som direkte omtalte Tordenskiold som *yndling*. Dette gjorde Tuxen gjentatte ganger i verket. Et eksempel var at Tordenskiolds «aabne Atferd og indtagende Væsen» var årsaken til at han senere ble kongens

---

⁹⁶ Møinichen, *Den tapre norske Søehelt, Thrønderen, Viceadmiral Peter Tordenskiolds Levnet og Heltegierninger*, 13

⁹⁷ O. Vaupell, *Den Danske Hærs Historie til Nutiden og den Norske Hærs Historie indtil 1814*, (Kjøbenhavn: Gyldendal Forlag, 1872), 577

⁹⁸ Vaupell, *Den Danske Hærs Historie til Nutiden og den Norske Hærs Historie indtil 1814*, 580

⁹⁹ Tuxen J.C. *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager: populærhistoriske skildringer*. (Kjøbenhavn: P.G. Philipsens Forlag, 1875), 422, 444

¹⁰⁰ Tuxen, *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager*, 490

«meget betroede Yndling», i tillegg at kongen tillot Tordenskiold å kontakte ham umiddelbart uten å gå gjennom andre myndigheter.¹⁰¹ Et annet var at Tordenskiold var «Yndling» da han hadde «gjenvundet hele sin tidlige høje Plads i hans hjerte», som betydde kongens godvilje, etter erobringen av Marstrand i 1719.¹⁰² Senere i 1898 repeterte dansken Victor Hansen fortellingen om kongens forsvar av Tordenskiold, og hvordan dette stoppet missunnere fra å hetse ham. Forfatteren skrev dessuten at kongen og folket sørget over tapet av «den lysende meteoren», som var nytt for litteraturen.¹⁰³ Senere publiserte danskene William M. Carstensen og Otto Lütken den første populærhistoriske Tordenskioldsbiografien fra 1887, som fikk en andreutgave i 1902. Jeg har kun fått tilgang til andreutgaven.¹⁰⁴ I denne repeterte Carstensen og Lütken flere av de tidligere oppfatningene etter Rothe. Blant annet repeterte de Bohrs oppfatning av Tordenskiolds «nesten Barnlige hengivenhed» overfor kongen.¹⁰⁵ Forfatterne mente dessuten at kongen hadde vært svært glad i Tordenskiold. Begrunnelsen var at Tordenskiolds karakter var et frisk pust i kongens stive hoffliv, og fordi Tordenskiold hadde bevist at han elsket kongen og fedrelandet mer enn andre i kongens tjeneste kombinert.¹⁰⁶

Ved overgangen til 1900-tallet oppsto det nye oppfatninger om forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Dansker og nordmenn bygget fortsatt på de samme oppfatningene som tidligere. Forskjellen var at norske forfattere utviklet en ambivalent holdning til kongen. Nordmenn beskrev Tordenskiold med selvstendige politiske mål fremfor å tjene kongen. I tillegg fremstilte de ham mindre formidabelt enn den danske oppfatningen. Tordenskiold ble likevel oppfattet som en kongetro tjener, selv om nordmenn var kritiske til enevoldskongen. Norske Jacob Børresen og William Coucheron-Aamot var blant de kritiske forfatterne. Børresen mente i 1901 at Tordenskiold kun trengte en basis for sin karriere.¹⁰⁷ Tordenskiold visste at hoffet og adelen ikke kunne begeistres, og at de ikke viste samme ivrighet i kampen for kongen og fedrelandet som ham.¹⁰⁸ Derfor innyndet Tordenskiold innyndet seg hos kongen, mente Børresen.¹⁰⁹ Videre hevdet han at Tordenskiold hadde en «barnlig hengivenhed» overfor kongen, selv om kongen ikke var stort å begeistres over som person.

---

¹⁰¹ Tuxen, *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager*, 432

¹⁰² Tuxen, *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager*, 482

¹⁰³ Hansen, Victor. *Vore Søhelte: historiske Fortællinger*. (København: A. Christiansens Kunstforlag, 1898), 305, 314

¹⁰⁴ Carstensen, William August & Lütken, Otto George. *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*. Anden Udgave, (København: Det Nordiske Forlag, 1902)

¹⁰⁵ Carstensen & Lütken, *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*, 263

¹⁰⁶ Carstensen & Lütken, *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*, 263, 318

¹⁰⁷ Børresen, Jakob. *Tordenskiold*. (Kristiania: Ascheoug Forlag, 1901)

¹⁰⁸ Børresen, *Tordenskiold*, 7-8

¹⁰⁹ Børresen *Tordenskiold*, 7-8

Til tross for dette antok Børresen at kongens vennskap for sjøhelten var både «varmt og trofast», og at det var fullt naturlig at kongen følte seg «oppriktig» takknemlig overfor ham.¹¹⁰ Coucheron-Aamot var omtrent like kritisk. På en side oppfattet Børresen Tordenskiold som kongens yndling fordi han, blant annet, hadde vist større effektivitet enn «de sendrægtige Byraakrater i Regjeringen ind i den faretruende Situation».¹¹¹ Coucheron-Aamot så dessuten seieren i Marstrand som et konkret bevis på kongens glede overfor Tordenskiolds handlinger.¹¹² På en annen side oppfattet forfatteren kongen som «forsiktig», og han mente at kongen og hans generaler kunne tatt tilbake Båhuslen fra Svenskene dersom de hadde hatt Tordenskiolds «Foretagsomhed og Dristighed».¹¹³

Norske Constantius Flood var på en annen side ikke kritisk til kongen. Han hadde samme oppfatning som danskene om gjensidigheten mellom Tordenskiold og kongen. I korte trekk fremstilte han dette gjennom beskrivelsen av kongens gunst overfor Tordenskiold, og hvordan Tordenskiold var en «yndling» som viste lojalitet, alvorlighet og iver i utførelsen av kongens ønsker og ordre.¹¹⁴

I begynnelsen av 1900-tallet skjedde det videre endringer i fremstillingen av forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Oppfatningene om den lojale tjeneren og den kongelige beskytteren fantes fortsatt i danske og norske verk. Forskjellen var at den generelle fremstillingen av Tordenskiold og kongens gjensidige forhold ikke lenger ble like sentralt og pragmatisk tolket. Endringen var større i Norge enn i Danmark, og den skjedde samtidig med den kulturelle økning av nordmennenes fornorskning av Tordenskiold. Norske O.A. Øverland og Simon Christian Hammers separate verk fra 1901 var eksempler på dette.¹¹⁵ For det første la de vekt på heltebildet og det norske og «vikingaktige» med sjøhelten. Videre fremstilte de konsekvensene for Tordenskiolds nederlag i 1717 annerledes enn tidligere. Nytt for fremstillingen var at Hammer og Øverland tok avstand fra påvirkningen «missunnerne» hadde på kongens nåde overfor Tordenskiold. De mente at kongens tvil og mistillit til Tordenskiolds evner heller kom av egen beslutning. Øverland belyste dette i beskrivelsen om at kongen syntes «at Angrepet paa Strømstad ei havde væet grundet paa Raison».¹¹⁶ Hammer belyste

---

¹¹⁰ Børresen *Tordenskiold*, 30

¹¹¹ Coucheron-Aamot, William. *Tordenskiold: Med titelbillede og 2 tegninger samt kart i teksten*. (Kristiania: Selskabet, 1897), 7

¹¹² Coucheron-Aamot, *Tordenskiold*, 31

¹¹³ Coucheron-Aamot, *Tordenskiold*, 20

¹¹⁴ Flood, Constantius, *Tordenskiold: et historisk Rids til Ungdoms- og Folkelæsning*, (Kristiania: Det Norske Aktieførlag, 1900), 47

¹¹⁵ Øverland, O.A., *Tordenskiold 1690-1720*. (Kristiania: Folkebladet, 1901); S. C. Hammer, *Tordenskiold: historisk Skisse*. (Kristiania: Norsk Jernbaneboghandels Forlag, 1901)

¹¹⁶ Øverland, *Tordenskiold 1690-1720*, 73

dette i beskrivelsen av at kongen «begynder at tvile paa ham etter disse gjentagne Uheld», og i antydningen om at kongen forble tvilende frem til Tordenskiold overleverte ham nyheten med Karl XIIS død i desember 1718.¹¹⁷ En mulig forklaring på endringen var at danskenes og nordmennenes forskjellige fremstillingene skjedde som følge av sjøheltens særstilling i samtiden, ifølge Hammer.¹¹⁸ Hammer begrunnet dette fra sammenligningen mellom dansker og nordmenn. Denne viste at danskene statistisk sett hadde sett Tordenskiold som kongens «utkaarende Yndling», mens nordmennene presenterte Tordenskiold som «Levendegjørelsen av det mest opprinnelige» i nordmenns folkekarakter, en sagaskikkelse som «ved en historisk feiltagelse» forvillet seg ned blant «parykkmenneskene» i det attende århundret.¹¹⁹

Motsetningene om Tordenskiold utviklet seg videre på 1900-tallet. Senere oppsto det en debatt mellom dansker og nordmenn som forårsaket at forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble sterkt nedprioritert i litteraturen. Forløperen for debatten ble kalt «Tordenskiold-polemikken», og ble antatt å ha hatt bakgrunn i de sprikende nasjonale identitetene i Danmark og Norge. Ifølge Anders Tveit skrev H.F. Dahl at debatten startet i forbindelse med 200-årsjubileumet av Tordenskiolds død i Trondheim 1920, og dette medførte en heftig debatt rundt Tordenskiolds meritter og hans nasjonale tilhørighet.¹²⁰ Den danske historikeren Christian Bjerg påpekte det samme. Bjerg påpekte også at polemikken begynte med uenighetene om eierskapet til klenodiene og maleriene av Tordenskiold, og at den senere blusset opp i danske og norske aviser da en norsk avis i 1916 reiste krav om å få Tordenskiolds levninger flyttet til Norge.¹²¹

Olav Bergersen og den nye Tordenskiold-forskningen

Fra polemikken fremsto den norske orlogshistorikeren Olav Bergersen. Han publiserte *Viceadmiral Tordenskiold* i 1925 som var den første vitenskapelige biografien i to bind om sjøhelten. I verket brøt forfatteren med den tidligere litteraturen etter Rothe. Bergersens hensikt var å basere biografien på originalkildene, og han tok blant annet utgangspunkt i Tordenskiolds brev og diverse journaler. Med disse rettet Bergersen sterk kritikk mot Rothe og fremstillingene han mente inneholdt mangler og tidvis var ukorrekte. På grunn av dette ble han oppfattet som den første, mest seriøse og dyptpløyende forskeren på Tordenskiolds liv. Erttertiden har likevel kritisert Bergersen for å ha hatt en sjøoffiser og norsk patriots perspektiv

---

¹¹⁷ Hammer, *Tordenskiold*, 14

¹¹⁸ Hammer, *Tordenskiold*, 3

¹¹⁹ Hammer, *Tordenskiold*, 3

¹²⁰ Tveit, Eirik V. «Hei! Det gaaer glædelig!» *Konstruksjonen av viseadmiral Peter Wessel Tordenskiold i dansk og norsk litteratur 1747-1925*. Hovedoppgave i historie, (Bergen: Høgskolen i Bergen, 2016), 72

¹²¹ Bjerg, Hans Christian. *Tordenskiold: Glimt af Wessel*. (Lyngby: Bogan, 1990), 56

da, og for at han var preget av motvilje mot Danmark da han skrev biografien i perioden 1921 til 1925.¹²² På denne måten var ikke biografien balansert i tolkningen av Tordenskiolds liv og virke. Bergersens biografi forble likevel det nye hovedverket om Tordenskiold. Selv om biografien forårsaket et brudd med flere fortellinger, levde fortsatt noen av Rothes fortellinger videre.

I biografien ble flere fortellinger, som tidligere fremstilte forholdet mellom Tordenskiold og kongen, nedprioritert og vesentlig forandret i fremstillingen. Bergersen gjorde dette ved å rette søkelys nye kilder. Et eksempel var fremstillingen av Tordenskiolds krigsrett i 1714. Ifølge Bergersen skrev Rothes at saken ikke gikk til doms etter avhøret, «men at generaladmiral Gyldenløve gjorde forestilling til kongen» som gjorde at Tordenskiold ble frikjent og forfremmet til kaptein.¹²³ Her hadde Rothe og forfattere som bygde på ham tatt feil, mente Bergersen. Med nye kilder påpekte han at saken ble pådømt ved overkrigsretten. Den hadde bestått av et stort dommerpanel, og etter et komplisert rettsforløp med vitner, avhør og annet, bedømte de Tordenskiold som uskyldig før han til slutt fikk frikjennelsesbrevet av kongen - som videre erkjente at han hadde handlet riktig.¹²⁴ Med dette virket Bergersen til å ha fremstilt kongen som en mindre aktiv beskytter enn i Rothes fremstilling, som beskrev at kongen erklærte Tordenskiold som tapper og rettskaffen, og dermed verdig forfremmelsen til kaptein.¹²⁵ Et annet eksempel var fortellingen om Tordenskiolds kidnapping av et skånsk bryllup. Fortellingen ble tidligere brukt som eksempel på hvor seriøst Tordenskiold tok kongens ønske om å vite stemningen blant svenske militære og sivile. Bergersen avkreftet dette. Det ikke fantes kilder på at dette kunne skjedd, mente han.¹²⁶ Hendelsen ville dessuten vært motstridene med Tordenskiolds militære disiplin under senere tokter på svenskekysten: han sterkt forbød mannskapet ethvert overgrep mot befolkningen.¹²⁷ Den største forskjellen fra tidligere var at Bergersen ikke beskrev Tordenskiold som kongens yndling. Hva som hadde vært et hovedtrekk om Tordenskiold siden Rothes biografier, ble av Bergersen oppfattet som et folkelig konstrukt som oppsto i 1715. Kapringen av *Hvita Örn* gjorde Tordenskiold til folkets yndling, påpekte han.¹²⁸ Dette var dessuten den eneste beskrivelsen av Tordenskiold som «yndling» i biografien.

Til tross for kritikken mot Rothe forsto man at Bergersen også oppfattet Tordenskiold

---

¹²² Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 11

¹²³ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 478

¹²⁴ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 478-489

¹²⁵ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 181

¹²⁶ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 659

¹²⁷ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 659

¹²⁸ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 514

som en kongetro tjener som ofte fikk kongens gunst grunnet sine bragder og personlighet.¹²⁹ Bergersen måtte også ha sett bekjentskapet til kongen som nøkkelen til Tordenskiolds karriere, selv om dette knapt ble fremhevet i fremstillingene. Man kunne antyde at forholdet mellom dem kom med begrensninger, spesielt fra kongens side. Blant annet virket Bergersen til å fremheve at kongen selv kunne tvile på Tordenskiolds evner samtidig som sjalu personer fra hoffet forsøkte å sabotere for Tordenskiold. Et bedre eksempel kom frem i undersøkelsen av Tordenskiolds død. Temaene rundt dette hadde vært lite undersøkt siden Rothes biografi. Likevel skrev ikke Bergersen den første akademiske undersøkelsen av Tordenskiolds død, likferd og begravelse. Heller var ikke dette den første «ordentlige» undersøkelsen av kongens rolle i dette. Den danske genealogen og godseieren C.E.A. Schøller undersøkte Tordenskiolds død i sin artikkel fra 1914, og bygget mye av undersøkelsen på primærkildene.¹³⁰ Bergersen virket til å ha basert seg på funnene i Schøllers artikkel, i tillegg at han undersøkte andre kilder.

Tordenskiolds duell, likferd og begravelse ble fremstilt som et komplott i Bergersens biograf, og at dette ble ledet av Gabel og andre ukjente hevngjerrige konspiratører og sjalu aktører. Fremstillingen begynte med at Tordenskiold ble lurt til å duellere med kårder av forskjellig lengde, som fikk ham drept. Etterpå ble Tordenskiolds lik smuglet hjem istedenfor å bli fraktet hjem med kongeskip, som kongen egentlig beordret ham. Til slutt ble liket stille hensatt midlertidig om natten uten jordpåkastelse og nært følge i Holmens likkjeller. Med dette mente Bergersen av Tordenskiold fikk en uverdigg begravelse.¹³¹ Tordenskiolds mor sendte siden en søknad til kongen om å få sønnens lik begravd i en marmorkiste inne i Holmen Kirke. Men dette brevet ble sendt til Admiralitetet og ble derfor aldri nevnt for kongen, ifølge Bergersen. Videre forsto man at Bergersen var lite imponert over Frederik IVs behandling av Tordenskiold. Selv om han var enevoldshersker med total makt i hvilken som helst lov og sak, ble kongen beskrevet som en «svakviljet» mann med fullstendig mangel på dømmekraft som bøyde seg under hevneren Gabel sin «sataniske vilje».¹³² Bergersen endret sitt synspunkt senere i verket *Tragedien omkring Tordenskiolds død* fra 1963.¹³³ Dette verket baserte han på Palle Rosenkrantz verk fra 1939. Ifølge Bergersen hevdet Rosenkrantz at

---

¹²⁹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 573

¹³⁰ Schøller, C.E.A., «Nogle Oplysninger om Tordenskiolds sidste Leveaar og Død», i *Personalhistorisk Tidsskrift*, årgang 35, 6. Række, 5. Bind, 1.-3. Hefte, s. 161-181, (Kjøbenhavn/Christiania: Samfundet for Dansk-Norsk Genealogi og Personalhistorie, 1914), hentet 12.10.2021 fra: https://tidsskrift.dk/personalhistorisk_tidsskrift/issue/view/6039

¹³¹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1075

¹³² Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1076

¹³³ Bergersen, Olav. *Tragedien omkring Tordenskiolds død*. Trondheim: Brun Forlag, 1963

Reventlow så Tordenskiold som en torn i siden, og at hun brukte sitt pietistiske livssyn til å påvirke kongens behandling av Tordenskiold ved begravelsen.¹³⁴ Bergersen vurderte dessuten Rosenkrantz mistanke om at Poul Vendelbo Løvenørn, som mulig kjente Staël Von Holstein, hadde konspirert mot Tordenskiold før duellen.¹³⁵ Bergersen vurderte til slutt Løvenørn som en tvilsom konspiratør, på grunn av andre større implikasjoner, og så Reventlow som den mer sannsynlige konspiratøren.¹³⁶ Bergersen virket dessuten til å ha endret sitt nedsettende syn på kongen fra 1925. I stedet virket kongen fremstilt som sympatisk overfor Tordenskiold.¹³⁷ I lys av definisjonen av *yndling* nevnt tidligere, var dette mulig den eneste antydningen hos Bergersen om at kongen så Tordenskiold som yndling. Ellers var forholdet knapt tatt stilling til i Bergersens fremstillinger.

På grunn av dette mener jeg at Bergersen passet Kosellecks teori om historisk nytolkning. Som nevnt tidligere kunne historiske nytolkninger formes av et endret erfaringsrom gjennom tilgang på andre kilder enn tidligere verk, eller at de eksisterende fikk nye tolkninger. Metoden kunne også føre til at man oppdaget den egentlige meningen bak kilden, selv om en samtidig sto i fare for å tillegge kilden en mening som forfatteren aldri tilsiktet. Med dette virket Bergersens nytolkning av Rothe til å ha bygget på det endrede erfaringsrommet. Begge hadde som hensikt å hedre Tordenskiold og bruke hans brev på hver sin måte. Forskjellen var at Bergersen forsøkte å legitimere sin fremstilling av Tordenskiold som sann ved å undergrave legitimiteten i Rothes fremstillinger, blant gjennom bruk av kilder Rothe ikke hadde.

Dette virket til å ha påvirket den senere litteraturen. Etter Bergersen forble litteraturen om Tordenskiold forskningsorientert på grunn av tilgangen på nyere kilder. Forfatterne virket videre til å ville legitimere sin Tordenskiold-fortelling ved å undergrave legitimiteten til den forrige ved hjelp av nye kilder, som Bergersen gjorde tidligere. Videre ble flere oppfatninger om Tordenskiold og kongens forhold borte eller endret. Med dette ble Bergersens fremstilling av forholdet lite forandret i Tordenskiold-litteraturen ut 1900-tallet. Historikere ble likevel aldri kvitt Tordenskiolds eventyrlige preg. Som nevnt tidligere gikk den historiske forskningen heller over til å styrke de eventyrtrekkene i stedet for å fjerne dem, ifølge den norske historikeren Per Eilstrup.¹³⁸ Publiseringen av Bergersens *Tordenskiolds Brev* i 1963 bidro spesielt til at dansk, svensk og norsk forskning bevegde seg i retningen av å finne den

---

¹³⁴ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 31-32

¹³⁵ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 32

¹³⁶ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 863

¹³⁷ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 32

¹³⁸ Eilstrup, *Tordenskiold*, 9

«sanne» Tordenskiold. Oswald Kuylenstierna, Christian Gierløff, Victoria Bache, Per Eilstrups, Hans Christian Bjerg og Guthorm Kavli var blant disse forfatterne.¹³⁹ Ellers ble forholdet mellom Tordenskiold og kongens nedvurdert og kun oppfattet som nøkkelen til Tordenskiolds karriere. Likevel forble det ubesvart om Tordenskiold hadde egne politiske interesser, eller om han brydde seg mer om arbeidet og tjenesten en høy grad kunne gi.¹⁴⁰ Dette vil jeg undersøke senere.

2000-tallet og det nye hovedverket.

Viceadmiral Tordenskiold ble ansett som hovedverket om Tordenskiold frem til 2004 da den danske historikeren Dan H. Andersen publiserte biografien *Mandsmod og kongegunst*. En norsk oversettelse ble siden publisert i 2006 med tittelen *Tordenskjold – en biografi om eventyreren og sjøhelten*. Andersen dedikerte verket til Bergersen og Rothes arbeid, og ble deretter regnet som datidens mest vitenskapelige forskning på Tordenskiolds liv. Verket ble dessuten spesielt fordi Andersen utarbeidet et psykologisk bilde av mannen bak heltefortellingene. Med dette ble Tordenskiold fremstilt som et menneske som befant seg i en konstant dragkamp mellom beregning og spontanitet, og sjenerøsitet og hardhet. Selv om Andersen baserte mye av verket på Rothe og Bergersens arbeid, tok han også et oppgjør med Bergersens kritikk av Rothe, som ble oppfattet som sterkt preget av polemikken på 1920-tallet.

Forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble ikke direkte undersøkt i Andersens fremstillinger. Deres kjennskap beholdt likevel rollen som nøkkelen i fremstillingen av Tordenskiolds karriere. Blant annet var Andersen tydelig på at nøkkelen til avansement og en karriere skjedde gjennom kongens gunst.¹⁴¹ Gjennom Andersens psykologiske tolkning fikk man dessuten inntrykk av egne interesser hos Tordenskiold og kongen. Et eksempel var Tordenskiolds strategiske motiver bak brevene. Andersen påpekte dette ved å belyse at kongen var den viktigste personen som kunne få Tordenskiold på toppen av rangstigen, og at andre ble likegyldige for ham.¹⁴² Et annet var vurdering av hvorfor Frederik IV frikjente og forfremmet Tordenskiold etter krigsretten i 1714. Frikjennelsen ble vurdert som «et godt stykke velkalkulert politikk» fra kongens side, ifølge Andersen, fordi dette var mer nyttig for

---

¹³⁹ Kuylenstierna, Oswald. *Tordenskiold*. (Stockholm: Hökeberg, 1930); Gierløff, Christian. *Tordenskiold*. (Trondheim: F. Bruns Bokhandels Forlag, 1941); Bachke, *Tordenskioldiana*, Kavli, Guthorm. *I Tordenskiolds Kjølvann*. (Oslo: Schibsted, 1990)

¹⁴⁰ Bjerg, *Tordenskiold*. 18

¹⁴¹ Andersen, *Tordenskjold*, 25

¹⁴² Andersen, *Tordenskjold*, 175

kongen enn å vrake Tordenskiold.¹⁴³ At kongen forfremmet Tordenskiold etter førnevnte krigsrett, viste dessuten at kongen hadde utmerket dømmekraft og stor psykologisk forståelse, ifølge Andersen.¹⁴⁴ Med dette ble kongens karakter fremstilt annerledes enn tidligere. Andersen gjorde videre en ny vurdering av Tordenskiolds avskjed fra Nordsjøeskadrens kommando i 1717. Andersen mente at avskjeden ikke ble påvirket av nederlagene ved Göteborg og Strømstad, men heller av Danmark-Norges militære situasjon.¹⁴⁵ Andersen skrev at kongen og hans rådgivere planla hvordan de best skulle utnytte flåten, men at de ble avbrutt av varsler om svenske tropper som rykket mot Norge. Norge var kommet i en alvorlig situasjon, for den danske hæren og flåten måtte samarbeide for å kjempe mot invasjonen. Siden kongen og Admiralitetet så Tordenskiold som årsaken for dette. Dermed var det viktig at lands- og sjøforsvarets ledelse samarbeidet godt, skrev Andersen.¹⁴⁶ Admiralitetet og kongen måtte også ha sett Tordenskiold som skyld i det dårlige forholdet mellom ham og den kommanderende generalen i Norge, baron Erhard Frederik Wedel-Jarlsberg.¹⁴⁷ På grunn av trusselen og Tordenskiolds tidligere uvørne avgjørelser og konflikter med andre offiserer, ble Tordenskiold til slutt avskjediget på grunn av samarbeidsvansker.¹⁴⁸

Til slutt la Andersen frem en ny tolkning av Tordenskiolds død, likferd og begravelse. Kort oppsummert forkastet Andersen komplott-teoriene om leiemord på grunn av manglende motiv eller bevis for intensjoner om dette, selv om det var tilsynelatende mystiske omstendigheter ved selve duellen.¹⁴⁹ Andersen mente dessuten at Bergersen og «alle andre» hadde misforstått begravelsen og samtidens gravskikker. Begravelse om natten var ikke en skam, men et privilegium som krevde kongens tillatelse. I hovedsak oppfattet Andersen at Tordenskiold fikk «en såpass ærefull begravelse som det på noen måte var mulig å gi ham».¹⁵⁰ Dette ble begrunnet med forordningen om begravelser utstedt 7. november 1682. Referert av Andersen, krevde forordningen at et lik skulle begraves om dagen med mindre det forelå tillatelse av kongen. Argumentet ble videre tilføyd kilder som hevdet at kontrastene mellom ild og mørke var mote under eneveldet, og at andre kongelige samt høytstående personer fikk denne typen begravelse.¹⁵¹ Dermed konkluderte Andersen at Tordenskiold ble

---

¹⁴³ Andersen, *Tordenskjold*, 218-219

¹⁴⁴ Andersen, *Tordenskjold*, 219

¹⁴⁵ Andersen, *Tordenskjold*, 285

¹⁴⁶ Andersen, *Tordenskjold*, 286

¹⁴⁷ Andersen, *Tordenskjold*, 286

¹⁴⁸ Andersen, *Tordenskjold*, 285-286

¹⁴⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 359

¹⁵⁰ Andersen, *Tordenskjold*, 382

¹⁵¹ Andersen, *Tordenskjold*, 382

begravet om natten som en siste æresbevisning.¹⁵² Et problem med sistnevnte var at Andersen ikke problematiserte hvordan forordningen fra 1682 om nattbegravelser sto sterkere enn forordningen fra 1683 om dueller, som etter min mening virket motstridende med hverandre. Et annet problem var at det ikke forekom en utdypning om tillatelsen for nattbegravelsen ble gitt muntlig eller skriftlig. Argumentet ga kun implisitte inntrykk av at tillatelsen ble gitt uten videre. Jeg vil undersøke dette i et senere kapittel. Problemene til tross: Andersens fremstilling virket til å belyse at kongen viste en minimal omtanke for Tordenskiold. Ellers hadde forholdet mellom Tordenskiold og kongen like lite betydning som i andre fremstillinger.

Etter Andersen ble det skrevet få tekster om Tordenskiold. En håndfull av disse var masteroppgaver og akademiske artikler. Disse ga likevel nye innblikk i oppfatningen om Tordenskiold. For eksempel viste de en ny retning i forskningen der man undersøkte Tordenskiolds liv med søkelys på minnehistorisk teori, historiografi, kulturell endring eller i lys av administrativt arbeid. Forholdet til Tordenskiold og kongen ble dessuten undersøkt, men kun som et lite underkapittel eller avsnitt i en større hovedundersøkelse. Et eksempel var Anders Hagas masteroppgave fra 2005, som handlet om Tordenskiolds administrative rolle under den store nordiske krig. I et underkapittel undersøkte Haga om forholdet mellom Tordenskiold og kongen var utenom det vanlige, eller om det var et vanlig patron-klient forhold. Undersøkelsen var basert på arbeidene til Olav Bergersen, Dan Andersen, Guthorm Kavli og flere. Fra disse tok Haga utgangspunkt i de mest sentrale episodene da Tordenskiold mottok kongens gunst. Samtidig analyserte han forholdet til Tordenskiold og kongen ut fra deres brevveksling. Med dette var Haga den første som direkte problematiserte forholdet mellom Tordenskiold og kongen ut fra deres brevveksling. Han var samtidig den første som regnet et antall på omtrent 87 brev mellom Tordenskiold og kongen i perioden 1711 til 1720. Med brev og fortellinger fikk Haga frem bildet av den lojale klienten og den beskyttende kongen. Haga hevdet på ett punkt at kongen likte Tordenskiolds framgang og uredde personlighet, og at Tordenskiold ble en av hans favoritter etter seieren i Dynekilen 1716.¹⁵³ Senere hevdet han at kongen sendte oppmuntrende brev til Tordenskiold gjennom kongens kabinettsekretær Anders Lydersen, og uten videre eksempler ment at «forholdet mellom den norske sjøoffiseren og regenten var svært nært».¹⁵⁴ Undersøkelsen fikk likevel et mørkt resultat. Haga tvilte ikke på at kongens støtte og beskyttelse var avgjørende for Tordenskiolds

---

¹⁵² Andersen, *Tordenskjold*, 382

¹⁵³ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 90

¹⁵⁴ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 91

karriere. Likevel hendte det at kongen viste mistillit til Tordenskiold. Haga mente derfor at Tordenskiold kun var betydningsfull for kongen ved suksesser og triumfer.¹⁵⁵ Selv om kongen var Tordenskiolds viktigste støttespiller, konkluderte Haga at de hadde et løst patron-klient forhold som var «svært instrumentelt og usentimentalt og av en ambivalent karakter».¹⁵⁶

I 2007 publiserte den norske historikeren Øystein Rian verket *For Norge, kjempers fødeland - 12 portrett frå dansketida*. Her virket han til bygge på oppfatningen til Haga, som han veiledet hovedoppgaven til, og gjorde han en ny tolkning av forholdet mellom Tordenskiold og kongen.¹⁵⁷ Forskjellen fra tidligere var at Rian brukte Tordenskiolds begravelse som begrunnelse for at forholdet mellom Tordenskiold og kongen var forretningsmessig. Rian påpekte at duellen i Nord-Tyskland gjorde at Tordenskiold fikk en begravelse tilegnet selvmordere og forbrytere, som pekte på at han oppfattet begravelsen som uverdigg. Videre ble kongen ansett til å ha distansert seg fra Tordenskiold ved at: «Ettermålet til ein død norsk helt som kan hende hadde søkt framand teneste, vart ikkje prioritert, og kongen hadde ikkje behov for å vise noka takksemd».¹⁵⁸ Rian mente dessuten at kongen belønnet Tordenskiold kun med hensikt om nye tjenester, og at en død mann som ikke lenger kunne yte tjenester var unyttig for ham.¹⁵⁹ Ettersom dette er den hittil nyeste tolkningen av forholdet, kommer jeg til å undersøke om dette stemte senere i oppgaven.

Senere skrev Eirik Veivåg Tveit en hovedoppgave i 2016 der han gjorde en historiografisk undersøkelse av hvordan Tordenskiold var blitt skildret i dansk og norsk Tordenskiold-litteratur mellom 1747 og 1925. Han gjorde en systematisk analyse av de mest sentrale oppfatningene og endringene i periodene fra 1747 til 1814, fra 1814 til 1920 og fra 1920 til 1925. Med bruk av minnehistoriske teorier, analyserte Tveit samtidig mulige endringer i tillegg til mulige påvirkninger i samfunnet. Dette påvirket også Tveits redegjørelse av forholdet til Tordenskiold og kongen i perioden fra 1747 til 1925. Tveits funn var utfyllende og oppsummerende, og i likhet med min oppfatning hevdet han at forholdet ble gradvis nedprioritert blant forskere, spesielt de norske.¹⁶⁰ Tveits analyse av forholdet var likevel begrenset til 1925. I motsetning til dette kapitlet tok Tveit dessuten lite stilling til hvordan og hvorfor diverse oppfatninger om forholdet forsvant gjennom tidene.

---

¹⁵⁵ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 91

¹⁵⁶ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 91

¹⁵⁷ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, III

¹⁵⁸ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 206-207.

¹⁵⁹ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 207

¹⁶⁰ Tveit, «*Hei! Det gaaer glædelig!*», 62-64

Thomas Brenden skrev siden en hovedoppgave om Tordenskiold i 2017.¹⁶¹ I hovedoppgaven rettet han søkelys på årsaken bak Rothes motiver og metoder i biografien om Tordenskiold, og han gjorde en kort undersøkelse underveis av forholdet mellom Tordenskiold og kongen. Brendens undersøkelse viste at Rothe beskrev Tordenskiolds fedrelandskjærighet og forhold til kongen fordi han ville lære samtiden dyder som viste hvordan en god borger ble til, og hvordan dette gjorde at man kom langt i samfunnet. Fedrelandskjærighet var den viktigste dyden i Rothes fremstilling ettersom den bidro sterkt til Tordenskiolds karriere og forhold til kongen, mente Brenden.¹⁶² Pliktfølelse og hengivenhet var dessuten grunnen til at Tordenskiolds aksjoner ofte ble vellykkede i Rothes fremstillinger.¹⁶³ Derfor la Rothe stor vekt på å beskrive hvordan Tordenskiold ønsket å tjene fedrelandet og kongen.¹⁶⁴ Forholdet var samtidig viktig for Rothe, for å fremstille Tordenskiold som en dydig person skapte kredibilitet til Rothes beskrivelse, mente Brenden.¹⁶⁵ Dyder som tro tjeneste førte dessuten til at Tordenskiold fikk kongens nåde, fortrolighet og tillit.¹⁶⁶ Kongen måtte samtidig ha syntes godt om Tordenskiold og sett ham som en stor mann. På denne måten viste Rothe at kongen brydde seg om sine undersåtter, ifølge Brenden.¹⁶⁷ Spesielt måtte kongen ha likt de som gjorde sin plikt og tjente kongen og fedrelandet godt, for disse kunne forvente god behandling i retur fra kongen.¹⁶⁸

Det hittil nyeste verket om Tordenskiold ble publisert i 2020 av amatørhistorikeren Lars G. Wessel Johnsen. Som nevnt tidligere ble verket utgitt i anledning med 300-års jubileet for Tordenskiolds død. Boken var samtidig et resultat av et slektsmessig historisk opphav gjennom forfatterens historiske interesse og avstamning til Tordenskiolds bror Eiler Wessel på morssiden. Johnsen tok ikke stilling til forholdet til Tordenskiold og kongen i sitt verk. Det eneste som minnet om dette var benevnelsen av at Tordenskiold fortsatt ble hedret som kongekjær i Danmark, mens Norge hadde en «begredelig» formidling av egne sjøhelter og historie.¹⁶⁹ I stedet gjorde Johnsen en pedagogisk undersøkelse av episodene i Tordenskiolds liv, spesielt duellen mellom Tordenskiold og Hon Holstein. Forfatteren behandlet perioden fra

---

¹⁶¹ Brenden, Thomas. *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien: en historisk undersøkelse av historieskriving i Danmark-Norge på midten av 1700-tallet*. Hovedoppgave i historie, (Stavanger: Universitetet i Stavanger, Det humanistiske Fakultet, 2017)

¹⁶² Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 89-90

¹⁶³ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 90

¹⁶⁴ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 90

¹⁶⁵ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 95

¹⁶⁶ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 95

¹⁶⁷ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 95-96

¹⁶⁸ Brenden, *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien*, 95-96

¹⁶⁹ Johnsen, Lars G. Wessel. *Beretninger om Peter Wessel Tordenskjold og hans samtid*. (Moss: Wessel forlag, 2020), 17

midten av 1600-tallet og hundre år frem, med mest søkelys på den Store nordiske krig. Året 1715 og 1716 ble spesielt behandlet fordi Tordenskiold hadde en sentral rolle i disse, og fordi årene var avgjørende for Norges frihet. Med dette forsøkte forfatteren å bidra til en kulturell forankring og skape nasjonal identitet.

Oppsummering

300 år med historiografi har vist at David Fassman skrev den første fortellingen om Tordenskiold i 1721, som deretter viste til de første oppfatningene om Tordenskiold og kongens forhold. Likevel bygget ettertiden mest på oppfatningene fra Casper P. Rothes Tordenskiold-biografier fra 1747 til 1750. Mye pekte på at de første fremstillingene om Tordenskiold ble skrevet i lys av eksemplarisk historieskriving. Rothe skapte først et eksemplarisk forbilde av Tordenskiold ved å fremstille ham som en lojal undersått som sto for eneveldets verdier, og som ble kongens yndling via disse. Senere bidro Ove Malling eksemplifiseringen av Tordenskiold. Forskjellen var at Malling kun tok stilling til heltebildet og dydene til Tordenskiold for å vise hvilke egenskaper en god borger burde ha. Forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble dermed ikke vurdert Mallings fremstilling. Sneedorff la også mest vekt på å eksemplifisere Tordenskiolds heltebilde, men utelukket ikke Tordenskiolds forhold til kongen fra fremstillingen.

Med å bruke Rothes bøker som hovedverk ble oppfatningene om forholdet mellom Tordenskiold og kongens lite forandret i den tradisjonelle oppfatningen frem mot 1900-tallet. Påvirkning fra patriotisk historieskriving på 1800-tallet, som følge av unionsoppløsningen i 1814 og oppløsningen av det danske eneveldet i 1848, førte likevel til at norske historikere gradvis stilte seg kritisk til oppfatningen om forholdet, mens danskene var statiske om dette. Endringen ble mer tydelig mellom 1850 frem til overgangen til 1900-tallet. Patriotiske historieskrivingen gjorde at dansk og norsk litteratur fokuserte mer på sjømannens nasjonale tilhørighet. Danske historikere vurderte ikke forholdet til Tordenskiold og kongen like sentralt som før. Norske historikere, derimot, ble ambivalent overfor Frederik IV. Samtidig påpekte de at Tordenskiold hadde egne politiske formål overfor kongen.

Nye forskningsmetoder førte siden til at det gjensidige forholdet mellom Tordenskiold og kongen omtrent forvant fra fremstillingene utover 1900-tallet. Dette skjedde spesielt under Tordenskiold-polemikken på 1920-tallet da Olav Bergersen publiserte den første akademiske biografien om Tordenskiold i to bind i 1925. Med ny forskningsmetode som historisk nytolkning og tilgang på nye kilder, forsøkte Bergersen og senere historikere å finne den «sanne» historien om Tordenskiold. Samtidig begynte de å kritisere tidligere oppfatninger for

å legitimere sin egen. Alle oppfatningene etter Rothe ble likevel ikke nedvurdert eller fjernet. De eventyrlige trekkene med Tordenskiold ble i stedet styrket. På denne måten overlevde det eventyrlige heltebildet av Tordenskiold, som også avbildet ham som kongetro og dyktig for sin tid. Frem til vår tid utviklet historikere en ny retning som minimalt undersøkte Tordenskiold forhold til kongen i lys av psykologiske, militærstrategiske, administrative, retoriske, historiografiske eller juridiske perspektiver. Resultatet ble at Tordenskiold og kongen ble oppfattet som å ha enge interesser overfor hverandre, som pekte på at deres forhold kunne bli oppfattet som upersonlig og forretningsmessig.

Med dette kan jeg anse at det tok lang tid før forfattere direkte omtalte Tordenskiold som yndling. Jeg kan dessuten anse at forholdet til Tordenskiold og kongen gikk fra å bli oppfattet som godt og gjensidig, til å bli oppfattet som upersonlig og forretningsmessig i den nye forskningen. Deres forhold har samtidig gått fra å være et hovedtrekk forfattere pragmatisk tolket, til å bli nedprioritert som nøkkelen til Tordenskiolds karriere. Forholdet til Tordenskiold og kongen kan dessuten bli ansett som et resultat av sin tid, fordi datidens meritokratiske enevelde belønnet de med gode ferdigheter og slo hardt ned på svik og feiltagelser. Derfor var det forståelig at det personlige aspektet mellom Tordenskiold og kongen gradvis forsvant.

Kapittel 3: Brevene som kilde til forholdet

I dette kapittelet tar jeg stilling til den tradisjonelle og den moderne oppfatningen om kongen så Tordenskiold som sin yndling, og jeg vil argumentere for at den førstnevnte ikke stemte. Tradisjonelle historikere som Rothe etablerte en konsensus som pekte på at Tordenskiold var kongens yndling grunnet deres forhold. Her var gjensidighet, personlig sympati, belønninger, påvirkning og kommunikasjon sterke medvirkende faktorer for yndlingsargumentet. Den moderne historieforskningen om Tordenskiold ser derimot forholdet som forretningsmessig, som peker på at de ikke ser ham som yndling. Moderne historikere som Dan Andersen, Øystein Rian og Mads Haga er mye enig med den tradisjonelle forskningen om viktigheten av forholdet med kongen. Forskjellen er at ny forskningsmetode og tilgang på større kildemateriale enn tidligere har påvirket deres nye perspektiv på forholdet. Selv om et forretningsmessig forhold virket mer troverdig enn et personlig, har ingen systematisk analysert dette. Med brevene som hovedkilde vil jeg analysere dette og flere spørsmål for å tilbakevise den tradisjonelle oppfatningen og bekrefte den moderne. Jeg kommer først til å analysere definisjonen av yndling og hva som gjorde Tordenskiold dette. Videre kommer jeg til å undersøke om kongens belønninger betydde at Tordenskiold var yndling, og om kongen egentlig favoriserte noen ved belønninger. Siden vil jeg undersøke om Tordenskiolds skrivestil, fremgangsmetoder og frie tale i brevene hadde betydning for forholdet. Deretter om brevene ga inntrykk om vennskapelig kontakt mellom Tordenskiold og kongen, hvilke intensjoner de hadde overfor hverandre og hva Tordenskiolds påvirkning ga inntrykk om et personlig forhold. Forskningsspørsmålene vil bli supplert med andre kilder underveis for å vurdere om Tordenskiold sin relasjon til kongen var spesiell i forhold til andre sjøoffiserer og hoffpersoner.

Definisjonen på yndling

Det finnes ingen kilder fra Tordenskiolds levetid som direkte omtalte ham som *yndling*. Heller ikke kongens egne dokumenter eller Tordenskiolds brev inneholdt fraser eller uttalelser som minnet om dette. I stedet fantes det primærkilder som ga inntrykk av at Tordenskiold var en folkefavoritt. Det ble blant annet skrevet patriotiske triumf- og æresanger fra 1716 om slaget i Dynekilen samme år.¹⁷⁰ Samtidig fantes det avisartikler fra 1720 med nyheten om

---

¹⁷⁰ Forfatter ukjent, *Triumph- og Ære Sang Over det Berømmelige Tog Som Vælædle og Velbyrrdige Commandeur Tordenschiold Med fleere Sjø officanter den 8 julii 1716 holte udi Dynkilen paa Vigsiden*. (Forlag:

Tordenskiolds død.¹⁷¹ Gjennom kildene forsto man at Tordenskiold var populær blant folket, som etter min mening bekreftet Bergersens påstand nevnt tidligere. Kongelig sympati og heder var derimot fraværende. På en annen side fantes det antydninger i vandrehistorier, mulig fra Tordenskiolds levetid, som Rothe plukket opp i ettertid. Vandrehistoriene kan likevel ikke brukes som sikker kilde på Tordenskiolds liv på grunn av deres usikre kildegrunnlag. Likevel var de et utgangspunkt for betydningen av *yndling*.

Man kan først anslå at Tordenskiold som *yndling* var en historisk konstruksjon. Sannsynlig stammet den fra Rothe ettersom forholdet mellom Tordenskiold og kongen var et hovedtrekk i verket hans, som videre ble brukt som hovedverket om Tordenskiold i omtrent 200 år. Rothe brukte likevel aldri begrepet *yndling* om Tordenskiold, men begrepene *yndest* og *yndet*. *Yndling* ble derimot først brukt om ham i J.C. Tuxens verk i 1875, som nevnt tidligere. Videre brukte Rothe *yndest* og *yndet* til å beskrive hva kongen syntes om Tordenskiold og hva kongen bevilget ham, for eksempel at Tordenskiold hadde kongens «Yndest og Tillid i en høi Grad».¹⁷² *Yndling* ble derimot formulert som en tittel Tordenskiold oppnådde fordi han hadde gode egenskaper, som sett i Tuxens beskrivelser i kapittel 2.¹⁷³ Innholdet av *yndling* måtte likevel ha stammet fra Rothe. Blant annet betyr begrepene omtrent det samme. *Yndling* betyr «en person, (dyr, ting) som er særlig elsket, avholdt, begunstiget eller populær hos en bestemt person eller gruppe».¹⁷⁴ *Yndest* betyr «det å være yndet, avholdt, elsket (av en annen eller andre); hengivenhet, kjærlighet (hos, fra en eller flere andre)», og *yndet* «å være glad i» eller «holde av».¹⁷⁵ *Yndling* er samtidig noe man er, mens *yndest* og *yndet* er noe man kan oppnå, ha eller stå høyt i. På denne måten kunne Rothe ha ment det lå personlige dimensjoner mellom Tordenskiold og kongen, som at kongen likte Tordenskiold og at han personlig brydde seg om ham og særbehandlet ham. Senere forfattere i den tradisjonelle forskningen mente antagelig det da de beskrev Tordenskiold som *yndling*, men brukte det som betegnelse på en person som fikk innflytelse, ble favorisert, og som fikk personlig sympati av kongen.

Fra dette kan man videre undersøke hvordan tituleringen *yndling* passet med Rothes beskrivelser. I likhet med begrepet *yndling* virket Rothe til å mene at Tordenskiold var en

---

s.n., 1700.) Hentet 20.11.2020 fra:

<https://www.nb.no/items/95b44a2c5eab7200c5da25a14618976f?page=3&searchText=Tordenskiold>

¹⁷¹ Kavli, *I Tordenskiolds Kjølvann*, 92

¹⁷² Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 284

¹⁷³ Tuxen, *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager*, 432

¹⁷⁴ Det Norske Akademis Ordbok, «Yndling», Hentet 06.09.2021 fra <https://naob.no/ordbok/yndling>

¹⁷⁵ Det Norske Akademis Ordbok, «Yndest», Hentet 06.09.2021 fra: <https://naob.no/ordbok/yndes>; Det Norske Akademis Ordbok, «Ynde», hentet 06.09.2021 fra: https://naob.no/ordbok/ynde_1

favorisert og populær person blant kongen, folket og seg selv. Tordenskiold som folkefavoritt kom frem gjennom Rothes beskrivelse av Tordenskiold som en sjøhelt.¹⁷⁶ Man forsto også dette gjennom Rothes motivasjon til å fremheve Tordenskiolds aksjoner i historien.¹⁷⁷ Dette pekte mot en felles beundring. Samtidig fikk man inntrykk av at *folkefavoritt* og kongens *yndest* gikk inn i hverandre hos Rothe, for det ville vært merkelig at en folkehelt tjente kongen uten at kongen favoriserte ham selv. Videre virket Rothe til å betegne Tordenskiold som en begunstiget person. Dette kom frem ved episodene da Tordenskiold ble særbehandlet i sin favør hos kongen. Tordenskiolds raske karrierefremgang, da han ofte passerte eldre og jevngamle offiserer ved forfremmelser, eller da han mottok belønninger som medaljer, verdigjenstander og pengesummer fra kongen belyste dette. Særbehandling betydde også å bli foretrukket fremfor andre. Dette kom frem gjennom to av Rothes beskrivelser. Den ene var at kongen oppfattet Tordenskiold som årvåken og som «een af de paalideligste» undersåttene i den dansk-norske flåten.¹⁷⁸ Her forsto man at Tordenskiolds pågangsvilje fikk kongen til å foretrekke ham fremfor andre. Den andre var at kongen tok admiral Christian Gabels diamantbesatte portrett og festet det på Tordenskiold etter hans seier i Marstrand i august 1719.¹⁷⁹ Selv om Rothe skrev at Gabel etterpå fikk et «rigere besat» diamantportrett av kongen, tyder dette på at Rothe mente at kongen belønnet Tordenskiold på andre høyere rangerte sjøoffiserers bekostning. Rothes kildegrunnlag bak over overrekkelsen ble siden kritisert og stemplet som utroverdig i nyere tid. Selv støtter jeg det dette. Likevel forsto man at begrepet *yndling* passet med Rothes bruk av *yndest*, for dette betegnet en favorisert person som kongen fremhevet med å hensynsløst ta verdigjenstander fra høyere offiserer.

Som nevnt tidligere hevdet Rothe at Tordenskiold hadde kongens «Yndest og Tillid i en høi Grad», i tillegg til at kongen «stolede meget paa hans Indsigter og Opførsel».¹⁸⁰ Her virket Rothe til å oppfatte at Tordenskiold hadde gode egenskaper og karaktertrekk i tillegg til kongens personlige tillit, som samsvarte med betydningen av *yndling*. Rothes beskrivelse kunne samtidig blitt tolket som et personlig forhold. Dette var ikke et forhold med antydning til kjærlighet og erotiske dimensjoner, men med vennskapelighet. Vennskapet kom frem gjennom beskrivelsen av at Tordenskiold snakket ofte med kongen, og at kongen satte pris på motet og nidkjærheten i hans talekunst.¹⁸¹ Dette gjorde at kongen tillot Tordenskiold å

---

¹⁷⁶ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, ix-xii

¹⁷⁷ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, xvi-xvii

¹⁷⁸ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 51

¹⁷⁹ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 206

¹⁸⁰ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 284

¹⁸¹ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 60

kontakte ham direkte. Samtidig fikk Tordenskiold kongen til å le med sin overbevisende tale.¹⁸² Her kunne man anta at Rothe oppfattet et vennskapelig forhold, for samtalen pekte mot en unik kjemi der eneveldets mektigste person kom overens med en undersått. Selv om Rothe ikke var presis på det, virket han også til å ha oppfattet personlig sympati fra kongen overfor Tordenskiold. Dette ble belyst i fortellingene da kongen beskyttet Tordenskiold ved konflikter. Det klareste eksempelet fra Rothe var Admiralitetets anklager mot Tordenskiold i 1718. Da Tordenskiold forslo ny taktikk for å hindre svenske krysstokter langs Østersjøkysten, hevdet Rothe at anklagerne kalte ham et «uroeligt Hoved» som kun ønsket å bygge seg et godt rykte. Likevel skulle kongen ha svart: «Vi finder dog ellers ei synderlig nogen, som gider gjøre noget».¹⁸³ Fra dette forstår man at *yndling* passet med Rothes beskrivelser, for beskrivelsen pekte på en energisk og pågående person som kongen beskyttet fordi han personlig brydde seg om vedkommende.

Man kan dermed anse at *yndling* passet som betegnelse på Tordenskiold på grunn av paralleller funnet i Rothes beskrivelser av kongens *yndest*. Med dette forstår man at en *yndling* betegnet en person som hadde et personlig forhold til kongen, som hadde kongens tillit og personlige sympati, og at man ble favorisert, begunstiget og særbehandlet. Samtidig ble man yndet, eller yndling, gjennom at kongen verdsatte egenskapene og karakteristikken til vedkommende. Gjennom å avbilde Tordenskiold som en sjøhelt som hadde kongens største yndest, skapte Rothe en eksemplarisk rollemodell som ettertiden kunne lære av. Siden Rothe dessuten ble brukt som hovedkilde, forklarte dette hvorfor hans oppfatning og fremstillinger overlappet med tituleringene av *yndling* i verkene til de danske forfatterne Tuxen og Carstensen og Lütken, som nevnt i kapittel 2, som sannsynlig mente det samme som ham.¹⁸⁴

Tordenskiolds rolle som *yndling* fikk senere liten betydning i den moderne oppfatningen på 2000-tallet. Som nevnt tidligere nedvurderte historikere søkelyset på forholdet mellom Tordenskiold og kongen, og kun så kongens gunst som nøkkelen til Tordenskiolds karriere. Moderne historikere har dessuten ikke beskrevet Tordenskiold som yndling direkte. Likevel virket de å ha ment at beskrivelsen ikke stemte ettersom forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble oppfattet som upersonlig og forretningsmessig. Dette forsto man først gjennom beskrivelsen til Øystein Rian, som tidligere nevnt mente forholdet var forretningsmessig fordi kongen brukte og belønnet Tordenskiold kun med forventning om

---

¹⁸² Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 1, 60

¹⁸³ Rothe, *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter*, bind 3, 38

¹⁸⁴ Tuxen, *Den Danske og norske Sømagt fra de ældste tider indtil vore Dager*, 422; Carstensen & Lütken, *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*, 263, 380.

nye tjenester, og fordi Tordenskiolds begravelse viste at kongen ikke lenger hadde nytte eller behov for å vise takknemlighet.¹⁸⁵ Samme inntrykk fikk man fra beskrivelsen til Anders V. Haga, som tidligere nevnt oppfattet forholdet som et løst patron-klient forhold av instrumentell, usentimental og ambivalent karakter.¹⁸⁶ Dan Andersen, som ikke analyserte forholdet direkte, må også ha ment det samme ettersom hans analyse har antydning om egne interesser mellom Tordenskiold og kongen. Som nevnt var dette at Tordenskiold prioriterte kontakten med kongen for å klatre i rangstigen mens andre var likegyldig for ham, og at kongen benådet og brukte Tordenskiold fordi han trengte en dyktig kriger og fremtidig ressurs i sjøkrigen.¹⁸⁷ I hovedsak pekte dette på at Tordenskiold så kongen som en person som kunne gjøre ham rik, mens kongen så Tordenskiold som en dyktig kriger og nyttig ressurs som kunne forsvare eller gjøre ham mektigere. På denne måten virket Andersen til å beskrive at Tordenskiold og kongen hadde et forretningsmessig forhold, der egne interesser var drivkraften for at det vedvarte.

Fra dette forsto man at *yndling* som begrep har beholdt betegnelsen av en person som ble personlig favorisert av kongen. Forskjellen er at den tidlige Tordenskiold-forskningen har sett begrepet som passende på grunn av gjensidige og personlige dimensjoner i deres forhold, mens nyere forskning ser begrepet som lite treffende ved at forholdet mellom Tordenskiold og kongen var forretningsmessig. Med dette mener jeg det var usannsynlig at kongen så Tordenskiold som sin yndling. For dersom kongen kun begunstiget Tordenskiold midlertidig, betydde dette at Tordenskiold enten ikke var hans yndling, eller at han var dette frem til et visst tidspunkt. Dette vil jeg forsøke å finne ut.

Kongens begunstigelser og gratifikasjoner

Kongens gunst og belønninger ble ofte brukt som kilde for at Tordenskiold var hans yndling. Belønningene var mange. Han mottok forfremmelser, verdifulle gjenstander som en snusdåse i gull og store pengesummer i form av gullmynter. Videre mottok han større belønninger som én alminnelig og to sjeldne gullmedaljer. Den største og mest sjeldne belønningen var til slutt kongens diamantbesatte brystportrett med blå bånd av Elefantordenen.

Selv om kongen virket til å ha særbehandlet Tordenskiold via disse, fantes det likevel kilder pekte på at Tordenskiold ikke var kongens personlige yndling. Historikeren Edvard Holm omtalte flere personer innad Frederik IVs hoff som han anså som byråkratiske

---

¹⁸⁵ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 206–207

¹⁸⁶ Haga 2005, *Peter Wessels Tordenskiold*, 90–91

¹⁸⁷ Andersen, *Tordenskiold*, 175, 218–219

yndlinger, eller hoffyndlinger, via begunstigelsen kongen ga dem. Christian Carl Gabel var et eksempel. Stillingen som kammerherre og krigsminister gjorde at Gabel fikk direkte tilgang til kongen. Videre viste kongen stor tillit til Gabels dyktighet på det militære området.¹⁸⁸ Gjennom dette kunne Gabel formidle ting til kongen som konseilet ikke turte ellers.¹⁸⁹ Videre tillot kongen at Gabel gjentatte ganger håndterte finansielle og økonomiske saker en krigsminister ellers ikke var tilegnet.¹⁹⁰ Kongen hadde dessuten for vane å la Gabel proklamere sine befalinger til Rentekammeret.¹⁹¹ Gabel ble også gitt en stor pengegave av kongen i 1720.¹⁹² Andre byråkratiske yndlinger var stattholder Ditlev Wibe og biskop Bartolomeus Deichmann. Kunne bli ansett som yndlinger fordi de oppnådde stor tillit hos kongen og dronningen.¹⁹³ Deretter kunne de regnes som kongens yndlinger fordi de oppnådde en høy stilling som ga dem direkte tilgang til kongen, og fordi kongen ga dem verdifulle gaver.¹⁹⁴ Likevel kunne man anta at kongen favoriserte Deichmann mer enn Wibe. Årsaken var at Wibe falt i unåde etter han, i desember 1729, forsøkte å forhindre giftermålet mellom kongen og Anna Sophie Reventlow.¹⁹⁵ Deichmanns fikk derimot kongens fulle beskyttelse som belønning fordi han hadde støttet ekseskabet og vernet om Reventlows «gode Navn og Rygte».¹⁹⁶ En annen yndling var oversekretær Christian Møinichen. Møinichen ble mulig like mye favorisert som Deichmann av kongen og dronningen. Likevel virker Møinichen til å ha hatt større innflytelse på kongen enn Deichman. I tillegg til å ha et nært vennskap til kongen, var Møinichen også svigerfar til kongens kabinettsekretær Peter Ramshart.¹⁹⁷ På denne måten kunne Møinichen manipulere kongens makt mot andre, i tillegg at han kunne overtale kongen til å utbetale ham massive pengesummer.¹⁹⁸ Etatsråd Andreas Weyse kunne også bli oppfattet som yndling. Både kongen og hans koner dronning Louise av Meklemburg og dronning Reventlow ble omtalt til å ha yndet ham.¹⁹⁹ Weyse ble trolig favorisert fordi han var dyktig og karismatisk, og fordi han hadde bred kunnskap om diverse regjeringssaker.²⁰⁰

---

¹⁸⁸ Holm, Edvard. *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse (1720-1814)*. (Kjøbenhavn: Universitetsboghandler G.E.C. Gad, 1891), 267

¹⁸⁹ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 267

¹⁹⁰ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 267

¹⁹¹ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse* 1891, 268

¹⁹² Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse* 1891, 268

¹⁹³ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 46-47, 588, 590

¹⁹⁴ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 46-47, 588, 590

¹⁹⁵ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 36, 48

¹⁹⁶ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 36, 48, 590

¹⁹⁷ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 590

¹⁹⁸ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 590, 592

¹⁹⁹ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 277

²⁰⁰ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 277

Selv om det aldri har blitt nevnt, kunne Johan Heinrich von Schört også ha vært en yndling av Frederik IV. Schört ble i 1711 utnevnt direktør ved Årdal kobberverk i Sogn på grunn av sin bergverkerfaring.²⁰¹ Ifølge historikeren Finn Erhard Johannessen viste kobberverket seg til å ha vært en fiasko som medførte store økonomiske tap, spesielt for Frederik IV.²⁰² Malmen i gruvene var en overflatesammenkomst og ble borte når gruvene ble dypere. Dette var årsaken de fleste gruvene var innstilt og arbeidsstokken sterkt innskrenket. Schört var optimistisk til tross for omstendighetene.²⁰³ Ifølge Johannessen mente Schört at malmen ville vise seg, og at han kunne med egne metoder påstå det fortsatt var mulig å utskille massive gullmengder og annen malm fra bergverket.²⁰⁴ Rentekammeret var skeptisk til Schörts formeninger, men ikke kongen. Kongen ble derimot påvirket av Schörts optimistiske meldinger, som fikk ham til å tro på mulighetene ved kobberverket.²⁰⁵ Schörts virket også til å ha fått kongen til å tro på ham fremfor andre. Dette virket mulig i lys av hans positive melding fungerte som en sperremelding, som ifølge Johannessen var en «urealistisk høg melding som berre er meint til å hindre at andre får kontrakten».²⁰⁶ Forholdet mellom dem virket siden til å vedvare. Selv om Schört døde i 1720, påvirket hans optimisme kongen til å fortsette gruvedriften i Årdal for egen lommebok frem til han døde i 1730.²⁰⁷ Med dette mener jeg at Schört kunne blitt oppfattet som yndling. Han mottok ikke store belønninger som Tordenskiold og hoffyndlingene nevnt tidligere. Likevel mener jeg at Schört kunne vært en yndling for kongen fordi han fikk livslang innflytelse på ham, som han fikk ved å få kongen til å fortsette å lytte til ham. Et annet poeng var at Schört aldri havnet i kongens unåde til tross for sine grunnleggende feil oppfatninger om bergverket i Årdal. På denne måten kunne Schört ha hatt et tillitsfullt forhold ut livet Det var også mulig at Schört forble yndling fordi han aldri havnet i kongens unåde. Schört hadde i prinsippet grunnleggende feil oppfatninger om kobberverket i Årdal kobberverk, og det fantes ikke metoder som kunne avsløre disse før i nyere tid. Oppdagelsen og toleransen av tabber kan med dette være en forklaring for hvorfor enkelte personer forble kongens yndlinger mens andre forduftet. Dette kan bli undersøkt i annen forskning.

---

²⁰¹ Johannessen, Finn Erhard. *Årdal Kobberverk*. Hovedoppgave i historie. (Oslo: UIO, 1983), 96

²⁰² Johannessen, Finn Erhard. «Mykje skrik og lite gull» i *Årdal: Verket og bygda 1947-1997*, redigert av Rolv Petter Amdam, Dag Gjestat & Andreas Hopland, (Oslo: Det Norske Samlaget, 1997), 30-31

²⁰³ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 37

²⁰⁴ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 30

²⁰⁵ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 30–31

²⁰⁶ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 34–35

²⁰⁷ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 35

²⁰⁸ Johannessen, «Mykje skrik og lite gull», 35-37

Videre kunne flere kilder belyse at vanlige undersåtter ofte fikk utdelt en kongelig gratifikasjon dersom de brakte kongen gode nyheter eller utførte store bragder.²⁰⁸ Gratifikasjonen de mottok var enten en verdifull gjenstand, en pengesum eller en forfremmelse. Et eksempel kan bli hentet fra matros Daniel Trosners dagbok.²⁰⁹ Den 17. oktober 1712 skrev Trosner at Tordenskiold mottok 100 dukater av kongen etter monarkens inspeksjon av fregatten *Løvendals Galley*, som på tidspunktet var kraftig skadet etter forrige tokt.²¹⁰ Samme dato skrev han at en skipper fra transportskipene fikk en gratifikasjon på 5 daler for å ha levert en rapport av flåten.²¹¹ Forskjellen på belønningene var likevel tydelig. Dukaten var en gullmynt, mens daleren var en sølvmynt. En dukat var verdt to dalere – den veide 3,5 gram – og hadde et gullinnhold på 986/1000 som utgjorde omtrent 23 karat.²¹² Tordenskiold fikk dermed 350 gram gull, som tilsvarte to årslønner for en vanlig gruvearbeider på hans tid. Verdiforskjellen til tross, man forsto at kongen belønnet undersåttene, uansett rang og status, så lenge de presterte godt.

Hittil kunne man anta at kongen favoriserte alle han belønnet, og at han kunne ha yndlinger på flere arenaer. Dette virket likevel usannsynlig ettersom overrekkelsen av belønninger ikke alltid var rettferdig. Ofte hendte det at belønningen ble gitt til undersåttene «som leverte først» selv om den var ment for en annen, ifølge Andersen.²¹³ Flere virket til å ha utnyttet dette, også Tordenskiold. Tordenskiold ble for eksempel forfremmet til schoutbynacht, som tilsvarte dagens kontreadmiral, fordi han kom oberst Møsting i forkjøpet med å levere informasjonen om Karl XIIIs død til kongen.²¹⁴ Møsting fikk derimot ingen belønning selv om han var den opprinnelige budbringeren. Ettersom Tordenskiold gjorde dette kunne man anta at offiserer konkurrerte om å motta belønninger før andre. Jeg mener videre at liknende intriger oppsto innad kongens hoff. For eksempel ble Weyse tilbudt stillingen som oversekretær i det tyske kanselliet sammen med det hvite bånd av

---

²⁰⁸ Andersen, *Tordenskjold*, 310

²⁰⁹ Trosner, Daniel. *For Kongen og Flåten: Matros Trosners dagbok 1710–1714*, Bind 2. Redigert og kommentert av Hans Christian Bjerg og Tor Jørgen Melien. (Bergen: Fagbokforlaget, 2017)

²¹⁰ Trosner, *For Kongen og Flåten*, bind 2, 240

²¹¹ Trosner, *For Kongen og Flåten*, bind 2, 240

²¹² Imsen, Steinar. *Norsk Historisk leksikon: kultur og samfunn ca. 1500-ca.1800*, (Oslo: Cappelen akademisk forlag, 1999), 92-93; Johannessen, Finn Erhard. «Penger og finanssystem i Norge på 1700-tallet», *Norges historie*, hentet 16. februar 2021 fra: <https://www.norgeshistorie.no/enevelde/1206-penger-og-finanssystem-i-norge-pa-1700-tallet.html>; Store Norske Leksikon, «Dukat», hentet 11.11.2021 fra: <https://snl.no/dukat>

²¹³ Andersen, *Tordenskjold*, 310

²¹⁴ Andersen, *Tordenskjold*, 310

Dannebrogordenen, som han av slo.²¹⁵ Holm hevdet fra en ukjent kilde at Weyse heller ønsket andre stillinger nær kongen, muligens med intensjon om å få direkte påvirkning på kongen.²¹⁶ Weyse ble likevel gjennomskuet av storkansleren, som fikk hindret ham med støtte av dronningen.²¹⁷

Medaljene Tordenskiold mottok under tjenestetiden ga heller ingen antydning om at Tordenskiold kunne blitt oppfattet som kongens yndling. På en side kunne medaljene regnes som spesielle fordi de ble overrakt av kongen selv, og fordi de ble overrakt etter store seire som i slagene ved Femern 1715, ved Dynekilen 1716 og ved Marstrand 1719. Medaljene kunne likevel ikke brukes til å anse Tordenskiold som yndling ettersom de ga lite inntrykk av særbehandling. Medaljen han mottok for slaget ved Femern i april 1715, også kjent som slaget om Kolberg red, var et eksempel på dette. Forløpet for medaljeutdelingen var at slaget ble ledet og vunnet av admiral Christian Gabel. Etterpå ble admiralen adlet av kongen personlig.²¹⁸ Samtidig ble Gabel belønnet med gullnøkkelen som betegnet ham tittelen kammerherre ved kongens hoff, før han til slutt ble overrakt kongens diamantportrett.²¹⁹ Dessuten ble linjeskipssjefene under Gabels kommando belønnet med hver sin gullmedalje, mens vanlige sjøoffiserer mottok hver sin sølvmedalje med Gabels bilde for mindre prestasjoner.²²⁰ Tordenskiold mottok derimot ingen medalje. Under utdelingen befant han seg i København, på Gabels ordre, med den nylig kaprede og beryktede svenske fregatten *Hvita Ørn*. Da Tordenskiold fikk vite om utdelingen i mai 1715, sendte han først en rapport og deretter en klage til kongen der han påpekte sin jevnbyrdige prestasjon i Femeren.²²¹ Resultatet ble at han fikk prisepenger for kapringen av fregatten.²²² Prisepenger var penger man fikk utbetalt ved å selge et priseskip eller dets last, som andel av skipets verdi. Et priseskip, oftest kalt en «prise», var samtidig et fartøy en krigførende makt kapret fordi det tilhørte fienden. Hendelsen ble siden diskutert av forskere. En sentral oppfatning blant forskere var at Tordenskiold ble lite nevnt i Gabels rapport, at Gabel mislikte Tordenskiold og at Gabel aldri ettersendte ordre til Tordenskiold om tilstedeværelse ved utdelingen.²²³ På den

---

²¹⁵ Bricka, Frederik. «Weyse, Andreas, 1664-1725, Deputered», i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1757-1814*, XVIII. Bind, UBBE- Wimpffen, side 477-622, (Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, 1904), 487. Hentet 8.09.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/18/0479.html>

²¹⁶ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 278

²¹⁷ Holm, *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse*, 278

²¹⁸ Bachke, *Tordenskioldiana*, 21

²¹⁹ Bachke, *Tordenskioldiana*, 21

²²⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 514

²²¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 181, 182-183

²²² Andersen, *Tordenskiold*, 182, 184.

²²³ Bachke, *Tordenskioldiana*, 21

ene siden, Gabels skyld ved hendelsen virket sannsynlig ettersom han var Tordenskiolds overordnede. På den andre siden var dette diskutabelt. Et ukjent og utforsket aspekt ved hendelsen var hvorvidt Gabel hadde ansvar for at *alle* underoffiserene var tilstedeværende ved medaljeutdelingen. Videre var det ukjent om Gabel visste om medaljeutdelingen på forhånd, og om hendelsen ville vært annerledes dersom han visste dette. Disse forskningsspørsmålene blir overlatt til senere forskning. Et annet poeng var prioriteringen av *Hvita Ørn*. Dette var en beryktet svensk fregatt, og ifølge diverse kilder virket reparasjonen av skipet til å ha vært høyest prioritert av Gabel og Tordenskiold. Dette pekte på at Gabel heller ønsket å sikre skipet, og at han ga Tordenskiold ansvaret om å frakte det fordi han var best egnet for oppdraget.

Motiver til tross, hovedpoenget var at Tordenskiold ikke mottok medaljen fordi han var borte ved medaljeutdelingen.²²⁴ Tilstedeværelse ved utdelinger var viktigst, og det hjalp ikke om man klagde i ettertid. At andre sjøoffiserer enn Tordenskiold fikk medaljen etter Femern, minnet også om konkurreringene om kongens belønninger. Dette var som nevnt episodene da offiserer og hoffpersoner konkurrerte om å få belønning før andre. Videre var det tenkelig at flere sjøoffiserer enn Tordenskiold ikke mottok medalje grunnet fravær ved medaljeutdelingen, for eksempel de skadde og sengeliggende. Dette er igjen et emne for senere forskning. Fra medaljeutdelingen ved Femeren kan man dermed oppfatte to hovedpunkter som antydte at Tordenskiold ikke ble personlig favorisert. For det første: Kongen belønnet ikke Tordenskiold medaljen til tross for hans påminnelser.²²⁵ Dette ga inntrykk av at kongen ikke alltid særbehandlet ham. For det andre: Tordenskiold mottok gullmedaljen i ettertid kun gjennom admiral Gabels påtegning til kongen om å la Tordenskiold kommandere *Hvita Ørn*.²²⁶ Tordenskiold var derfor ingen favoritt, og ville sannsynligvis ikke fått medaljen dersom Gabel ikke anbefalte ham til kongen.

Medaljen for slaget i Dynekilen i 1716 belyste videre at påtegninger og tilstedeværelse var mer avgjørende for medaljeoverrekkelse enn at man var personlig favorisert. Gabel var fortsatt Tordenskiolds overordnede på dette tidspunktet, men i motsetning til slaget i Femern sto Tordenskiold i ledelsen. Angrepet var vågalt og utført uten overordnetes tillatelse. Medaljen var likevel velfortjent ettersom Tordenskiold hadde vist en briljant strategisk lederevne som brakte kongen en viktig seier. Tordenskiold fikk derfor mest heder ettersom Gabel var fraværende ved slaget. Medaljene og gratifikasjonene, uansett sjeldenhet, gjorde

---

²²⁴ Andersen, *Tordenskjold*, 184

²²⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 183–184; Andersen, *Tordenskjold*, 185

²²⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 183–184; Andersen, *Tordenskjold*, 185

dermed ingen til yndling på bakgrunn av omstendighetene ved utdelingene og på grunn av konkurreringen om å komme andre i forkjøpet.

Kongens diamantbesatte portrett var den største belønningen Tordenskiold fikk fra kongen under tjenestetiden. Diamantportrettet var ytterst sjeldent fordi det var datidens høyeste anerkjennelse, som tilsvarte en ridderopphøyelse. Tordenskiold kunne mulig ha blitt oppfattet som yndling på grunn av denne. Likevel var det usikkert om diamantportrettet hadde denne betydningen. Poul Vendelbo Løvenørn, Christian Carl Gabel og Hartvig Huitfeldt mottok samme sjeldne utnevnelse, og dessuten hadde de lignende karrierefremgang som Tordenskiold. Tordenskiold var derfor ikke unik. At andre enn Tordenskiold mottok diamantportrettene, betydde heller ikke at kongen anså dem som yndlinger eller at han hadde et personlig forhold til dem. Diamantportrettet virker heller til å ha blitt overrasket fordi Tordenskiold og de andre hadde vist seg som nyttig og talentfull. Man forstår dette ved å undersøke hendelsene som ledet til at diamantportrettene ble overrasket. Kongen overrakte diamantportrettet til Løvenørn i 1712 fordi han hadde meklet en allianse mellom Danmark-Norge og Russland. Senere ble Gabel overrakt diamantportrettet etter slaget i Femern 1715 fordi han hadde forhindret Karl XIIIs plan om å knuse den dansk-norske flåten. Siden fikk Tordenskiold diamantportrettet for å ha seiret i Marstrand i 1719 ved å beseire den resterende svenske motstanden. Til slutt ble Hartvig Huitfeldt overrasket diamantportrettet i 1720 på grunn av en lang karriere, og fordi han satte imponerende god disiplin på Østre Akershusiske Regiment. Til tross for forskjellene på hendelsene, viste de at offiserene sannsynlig hadde gjort seg fortjent til belønningen fordi de hadde vist stor disiplin, dyktighet og talent i fullføringen av en komplisert og krevende oppgave. Hendelsene hadde også vært til stor nytte for kongen ettersom de styrket hans posisjon i krigsforløpet. Diamantportrettet kunne dermed ha blitt overrasket kun fordi offiserene var talentfulle undersåtter som utførte en viktig og fortjenestefull handling for kongen.

Frederik IVs karakter kan videre brukes til å diskutere om belønninger og begunstigelser betydde at folk ble favorisert eller oppfattet som yndlinger. Den danske historikeren Ole Feldbæk hevdet at Frederik IV var en gavmild konge som ofte belønnet befolkningen og sine trofaste tjenere.²²⁷ Feldbæk og den danske historikeren Michael Brengsbo hevdet dessuten at kongen var rettferdig og nådig mot alle, og at han var åpen for å høre «alle» av høy og lav stand.²²⁸ Samtidig oppfattet de at kongens gavmildhet var drevet av

---

²²⁷ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 119-120

²²⁸ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 119-120; Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 68

sin pliktfølelse overfor folket.²²⁹ Gjennom dette kunne man anta at kongens gavmildhet og likestilling betydde at ingen ble særbehandlet, og at det ikke var noen følelsesmessige aspekter bak belønningene. Videre ble kongen beskrevet som engstelig og mistenksom, og at han var overbeskyttende over sin makt. Som tidligere nevnt hadde Frederik IV arvet mistilliten til den gamle danske og holsteinske adelen etter sin far Christian V, som gjorde at han ofte fryktet stor innflytelse fra sine rådgivere.²³⁰ Mistilliten virket også til å ha vært rettet mot personer som oppnådde høy innflytelse på grunn av kongens begunstigelser. Gjennom Gabel, Tordenskiold, Huitfeldt og Løvenørn får man blant annet inntrykk om at høye forfremmelser og belønninger medførte fordeler og ulemper. Fordelen var at man havnet i en sterk posisjon innenfor kongens nære krets. Fallgruben var derimot at man ble sterkere utsatt for kongens mistenksomhet ved at han, og enevelde-systemet, hadde nulltoleranse for alvorlige svik. For det første: Selv om Tordenskiold oppnådde en høy stilling og adelsstatus, ble han likevel begravet uten jordpåkastelse eller et ord fra kongen ettersom sverdduellen han døde i var et brudd på hjemlandets duell-lov. Senere i 1725 ble Gabel avløst i unåde fra stillingen som overkrigssekretær, fordi kongen ble mistenksom da Gabel ble beskyldt for konspirasjon og dobbeltspill.²³¹ Videre ble Løvenørn nektet å overta Gabels forrige stilling fordi kongen ikke likte «sterke personer» nær seg.²³² Løvenørn mottok flere ridderkors under Frederik IVs og Christian VIs regjering. Dette betydde likevel ikke at han var en favoritt, men heller at kongene fant ham nyttig for sitt diplomatiske talent.²³³ Hartvig Huitfeldt var den eneste mottageren av diamantportrettet som ikke falt i Frederik IVs unåde. Likevel kunne kongen ha vært varsom overfor Huitfeldt ettersom han stammet fra en gammel tysk adel.²³⁴

Fra dette fikk man inntrykk av at Tordenskiold ikke var en spesiell yndling. Han var heller ikke den eneste som ble oppfattet som yndling på grunn kongens begunstigelser. Kongen var dessuten gavmild og nådig mot alle. Selv om dette ga inntrykk av at alle var hans

---

²²⁹ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 120; Brengsbo, «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», 68

²³⁰ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 120

²³¹ Bricka, Carl Frederik. «Gabel, Christian Carl, 1679 – 1748, Søofficer, Overkrigssekretær, Stiftamtmand», i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537–1814*, V. Bind, Faaborg – Gersdorff, side 508-511, (Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1891), 510 Hentet 14.11.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/5/0510.html>

²³² *Dansk Biografisk Leksikon*, «Poul Vendelbo Løvenørn», av Claus Beck og Bøggild-Andersen, C.O, hentet 19.01.2021 fra: https://biografiskeksikon.lex.dk/Poul_Vendelbo_L%C3%B8ven%C3%B8rn

²³³ Bricka, Carl Frederik. «Løvenørn, Poul (Vendelbo), 1686-1740, Officer og Statsmand», i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, X. BIND Laale – Løvenørn, side 614-622. (Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1869), 617, 619 Hentet 19.01.2021 fra:

<http://runeberg.org/dbl/10/0616.html>

²³⁴ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 251

favoritter, stemte det ikke. Årsaken var at overrekkelsene ikke alltid var ble overrasket på rettferdig vis, og at mange belønninger ble gitt på bakgrunn av kongens pliktfølelse overfor folket. Overrekkelsen av kongens diamantportrett hadde videre ingen betydning for at Tordenskiold var unik. Hverken Tordenskiold, Gabel, Huitfeldt og Løvenørn virket heller til å ha hatt personlig forhold til kongen på bakgrunn av denne. Selv om de hadde vist stor dyktighet, var det mer sannsynlig at kongen overrakte dem diamantportrettene fordi de hadde fullført en krevende oppgave som brakte ham stor fortjeneste. Høye belønninger virket også til å ha medførte fordeler og ulemper på bakgrunn av at kongens mistenksomhet. Kongen virket til å ha vært mistenksom mot alle av høy innflytelse, som sannsynliggjorde at Tordenskiold og de andre mottagerne av diamantportrettet ble mer utsatt for hans unåde dess høyere innflytelse de fikk. Kongens mistenksomhet kunne dessuten blitt forstått som at han var redd for å bli lur, og at han derfor ikke lot seg lett påvirke. Ut fra dette virker det ikke som at Tordenskiold kan bli oppfattet som kongens yndling på bakgrunn av belønningene han fikk.

Konvensjonell skrivestil og fremgangsmetode, og ubetydelig talemåte

Både ny og gammel oppfatning oppfattet at Tordenskiold jobbet motivert for å skaffe kongens tillit. Tordenskiold gjorde dette helt siden det første møtet med kongen i Peder Jespersens stall i 1705. Det er usikkert om Tordenskiold, eller Peter Wessel som han het da, fikk kongens løfte om hjelp til innskriving ved dette møtet. Flere punkter i brevene fra perioden 1706 til 1711 gir likevel inntrykk om at dette stemte. Tordenskiolds pågangsmot for å oppnå kongens tillit kom først frem gjennom hans første brev til kongen datert 28. mars 1706.²³⁵ Sitert etter Bergersen, skrev Tordenskiold:

Stormektigste Allernaadigste Arve Konge og Herre!

Udj allerdybeste underdanighed nedflader ieg fattige unge Perssohn for Eders Kongl. Majts, at som ieg omtrent for toe aar siden er bleven nedsendt fra min gamle Fader Johan Wetzel Eders Kongl. Majts aller-underst Raadmand i trundheim i Norge, formedelst min mange andre Nembl. 17 smaa og Stor Søskens paaheng, at forsørge her neder min lyche, og som ieg er tjeneste hos hans højærværdigh. Docter Petter Jesperssen, og min lyst som Et ungt Meniske iche dertil saaledes findes at henslide min tjd; mens mit Sind Stedse geneget til Eder Kongl. Majts at excerceres med tiden dertil at avanvere noget, beder og nedfalder derfor allerundst. At Eders Kongl. Majts af høje Naade og miskundhed ville allernaadst forunde og hielpe mig til at blive en Cadet, at Excerceres tillige med de andre paa holmen, da ieg ald min tjd med lif og blod skal Streve at leve effter ald yderste Kraft og Efne, forbliver²³⁶

---

²³⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 1

²³⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 1

Brevet var kortfattet, men kastet likevel lys på hans sterke ambisjon om å klatre opp i verden for å tjene kongen og fedrelandet. At Tordenskiold kontaktet kongen, som var rikets mektigste person, kunne dessuten bli forstått som at han benyttet alle sjanser når han kunne. Samtidig var det trolig at Tordenskiold visste om viktigheten av å opprettholde kontakten med mektige personer. Ydmykheten i brevet overfor kunne dermed bli forstått som han måtte å appellere til kongens hjelp. Dette virket trolig ved at han fremstilte seg som liten og svak, men også tjenestevillig. Dette kom frem da Tordenskiold omtalte seg som en «fattige unge person» og «Et ungt Meniske», og via måten brevet belyser hans underkastelse overfor overmakten. Til slutt ga brevet inntrykk om at Tordenskiold hadde oppsøkt hjelp fra andre med å skrive det. Dette virket trolig på bakgrunn av at Andersen, som hadde sammenlignet håndskriften i originalbrevet med senere brev, kunne konstatere at kun signaturen i brevet holdt Tordenskiolds håndskrift.²³⁷

Senere skrev Tordenskiold tilleggsbrevet nr. 1a fra 31. mars 1706 der han tilføyet andre kunnskaper og kvaliteter han hadde i forsøk om å fremstille seg som verdig til kongens tjeneste.²³⁸ Søknaden ble siden avslått etter at kongen sendte den til sjøkadettakademiet. Avslaget fikk trolig Wessel til å innse at kongens gunst og tillit ikke kom uten videre. Med dette bega han seg siden på en farlig tokt i Vestindia over de neste to årene for å anskaffe sjøegenskaper. Han fikk senere et større gjennombrudd ved sin andre søknad våren 1708. Etter å ha dokumentert sin ærlige avstamning, i tillegg til at han fikk et anbefalingsbrev fra en overordnede, ble Wessel innskrevet som ulønnet volontør på Holmen der han fulgte kadettene undervisning.²³⁹ Wessels tredje søknad fra høsten 1708 ble til slutt godkjent på nyåret 1709 mens han var på tokt i Trankebar i Ostindia. Til tross for dette, dro han på en spiontokt i Marstrand for å skjerpe sine sjøkunnskaper ytterligere før han begynte på kadettskolen. Selv om Wessel ikke var ferdigutdannet, søkte han likevel i 1711 om kongens tillatelse til å bli eksaminert og om å få kommando på egen fregatt på bakgrunn av sjøerfaringen han anskaffet under tidligere tokter.²⁴⁰ Dette ble ikke godkjent. I stedet ble han først utnevnt som nestkommanderende på skipet *Postillon* før han samme år ble utnevnt til sekondløytnant, som var datidens nest laveste offisersgrad. Senere i 1711 ble han kurer under Admiral Waldemar Løvendal. Admiralen, som ble imponert av Wessels kampånd, innvilget ham deretter sjefsstilling på snauen *Ormen*. Tordenskiold dermed på kort tid, etter

---

²³⁷ Andersen, *Tordenskjold*, 31

²³⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 1-2

²³⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 45

²⁴⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 5-6

innskrivingen i 1709, fått kommando på eget skip.

Brevene fra 1706 til 1711 gir videre inntrykk om at Tordenskiold hadde skjerpet oppbyggingen, språket og fremgangsmåten i brevene. For det første viste brevene at han gradvis la større vekt på å fremheve hvilke bragder han hadde utført, og hvilke egenskaper han hadde perfektionert. Dette ble trolig gjort fordi han ville vise sin nytte overfor kongen. Brev nr. 2 datert 7. juli 1708 belyste dette.²⁴¹ Videre ga Tordenskiolds større vekt på å uttrykke sin lydighet og underkastelse overfor kongen enn tidligere. I brevet nevnt tidligere kom dette frem via Tordenskiolds overdrevne bruk av pynteordene «allerunderdanigst» og «allernaadigst». Her ble førstnevnte ord gjentatt seks ganger mens sistnevnte ble gjentatt syv.²⁴² En annen endring fra tidligere var at Tordenskiold henviste et løfte om hjelp som kongen hadde gitt ham. Historikere er usikre på om Tordenskiold puttet løfter i munnen på kongen eller ikke. Senere brev viste likevel at denne typen henvisninger ble et sentralt virkemiddel da Tordenskiold anmodet kongen om forfremmelser og belønninger. Senere brev belyste videre at Tordenskiold fikk overoffiserer til å påtegne søknader for ham. En påtegning var et støtte- eller anbefalingsbrev som en innflytelsesrik person, ofte en høytrangert offiser, skrev på vegne av en supplikant for å øke sjansen til å få en søknad godkjent av kongen. For eksempel ble Tordenskiold tatt inn som ulønnet lærling på Holmen i 1708 ved hjelp av geheimeråd og overkrigssekretær Lentes påtegningsbrev. Det var også mulig at Peder Jespersen, kongens konfessionarius, hadde hjulpet Tordenskiold med dette med egen påtegning til kongen. Påtegninger fra overordnede bidro dessuten til at Tordenskiold fikk sjefsstillinger senere i karrieren. Blant annet mottok Tordenskiold kommandoen av snauen *Ormen* på generaladmiral Ulrich Frederik Waldemar Løvendals anbefaling på grunn av tjenesten han gjorde som nestkommanderende på *Postillon*. Senere, samme år, fikk han kommandoen på fregatten *Løvendahls Galley* i regi av samme overordnede.²⁴³

Når det kom til hvorvidt Tordenskiolds metoder i brevene var spesiell i forhold til andre brev, og om dette gjorde inntrykk på kongen, peker flere kilder på at dette var usannsynlig. Man forstår dette først via brevene til kommandør Iver Huitfeldt (f. 1665 – d. 1710).²⁴⁴ Huitfeldt var en norsk sjøoffiser som jobbet med innskriving av sjøfolk. Selv om det er bevart få brev etter ham, kan man likevel finne flere likheter med Tordenskiolds brev i disse. De første likhetene kommer frem når man sammenligner Tordenskiold første brev til

---

²⁴¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 2-3, 4-5

²⁴² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 2-3

²⁴³ Andersen, *Tordenskiold*, 87, 104

²⁴⁴ Huitfeldt-Kaas, H. J. *Breve fra Iver Huitfeldt*. (Kjøbenhavn: Græbes Bogtrykkeri, 1887)

kongen fra mars 1706 med Huitfeldts første søknad til kong Christian V fra 1. desember 1681.²⁴⁵ Sitert etter Bergersen, skrev Huitfeldt:

Stormægtigste Arfue Konge, Allernaadigste Herre.

Eders Kongl: Mayt: tacher Jeg Allerunderdanigst for Ederz Kong: M: Allernaadigste tilsagen som ved H: Rigsz Admiral Hendrich Bielche, og General Admiral Jenz Juel, Allernaadigste hauffer behaget og bevilget, at ieg maate antagis, til navigationens Information. Da til saadan Eders Kongl: M: ombeder, at Eders Kongl: M: Allernaad: Ville meddle mig, Edersz Kongl: M: allernaadigste resolution, til Admiralitetet, at ieg der udj maatte worde Indschreufen, saadan Edersz Kongl: M: store naade, wil Gud Rigelig belønne, og forwenter herpaa en Naadig bønne, og forblifuer:²⁴⁶

For det første var Huitfeldt og Tordenskiold på samme alder da de skrev sin første søknad. Videre var Huitfeldts søknad til kongen like kortfattet som Tordenskiolds. Pynteordene i den ga dessuten inntrykk om at Huitfeldt viste samme ydmykhet og underkastelse overfor kongen Tordenskiold siden gjorde. Man forsto også at Huitfeldt fikk hjelp med sin første søknad. Forskjellen var at sjøoffiserene Jens Juel og Henrik Bjelke, som var blant datidens mektigste sjøoffiserer i den dansk-norske flåten, påtegnet søknaden til Huitfeldt, mens Tordenskiold kun fikk hjelp med skriving av en ukjent aktør.²⁴⁷ Påtegningen gjorde dessuten at Huitfeldt fikk en kortere søknadsprosess enn Tordenskiold. Ut fra dette forstår man at både Tordenskiold og Huitfeldt tilnærmet seg kongen ved å bruke hjelpemidler som var tilgjengelig, blant annet at de skaffet et nettverk av innflytelsesrike offiserer for å øke sine sjanser for kongens gunst.

Videre hadde Huitfeldt omtrent samme fremgangsmåte som Tordenskiold ved å spørre kongen om forfremmelse. Dette kom frem i Huitfeldts brev nr. 27 fra 21. januar 1702.²⁴⁸ Selv om Admiralitetet var mottageren av brevet, forsto man at Huitfeldt brukte dem som mellomledd ved at han spurte om de kunne «gjøre mig deres høje *Intersision*» hos kongen.²⁴⁹ Dette avsluttet han med å forkynne hvordan han alltid hadde forsøkt å være en trofast tjener av kongen.²⁵⁰ Huitfeldt virket også til å ha samme forhåpningsfulle tone som Tordenskiold hadde overfor kongen. Dette ble forstått via brev nr. 28 fra 25. februar 1702.²⁵¹ Her takket han Admiralitetet for at de videreformidlet hans forespørsel om forfremmelse til kongen. Dersom kongen ikke forfremmet ham videre, hevdet Huitfeldt at han likevel var fornøyd med forsøket,

---

²⁴⁵ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 246-247

²⁴⁶ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 246-247

²⁴⁷ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 246-247

²⁴⁸ Huitfeldt-kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28

²⁴⁹ Huitfeldt-kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28

²⁵⁰ Huitfeldt-kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28

²⁵¹ Huitfeldt-Kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28-29

og forventet heller en oppfølging av resolusjon fra kongen.²⁵²

En annen likhet var at Huitfeldt og Tordenskiolds ofte rapporterte om deres forrige aksjon til sine overordnede før de tilføyte en anmodning. Dette ble kom frem i Huitfeldts brev til Admiralitetet fra 2. april 1700 og Tordenskiolds brev til kongen fra 8. juni 1714. Ifølge brevene hadde Huitfeldt innskrevet og fraktet en stor mengde matroser, mens Tordenskiold hadde losset en kapret galiot og fått taksert skipet og lasten.²⁵³ Videre viser brevene at Huitfeldt deretter spurte Admiralitetet om å motta kostpenger, og om han kunne bytte sjørute for å forkorte reisetiden for rekruttene så de ikke reiste med andre skip. Huitfeldt skrev dessuten at han hadde ventet med å rekruttere sjøfolkene fra militæret som ønsket å verve seg før han fikk videre ordre. Tordenskiold hadde derimot avsluttet brevet med å spørre kongen om tillatelse til å kjøpe galioten nevnt tidligere. Ettersom Tordenskiold var beordret til Nordsjøen, håpet han også om han kunne bli forfremmet ettersom han hadde vist seg verdig under tidligere tokter. Fra dette kunne man forstå at Huitfeldts og Tordenskiolds fremgangsmetode hadde til hensikt å vise seg troverdig og kvalifisert for et større ansvar eller en høyere stilling. Forskjellen var at Tordenskiold oftere kombinerte rapportene med anmodninger enn Huitfeldt.

Det var også store forskjeller mellom Tordenskiold og Huitfeldt. For det første viste ingen brev at Huitfeldt klaget direkte til kongen om urettferdig behandling. Klagene ble heller sendt til Admiralitetet. Huitfeldt hadde dessuten ingen direkte kanal til kongen som det Tordenskiold hadde. Tordenskiold kunne klage direkte til kongen, og han kunne bruke kongens kabinettsekretær som mellomledd for mer direkte samtaler.²⁵⁴ Huitfeldts kanal til kongen var dermed dårligere enn Tordenskiolds. Dette forklarte hvorfor Tordenskiold hadde flere direkte brevsendinger til kongen enn Huitfeldt. Til slutt var det tenkelig at deres forskjellige avstamning gjorde at kongen likte Tordenskiold bedre enn Huitfeldt. Dette kunne vært tenkelig ved at kongen, som tidligere nevnt, mislikte personer av gammel adel som Huitfeldt og ikke Tordenskiold, stammet fra.²⁵⁵

Moderne kilder kan videre belyse at Tordenskiolds skrivemetode ikke var spesiell. Ifølge den danske historikeren Michael Brengsbo var det ikke uvanlig at folk under eneveldet på 1700-tallet skrev supplikker til kongen. Dette var en av få rettigheter som var bevilget

---

²⁵² Huitfeldt-Kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28-29

²⁵³ Huitfeldt-Kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 23, 28; Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 132-133

²⁵⁴ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 92; Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 878

²⁵⁵ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 251

befolkningen: også kalt supplikkasjonsretten.²⁵⁶ Supplikken var et bønne- eller klageskriv til kongen, som fikk han til å fremstå som en faderlig og allmektig figur, og gjorde ham til den høyeste makten folket kunne appellere til. Videre dannet supplikkene en korrespondanse mellom fyrste og undersått, og mellom sentralmakt og lokalsamfunn.²⁵⁷ Dette var en metode å drive politikk, hevdet Brengsbo, for gjennom supplikken hadde folket mulighet til å påvirke statens beslutninger som sto åpent for befolkningen.²⁵⁸ Supplikkasjonsretten var dessuten en av få kanaler og forum folket hadde til å påvirke deres egne institusjoner. Dan Andersen støttet dette. Ifølge Andersen søkte supplikanten om et ledig prestekall, om en forfremmelse, om økonomisk bistand, lønnstillegg, om hjelp til en person som satt i Nordafrikansk fangenskap og annet.²⁵⁹ Andersens hevdet dessuten at Tordenskiolds ydmyke underkastelser for kongen ikke var spesiell. Årsaken var at ydmykhet var en typisk stil enevoldskonger likte fra sine undersåtter.²⁶⁰ Dessuten ble supplikker ofte overpyntet med kryptende uttrykk for tjenestevillighet, selvoppofrelse og underkastelse overfor kongens vilje, ifølge Andersen.²⁶¹ Dette betydde at Tordenskiolds ydmykhet var konvensjonell og ikke spesiell. Øystein Rians forskning fra 2014 om eneveldets lovverk ga videre uttrykk for at Tordenskiolds underkastende språk ikke var spesielt. Ifølge Rian var undersåttene og embetsmennene pålagt en troskapsed til kongen. De skulle, blant annet, «hamre inn troskapen for kongen med fem synonymmer for lydighet».²⁶² Dette betydde at Tordenskiolds overdrevne bruk av pynteord ikke var unik, men heller preget av lovverket om lydighet. Den danske historikeren Birgit B. Jensen hadde også et lignende argument om språk og formelle krav i brev under eneveldet. Fra Jensens forskning fikk man vite at opplysninger om opplærte kunnskaper ikke var unikt. Ifølge Jensen var det vanlig at supplikanter refererte til opplærte kunnskaper for kongen, i tillegg at supplikanten dokumenterte sin gode stamtavle, evner, elendighet og fattigdom.²⁶³ Videre hevdet Jensen at kongen satte formelle krav til hvordan en supplikk ble skrevet. Dette skjedde i anledning med et rådmannsmøte i 1707. Ettersom kun én søker hadde lovet å tjene ham trofast, proklamerte kongen at supplikantene måtte melde hvor de kom fra, hvem de

---

²⁵⁶ Brengsbo, Michael. *Folk skriver til kongen: supplikkerne og deres funksjon i den dansk-norske enevælde i 1700-tallet. En kildestudie i Danske Kancellis supplikprotokoller*. (København: Selskabet for Udgivelse av Kilder til Dansk Historie, 1997), 29

²⁵⁷ Brengsbo, *Folk skriver til kongen*, 22

²⁵⁸ Brengsbo, *Folk skriver til kongen*, 22

²⁵⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 30

²⁶⁰ Andersen, *Tordenskjold*, 30

²⁶¹ Andersen, *Tordenskjold*, 30

²⁶² Rian, Øystein. *Sensuren i Danmark-Norge*. Oslo: Universitetsforlaget, 2014, 117, 120-121

²⁶³ Andersen, *Tordenskjold*, 30; Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 111-113

tjente, hvem de hadde tjent før de til slutt skulle redegjøre for sine fagkunnskaper og erfaringer.²⁶⁴ Disse ble mye fulgt, men med noen avvik.²⁶⁵ Videre inneholdt supplikker vanligvis redegjørelser for supplikantens utdanning og deres tidligere samt nåværende ansettelse. Dessuten ble faglige kvalifikasjoner ofte supplert forskjellig i håp om at dette økte sjansene.²⁶⁶ Det var heller ikke uvanlig at supplikanter brukte påtegninger fra overordnede, eller at de påminnet kongen om hans løfte om hjelp til for eksempel med tildeling av et embete.²⁶⁷ En påtegning var som nevnt et anbefalingsbrev en overordnet skrev på vegne av supplikanten. Det var usikkert hvor vanlig det var, ifølge Jensen. Likevel hendte det at supplikanter fikk den overordnedes innflytelse til hjelp selv om den «andre innflytelsen» sjeldent ble dokument.²⁶⁸ Samtidig virket påtegningen til å ha økt supplikantens sjanse til å bli godkjent ettersom kongen foretrakk «bekjente» søkere.²⁶⁹ Ellers hendte det at kongen overlot Admiralitetet og kanselliet til å foreslå kandidater dersom søkeren var ukjent.²⁷⁰ Kongens behandling av ukjente supplikanter forklarte hvorfor Tordenskiold ble skjøvet til side inntil innflytelsesrike personer påtegnet for ham.

Selv om innholdet og fremgangsmetoden ikke var spesiell, var det mulighet for at kongen så nytten i Tordenskiold via måten brevene fungerte som referanse til hans evner. For det første belyste brevene at Tordenskiold holdt ord med handlinger. Dette kom frem gjennom at Tordenskiold først lovet han ville gjøre seg verdig til kongens tjeneste, for deretter, på kort tid, oppfylle løftet gjennom å tilegne seg samme, om ikke større sjømannskunnskaper enn kadetter flest på sjøkadettakademiet. Dette var hvordan Tordenskiold utmerket seg, og kunne samtidig blitt forstått som en medvirkende årsak til at han ble innskrevet i 1709 og senere tidlig eksaminert i 1711. For det andre kan Tordenskiolds brev ha fungert som dokumentasjon på hans opplærte egenskaper og tjenestevillighet. Samtidig kunne påtegningene fra overordnede som Lente og Sehested ha fungert som en skriftlig bekreftelse, eller attest, på hans vegne. Dette tyder på å ha påvirket hans tidlige eksaminering i 1711. Videre var det en rekke krav for eksaminering og forfremmelse til offiser. Ifølge Bergersen kunne man ikke bli offiser før man hadde tatt eksamen.²⁷¹ Og for hver fjerde eller femte forfremmede kadett,

---

²⁶⁴ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 113

²⁶⁵ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 113

²⁶⁶ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 113

²⁶⁷ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 113, 191

²⁶⁸ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 191

²⁶⁹ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 191

²⁷⁰ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 192

²⁷¹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 128

skulle en skipper i kongens tjeneste avanseres.²⁷² Blant kravene ble det dessuten bestemt at dyktighet og kunnskap, ikke tjenestetid, skulle bestemme ansienniteten til kadettene med mindre de hadde lik kunnskap og at «noen av de eldste av disse, for å lære rettergangen å kjenne, skulde overvære under-admiralitet- og krigsrettene uten å ha stemme».²⁷³ Ettersom dyktighet og kunnskap var favorisert, var det mulig at kongen innvilget Tordenskiold tidlig eksaminering fordi hans brev og påtegninger dokumenterte at han oppfylte disse kvalitetene.

Brevene i perioden 1707 til 1711 viste at Tordenskiold raskt lærte gode skrivekunnskaper og sjøferdigheter, men Huitfeldts brev og andre kilder belyste at skrivekunnskapene og fremgangsmetodene i brevene ikke ga inntrykk om et personlig forhold til kongen. Skrivekunnskapene og ydmykheten i supplikkene var en konvensjon som var lovpålagt av kongen og gjennom ed. Fremgangsmetoden kunne dessuten regnes som alminnelig ettersom både militær- og sjøoffiserer virket til å ha brukt samme metoder før, under og etter Tordenskiolds tid. Dessuten var det mer sannsynlig at kongen tidlig satset på Tordenskiold fordi brevene og påtegningene dokumenterte hans talent som sjøkriger. Siden virket kontakten mellom dem til å bli styrket mens Tordenskiold fortsatte sine prestasjoner ut karrieren. Ikke minst gjorde Tordenskiold seg vanskelig å glemme da han fortsatte å sende brev direkte til kongen resten av karrieren.

Heller ikke Tordenskiolds pågående tale i brevene ga antydning om at han hadde et personlig forhold til kongen, selv om tradisjonelle forskere viste spesiell stor interesse for dette. Både tradisjonelle og moderne forskere har sett Tordenskiolds tale som spesielt, men kun den tradisjonelle forskningen mente dette gjorde at kongen likte å prate med ham. Oppfatningen kom nok av at Tordenskiold hadde en ydmyk og barokk skrivestil, men som jeg tidligere har belyst var dette kun konvensjon. I tillegg hadde han en tydelig og særegen talemåte i brevene. I disse så man at han hadde et godt øye for detaljer i sin nøyaktige rapportstil. Tordenskiolds livlige beskrivelser ga dessuten preg av en syntaks lignende moderne prosa. Dette skapte en atmosfære som dro leseren inn i opplevelsene av vuggende skip omringet av sjøsprøyt, kruttrøyk og dundrende kanoner. Et eksempel var brevet til kongen datert 12. januar 1716. Her rapporterte Tordenskiold om trefningen med svenskeskipene *Øland* og *Phøenix*. Sitert etter Bergersen, skrev Tordenskiold:

siden med orlog-skibet Øland av 54 canoner og fregatten Phøenix av 30 hafft saa haard en action som skielden hørt, at endskiønt de nød dend fordeel och løche at skyde mig

---

²⁷² Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 128

²⁷³ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 128

storemasten, forstæng og krydsstæng over bord, maatte dog med ald saadan stor advantage escapere fra mig, forfulde dem dog saa længe indtil natten paakom (...)²⁷⁴

Lignende beskrivelser kan bli funnet i Tordenskiolds brev til admiral Peter Raaben fra den 12. august 1715. Sitert etter Bergersen, var det «Jammer at høre deris Raab og Skrig hos ham» da Tordenskiold vekslet bredsider med svenskene.²⁷⁵ Tordenskiold virket dessuten dristig og pågående i sin tale overfor kongen. Tordenskiold virket samtidig klar over dette ettersom han ofte beklaget at tok seg friheter ved påtrengende forespørslar og drastiske aksjoner. Brevet datert 12. juni 1713 inneholdt en av hans dristige forespørslar.²⁷⁶ Her hevdet Tordenskiold at han ville ha sin andel av lasten fra skipet han kapret på Østersjøen, men hadde havnet i konflikt med Admiralitetet om dette. Gjennom å be kongen om nåde, samt dristig påminne kongen om hans løfte om bistand, håpet Tordenskiold at kongen beordret Admiralitetet til å gi ham sin lovte andel.²⁷⁷ Dette ble siden innvilget.²⁷⁸ Neste eksempel var brevet datert 28. januar 1714 da Tordenskiold spurte kongen om tillatelse til å kommandere fem tungt armerte fregatter på bakgrunn av at han var beordret til å reise til Nordsjøen.²⁷⁹ Man kan forstå dette som dristig ettersom han spurte om en større flåte enn hva hans grad ellers tillot samtidig som han var under Gabels kommando. Brevet belyste dessuten at Tordenskiold var fremtredende med selvtilliten til sine evner. Med flåten hevdet Tordenskiold at han ville holde farvannene rensket for svensker, og at han samtidig ville benytte ryktet han fikk blant svenskene. Hans kommentar til dette var, som sitert etter Bergersen:

«Haver de udj Gottenborg hid-indtill hafft frøgt for dend liden magt mig allernaadigst til denne tied hafver været andbetroed, skulde ieg nu tilfulde revancere de hilsener som vj hin anden tied effter anden leveret hafver, thi Gud er best bekient villien goed mens efnen svag».²⁸⁰

Tordenskiold virket dessuten pågående i klagen han sendte kongen. Klagebrevene ble oftest sendt i perioder han følte seg forskjellsbehandlet. Klagebrevet datert 28. mai 1715, som nevnte tidligere, var et eksempel. I dette klagde Tordenskiold på at han ikke fikk medalje etter slaget i Femeren, og mente han burde fått samme belønning som linjeskipssjefene fordi han hadde prestert like godt som dem.²⁸¹ Som nevnt tidligere, fikk klagen ingen gjennomslag, og

---

²⁷⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 206-208

²⁷⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 187-189

²⁷⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 70

²⁷⁷ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 70

²⁷⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 70

²⁷⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 70

²⁸⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 174-175

²⁸¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 152

Tordenskiold fikk ingen belønning.

Fra utdragene forstår man hvorfor Tordenskiolds talemåte virket oppsiktsvekkende. Løs og direkte tale kunne forårsaket problemer i en tid da enevoldskongen og overordnede skulle tiltales med punktlighet, ærbødighet og respekt. Man kunne likevel ha antatt at kongen aksepterte Tordenskiolds pågående tone ettersom ingen kilder hevdet at Tordenskiold ble advart eller straffet for dette. Den direkte talemåten kunne samtidig blitt tolket som ærlighet. Dette kunne vært betryggende og tillitsvekkende for kongen som ellers var mistenksom. At Tordenskiold demonstrerte ærlighet gjennom handlinger, ville dessuten forklart hvorfor enevoldskongen aksepterte skrivestilen.

Likevel stemte det ikke at Tordenskiolds pågående tale førte til at han fikk et personlig forhold til kongen. At Tordenskiold ikke ble straffet for talemåten, betydde ikke at kongen likte språket eller at kongen ga ham spesielle tillatelser. Dette må heller ha stammet fra Rothes oppfatninger som trolig ble påvirket av hans oppvekst under eneveldet, og som oppfattet Tordenskiolds brev som frittalende fordi kongen selv var mottageren. Selv mener jeg Tordenskiold mulig var dristig og frittalende overfor kongen fordi han hadde kongens gunst samtidig som han fremmet en oppriktig sak. Dette virket mer sannsynlig enn at hans frie tale hadde betydning for forholdet til kongen.

Tordenskiold virket heller ikke til å ha vært den eneste som var pågående og frittalende overfor kongen. Som nevnt tidligere viste Huitfeldts brev at Tordenskiolds fremgangsmetoder ikke var unike. Huitfeldts talemåte kunne også bli tolket pågående, for eksempel i brevene der han brukte admiralitetet som mellomledd til kongen.²⁸² Ettersom Huitfeldt brukte Admiralitetet som mellomledd for å spørre kongen om forfremmelse, var det sannsynlig at andre sjøoffiserer var pågående overfor kongen. Andre kilder viste dessuten at Tordenskiold ikke var spesiell selv om han skrev mer detaljerte brev til kongen enn til Admiralitetet. Forskjellen på brevinnholdet kan bli forstått som at Tordenskiold stolte mer på kongen enn Admiralitetet, som var mulig. Saken om Jan Wessels forlis i 1713 var et eksempel på dette. Tordenskiold beskrev ulykken betydelig kortere i brevet til Admiralitetet datert 28. desember 1713 enn i brevet til kongen datert 27. april 1714.²⁸³ Likevel var det ingen inntrykk til noe unikt eller personlig mellom ham og kongen. Ifølge Jensen hendte det at supplikantene sendte forskjellige versjoner av brevene til kongen og til administrasjonen i Admiralitetet.²⁸⁴ Samtidig hendte det ofte at senderen oppga forhold overfor kongen som ble

---

²⁸² Huitfeldt-Kaas, *Breve fra Iver Huitfeldt*, 28, 29

²⁸³ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 113-114, 122

²⁸⁴ Jensen, *Udnevnelseretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 190

utelatt fra søknaden til administrasjonen.²⁸⁵ Man fikk dermed ingen inntrykk av at kongen hverken viste spesiell aksept for pågående tale, eller at man fikk et personlig forhold til kongen gjennom dette. Derfor var det usannsynlig at kongen favoriserte Tordenskiold for den frie talen i brevene ettersom flere sannsynligvis skrev til ham på samme måte. Man kunne likevel ikke utelukke muligheten for at Tordenskiold og andre avsendere strategisk brukte ærlighet for å øke sjansen for kongens gunst.

Videre har forskere ment at Tordenskiold viste en «næsten barnlige Hengivenhed» i sin pågående tale overfor kongen. For eksempel ble Tordenskiolds brev fra 28. mars 1706 omtalt som det første beviset på dette.²⁸⁶ Begrunnelsen var at brevet belyste at Tordenskiold kontaktet kongen direkte for å oppfylle sin ambisjon, og at original-brevets mangel på rettskrivning røpet en «sund Tankegang» hos ham. Tordenskiolds «næsten barnlige Hengivenhed» kunne også gitt antydning til et gjensidig og personlig forhold der man viste samme kjærlighet, lydighet og tillit til kongen som et barn til sine foreldre. Hengivenheten kunne til slutt blitt tolket som en type trygghet eller tillit overfor kongen og hans gunst.

Nyere analyser viste derimot at dette ikke stemte. For det første ble Tordenskiolds barnlige hengivenhet påpekt videre begrunnelser eller direkte eksempler. Samtidig var det usikkert om rettskrivningen og tegnsettingen i kopier og avskrifter stemte med originalene. Dette gjaldt spesielt avskriftene etter Rothe, Carstensen og Lütken. At språket i brevene varierte mellom periodene gjorde dessuten at man kunne forstå den barnlige hengivenheten som en konvensjon for samtiden. Den tradisjonelle forskningen vurderte heller ikke om Tordenskiold skrev brevene selv, eller om kahyttsskrivere skrev dem. Dette ble problematisert først av Olav Bergersen i 1963. Hengivenhetens betydning virket lite sannsynlig ettersom kahyttsskrivernes rolle skapte usikkerhet om hvem som sto bak formuleringene. Kahyttsskrivere var skribenter som ble hyret til å føre brev for den øverst kommanderende på skipene. Tordenskiold hadde flere kahyttsskrivere gjennom tjenestetiden, som nevnt i kapittel 1, og ifølge Bergersen hadde de egne fagmessige ambisjoner og kunne utføre flotte kalligrafiske prestasjoner.²⁸⁷ Selv om Tordenskiold forfattet de lengre brevene, var det trolig at han brukte diktater ved korte rapporter og ordre. Dette ga inntrykk av at kahyttsskrivene hadde en hånd og stor kunstnerisk frihet i flere av brevene ettersom de skrev mens Tordenskiold dikterte. Gjennom dette ville hans «næsten barnlige hengivenhet» gitt lite uttrykk for et personlig forhold til kongen ettersom brevene hadde flere forfattere, som i realiteten betydde at de ikke

---

²⁸⁵ Jensen, *Udnevnevesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1730*, 190

²⁸⁶ Bohr, *Peder Tordenskjold*, 7

²⁸⁷ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, ix

var private. Tordenskiolds dikterte brev til kongen ville dessuten vært upersonlig dersom kahyttskriversne gjorde endringer på formuleringene Tordenskiold dikterte. Gjennom dette ville kahyttskriversnes rolle forklart at Tordenskiolds «barnlige hengivenhet» ikke ga antydning om et personlig forhold.

På en annen side ga historiene om Tordenskiolds raseriutbrudd mot menneske og kahyttskrivere inntrykk om at de ikke hadde fri mulighet til å endre formuleringene. I 1716 klagde den svenske offiseren Carl von Roland på Tordenskiold, og beskrev ham som en tyrann for å ha overfalt mennesket og offiseren selv med slag og skjellsord for de minste motsigelser og feiltrinn.²⁸⁸ Det var vanlig at feiltrinn om bord ble straffet. Oppførselen ble likevel bekreftet av Tordenskiolds kahyttskriver N. H. Arctander, som hadde vært Tordenskiolds kahyttskriver siden 1716, og som klaget i 1717 på Tordenskiolds strenge, truende og voldelige atferd mot ham.²⁸⁹ Han rømte siden tjenesten i frykt for Tordenskiold da klagen kom til uttalelse.²⁹⁰ Fra historiene fikk man et sterkt inntrykk av at Tordenskiold hadde en kontrollerende atferd. Gjennom denne var det mulighet for at kahyttskriversne hadde mindre kunstnerisk frihet enn antatt. Sjansen var stor for at Tordenskiold dobbeltkontrollerte innholdet i brevene til kongen som var hans viktigste kontakt. Samtidig var det sannsynlig at Tordenskiold var like kontrollerende med sine egenhendige brev. Tordenskiolds kontrollerende atferd var likevel ingen direkte antydning om at hans «barnlige hengivenhet» ga uttrykk for et personlig forhold. Selv om han kontrollerte kahyttskriversne, var det fortsatt mulig de skrev mer forsiktig enn Tordenskiold. For eksempel kunne de muligens endre innholdet dersom Tordenskiold hadde en grov formulering. Jeg mener derfor at kahyttskriversnes rolle gjorde at Tordenskiold barnlige hengivenhet ikke ga uttrykk for et personlig forhold til kongen.

Tordenskiolds nesten barnlige hengivenhet betydde heller ikke at han alltid var trygg på kongens gunst. Jeg mener at Tordenskiold ga uttrykk om det motsatte i brevene hvor han rasjonaliserte aksjonene sine ved viktige seire. Rapporten om slaget i Dynekilen, brev nr. 177 datert 15. juli 1716, var et eksempel på dette.²⁹¹ Slaget var, som nevnt, et av Tordenskiolds største og mest risikable utførelse. Man kunne forventet at Tordenskiold ville skrevet triumferende om hendelsene dersom han var trygg på kongens gunst og samtidig var kongens

---

²⁸⁸ Andersen, *Tordenskjold*, 214-215

²⁸⁹ Andersen, *Tordenskjold*, 215; Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 10

²⁹⁰ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 10; Andersen, *Tordenskjold*, 215

²⁹¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 223-225

yndling. Det motsatte ble likevel forstått ved hans forsiktige begrunnelse i slutten av brevet.

Sitert etter Bergersen, skrev Tordenskiold:

Jeg Recommanderer Allerunderdanigst med haftte Chefs der haver haftt at Commandere, saa væl som Subelterne der alle haver forrettet hvad deris Æd og pligt udfordrer som brave og Reedelige tienere, ieg tacher den allerhøyeste, der haver velsignet eders Majts Retferdige Waaben og nedslagit fienden, at hand ved denne liden entre-prise, haver tabt hvad han der hafde, der over blev foraarsaget at for-lade mit saa Kiære Fædreland, ønsker den Retferdige Gud frem-deelis vil Læchsalig Giære alle eders Kongl. Majts forehavende, hvilchet Hiertelig vil Trøste en troe tienner der eftter som hid ind til Alleeniste Ønsker dend naade og Leilighed at udvise udi Gierningen med Hvad, Iver og Atraad Ieg til min død er eders Kongl: Mayts Allerunderdanigste tienner²⁹²

At Tordenskiold rasjonaliserte aksjonen, mener jeg belyste at han fryktet for sin stilling.

Tordenskiold hadde seiret i Dynekilen med det beste utkommet. Subteksten røpet likevel at han fryktet konsekvensen ettersom angrepet ble utført utenom ordre fra sin overordnede, og fordi han kunne risikert store tap. Tordenskiold håpet derfor at kongen tilga ham for aksjonen som var ment til å beskytte kongen og fedrelandet. Tordenskiold var dermed ikke trygg på å motta kongens gunst selv om han vant store slag.

Senere etter nederlagene i Gøteborg og Strømstad i 1717 fikk Tordenskiold og kongen et distansert forhold til hverandre. Nederlagene, samt Tordenskiolds vanskelige samarbeidsvilje med offiserer, førte til at kongen avløste ham fra sjefsstillingen for Nordsjøeskadren og deretter nedgraderte ham under kommandør Andreas Rosenpalms kommando. Årevis med tjeneste ble overskygget av to nederlag, og Tordenskiold reagerte på dette i brev nr. 611 og 612 til kongen fra den 5. august 1717.²⁹³ Her forstå man at Tordenskiolds barnlige hengivenhet ikke hadde betydning for forholdet til kongen. I førstnevnte situasjon forsvarte Tordenskiold sin opptreden, og samtidig vedla sin strategiske vurdering av situasjonen i Strømstad. Videre ga han kongen to ultimatum-lignende anmodninger: Enten lot kongen ham beholde kommandoen, eller så avløste kongen ham fra den norske sjøstyrken dersom dette var umulig. Sistnevnte var derimot et bønnfallende brev hvor han la frem om hvordan han hadde viet liv og sjel til kongens tjeneste frem til døden, og at livet var ulevelig uten dette.²⁹⁴ Ingen av brevene fikk noen påvirkning på kongens avgjørelse. Resultatet ble at Tordenskiold fortsatte tjenesten under Rosenpalm under trussel om å miste kongens nåde dersom han ikke adlød overoffiseren fullstendig.²⁹⁵

---

²⁹² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 224-225

²⁹³ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 558-563, 563-564

²⁹⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 563-564

²⁹⁵ Andersen, *Tordenskjold*, 249 (?)

Det gikk siden halvannet år før kongen ga Tordenskiold spesiell oppmerksomhet igjen, som skjedde i desember 1718 da Tordenskiold fortalte kongen om Karl XIIIs død i november samme år. I mellomtiden ga brevene videre uttrykk for et distansert forhold. For eksempel viste Tordenskiolds brev til Erhard Frederik Wedel av 11. august 1717 at han vurderte å reise til utlandet dersom folk fortsatte å motarbeide ham. At Tordenskiold dessuten vurderte å søke tjenester andre steder, belyste at han innså at forholdet og nåden med kongen var flyktig. Dette virket mulig ved at han skrev, som sitert av Bergersen: «Og skjønt jeg ingen heller wilde tiene end min allernaad: Konge og ælskelige Fædrneland; saa er dog ikke at undre, naar Man saaledes bliver chicaneret, om baade Løst og Kierlighed forgaar, og da søge Brødet andensteds».²⁹⁶ I 1717 forsøkte Tordenskiold dessuten flere ganger å få kongen til å stille ham for krigsrett med hensikt om å renske navnet sitt. Til tross for dette fortsatte kongen å distansere seg, og tok ingen rolle hverken under krigsretten eller ved frikjennelsen av Tordenskiold. Med dette kan man samtidig vurdere hvorvidt kongen ikke tolererte tabber, som tidligere nevnt virket avgjørende for hvem han anså som yndlinger eller ikke. Kongen kunne sannsynligvis tilgi små tabber som ikke medførte alvorlige konsekvenser for krigsforløpet, for eksempel konfrontasjonen mellom Tordenskiold og den engelske kapteinen i 1714. Dette forklarte også hvorfor Tordenskiold kun fikk en advarsel etter at han sendte et uforskammet brev til den svenske generalguvernøren Mørner i 1713.²⁹⁷ Kongen kunne derimot ikke tilgi tabbene hvis de medførte for store konsekvenser for krigsforløpet. Man kunne ikke utelukke at Tordenskiold ikke hadde lykken på sin side i Göteborg og Strömstad. Vosbein ødela overraskelsesmomentet ved Göteborg mens værforholdet ødela overraskelsesmomentet ved Strömstad. Nederlagene viste likevel at Tordenskiold ikke klarte å opprettholde respekten blant alle sine underordnede, i tillegg at han bevisst utførte et hastet og ukoordinert angrep i stedet for å utsette. Tabbene gjorde dermed at kongen hverken ønsket å tilgi eller forholde seg til en offiser som var en løs kanon med samarbeidsproblemer. Dette må ha forklart kongens distansering i senere tid. Selv med renvasket navn mottok Tordenskiold ingen spesiell kongegunst for de små prestasjonene han utførte frem til desember 1718. Man forsto dermed at Tordenskiolds barnlige hengivenhet var ubetydelig for forholdet til kongen.

Tordenskiolds hengivenhet ga heller ingen inntrykk for et personlig forhold etter at kongen forfremmet ham til schoutbynacht den 30. desember 1718. At han leverte beskjeden om Karl XIIIs død, ble et vendepunkt for Tordenskiold. Den høye rangen innebar at Tordenskiold fikk et sete i Admiralitetet. Ikke minst kunne forfremmelsen blitt forstått som at

---

²⁹⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 573

²⁹⁷ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 195

kongen ble vennligere innstilt mot ham. Dette ga antydning til at forholdet mellom dem ble forbedret, men ikke på et personlig nivå. Brevene skrevet etter 30. desember 1718 ga heller uttrykk for at Tordenskiold fikk et større administrativt fokus. Første antydning til dette var at Tordenskiold sendte dristige anmodninger til kongen i mindre grad enn før, og at brevene var av større administrativ art enn tidligere. Blant annet begynte Tordenskiold å påtegne for offiserer og andre bekjente. Disse kommer jeg tilbake til senere. At Tordenskiolds fokus var administrativt, kom dessuten frem gjennom at han oftere fremhevet seg selv til større ansvar. Enten forsikret han kongen at han hadde kontroll, eller så spurte han om kontrollen ved et kommende slag. Brev nr. 718 og 719 av 8. juni belyste dette. I førstnevnte brev reagerte han på at kongen beordret admiral Judichær til å overta angrepet på Marstrand, og håpet at «jeg og flere, som dertil allernaadigst skal employeres, maatte kunde udvide os at være ligesaa uelige som villige Instrumenter».²⁹⁸ I sistnevnte brev forsikret Tordenskiold kongen at han hadde kontroll over operasjonene ved Marstrand fordi han kjente området og visste hvordan man utnyttet det strategisk.²⁹⁹ Den «barnlinge hengivenhet» virket dessuten ubetydelig for forholdet ettersom Tordenskiold var varsom med informasjonen kongen mottok. Rapportene av Marstrand; brev nr. 732 og 743, belyste dette.³⁰⁰ Etter han vedla rapport om Karlsten festning og Marstrand, innrømmet Tordenskiold at han hadde angrepet festningen uten ordre, som var risikabelt, fordi dette betydde han samtidig gikk imot forbudet hans overordnede om å føre et offensivt angrep før Rosenpalm kom fra Norge.³⁰¹ I sistnevnte beklaget Tordenskiold operasjonen ved Nya Älfsborg. Han hadde håpet å levere Nya Älfsborg sammen med Marstrand til kongen når han ankom, men innrømmet at operasjonen tok lenger tid enn planlagt. Dessuten hadde angrepet hittil medført flere unødvendige dødsfall blant eget mannskap.³⁰² Fra dette kunne man forstå at Tordenskiold og kongen ikke hadde et personlig forhold selv om Tordenskiold var submissiv, unnskyldende og selvkritisk med sine innrømmelser og feilkalkuleringer. Dette indikerer også på lydighet. Dette kom frem i hans siste brev til kongen fra 31. juli 1720.³⁰³ Tordenskiold påtegnet først for premierløytnant Ole Buddes forfremmelse til kapteinløytnant for hans lojale tjeneste. Deretter forsikret Tordenskiold kongen at han alltid hadde forsøkt å holde seg skikket siden han ga dette løftet til kongen. Dette ga uttrykk for at Tordenskiold mottok en siste advarsel av kongen ved deres

---

²⁹⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 707

²⁹⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 707-708

³⁰⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 742-744, 760-761

³⁰¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 742-744

³⁰² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 760-761

³⁰³ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 816-817

forrige møte.

Fra brevene har vi forstått at Tordenskiolds frie tale og «nesten barnlige Hengivenhet» overfor kongen ikke betydde at de hadde et personlig forhold. Tordenskiold ble sannsynligvis ikke favorisert for sin pågående tale ettersom flere skrev til kongen på samme måte. Argumentet om Tordenskiolds nesten barnlige hengivenhet virket dessuten til å ha vært basert på et usikkert kildegrunnlag. Hengivenheten virket samtidig ubetydelig for forholdet ettersom påvirkningen av Tordenskiolds kahyttsskrivere ikke ble inkludert i den tradisjonelle forskningen. Kahyttsskriverne kunne blant annet endre formuleringer, som gjorde det usikkert om Tordenskiold skrev alle brevene til kongen eller ikke. Den nesten barnlige hengivenheten betydde heller ikke at Tordenskiold alltid var trygg på kongen. Han var forsiktig overfor kongen selv ved sine største seiere, og senere holdt han tilbake informasjonen for kongen inntil han anså rett tidspunkt å dele den. Fra dette forsto man at Tordenskiold innså at kongens gunst var flyktig ved nederlag, og han trådte deretter. Samtidig forsto man at kongen aldri viste personlig tilknytning overfor en undersått, uansett hvilken rang, sjarm eller talent vedkommende hadde. Forsiktigheten til tross, Tordenskiolds formidlinger kunne blitt tolket som at han var ivrig etter å blidgjøre kongen for å berike seg selv. Fra dette kunne forholdet til kongen blitt oppfattet som forretningsmessig, mest fordi Tordenskiolds forsøk på å blidgjøre kongen også var et sjansespill som ledet til varierende grad av belønninger.

Kontakten med kongen: vennskapelig?

Tordenskiolds kanal til kongen har videre blitt brukt som kilde til et personlig forhold. «Kanalen» betydde at kongen og Tordenskiold hadde en vennskapelig kontakt som skilte seg ut fra andre i riket. For eksempel hevdet den tradisjonelle forskningen at kongen kommuniserte *ofte* og gledelig med Tordenskiold. Unikheten av kontakten var basert på oppfatningen om at Tordenskiold skrev ofte og direkte til kongen. På en side var dette mulig. Tordenskiold kunne virket masete på kongen ettersom han ofte gjentok samme anmodning i tidligere brev. Ingen kilder ga heller antydning om at kongen ble irritert over å bli overdrysset med brev, mulig fordi dette ble oppfattet som dedikasjon under eneveldet.

Man kunne samtidig spekulert på om Tordenskiold oppfattet en type nærhet til kongen, mulig i form av at han følte seg hørt og knyttet til kongen på grunn av hans resolusjoner. Blant annet kunne Tordenskiold mulig følte seg «reddet» av kongen da han havnet i konflikt med rettssystemet. Kongens frikjennelsesbrev fra 28. desember 1714 kan ha påvirket dette. Konfrontasjon med den overlegne engelske kaperkapteinen i 1714 førte til at kongen, gjennom Admiralitetet, innkalte Tordenskiold til krigsrett. Til tross for anklagene ble

Tordenskiold som nevnt frikjent av høyesteretten, og deretter mottatt et personlig dokument fra kongen som frikjente ham og promoterte ham til kaptein. Sitert etter Bergersen, skrev kongen i frikjennelsesbrevet:

Vi Friederish Den Fjerde [...] gjøre Vitterlig, at Vi allern. have antaget og bestilt, saa hermed antage og bestille Os Elskelig Ædle P e t e r W e s s e l til at være Captaine ved Vores Sjø Etat; Thi skal han være Os, som sin Ab-solute og Souveraine Arve Konge og Herre lydige [...]³⁰⁴

Tordenskiold kunne senere ha følt lettelse da kongen belønnet ham for aksjonen i Dynekilen. Som nevnt var han forsiktig overfor kongen fordi aksjonen hadde vært risikabel samt utført mot sin leders ordre. Likevel var det en viktig seier, og kongen forfremmet ham til kommandør og deretter til sjef for Nordsjøeskadren. Her var det også mulig at Tordenskiold følte seg verdsatt og betrodd av kongen gjennom instruksene av 14. november 1716, som sitert etter Bergersen lød:

Og som vii om din Nidkiærhed for vores tienniste allernaad. ere persvadede, Saa overlade Vii til din Conduite, med forbemelte vores Sjøarmatur at entrepenere og foretake, gjøre og lade, hva du med vores derwærende Generalitets Gotfindende³⁰⁵

Brevne pekte derimot på at kanalen ikke ga uttrykk for et vennskapelig forhold. Det virket først usannsynlig at kongen likte å prate med Tordenskiold, og at de pratet ofte. I sin helhet så de lite til hverandre i person, og snakket sjeldent på tomannshånd. Dette mener jeg var den klareste bekreftelsen til at de ikke hadde et personlig eller vennskapelig forhold til hverandre. Uregelmessige brevsendinger pekte videre på at de kommuniserte sjeldent. I introduksjonen nevnte jeg at Tordenskiold skrev omtrent 103 brev til kongen mellom 1706 til 1720. Til tross for et stort antall gikk det ofte flere måneder mellom hver brevsending, selv i 1717 og 1718 da Tordenskiold skrev mest. Fordelt på perioden 1706 til 1720 skrev Tordenskiold dessuten et gjennomsnitt av syv brev per år til kongen. Det var dessuten usannsynlig at kongen tillot direkte kontakt fordi han ble imponert eller så mengden brev fra Tordenskiold som dedikasjon. Den direkte kontakten ga heller inntrykk av at kongen ønsket å motta viktig informasjon raskt enn at han personlig ønsket kontakt. Kongen var tross alt vant med direkte brevsendinger, for som nevnt tidligere førte supplikkreformer til at han mottok tusenvis av formelle og private brev daglig fra sjøoffiserer og alminnelige folk. Dette pekte på at

---

³⁰⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 174, 248, 249; Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 489; Bergersen, Olav. *Tordenskiold og Danskene*. (Oslo: Gyldendal forlag, 1932), 17

³⁰⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 208-209

Tordenskiolds kanal til kongen ikke var unik, og at det var liten mulighet for at kongen fant personlig glede i å kommunisere med Tordenskiold.

Redningen og belønningene nevnt tidligere ga heller ingen antydning til et vennskapelig eller sympatisk forhold. Den alminnelige befolkningen fikk sannsynligvis samme nærhetsfølelse som Tordenskiold gjennom forbindelsen til kongen utenom embetsverket, som ble oppfattet som et filter for direkte henvendelser. Kongen ble tross alt oppfattet som landsfaderen som ville undersåttene godt, men som ble ofte hindret av embetsmennene og adelen som omgikk ham. Allmuen kunne dermed ha fått samme lykkefølelsen da kongen endelig «hørte» dem. Ikke minst var kongens som nevnt flyktig med gunsten. Kongen kunne gi og fjerne gunst som han ville, som betydde han kuttet kontakten med undersåtter som han ville. Dette kom frem gjennom måten kongen behandlet Gabel ved avskjeden i 1725 og Tordenskiold etter nederlagene i 1717. Fra dette forsto man at kongen helst interesserte seg for og lyttet til dem han fant strategisk nyttig. Tordenskiold kunne dermed fortsette sin direkte kontakt med kongen, men kun fordi kongen anså ham som nyttig. Tordenskiolds kanal til kongen ga dermed ingen uttrykk for et vennskapelig eller sympatisk forhold, mest fordi kontakten mellom dem var strategisk begrunnet.

Et vennskapelig forhold virket videre usannsynlig ettersom Tordenskiold ofte sendte brev til kongen via kongens kabinettsekretær Anders Lydersen. Etter min mening pekte dette på at Tordenskiold hadde funnet en måte å kontakte kongen direkte istedenfor å «mellomlande» i Admiralitetet. Dette virket mer sannsynlig enn at kongen personlig ga ham dette privilegiet. Kontakten med Lydersen ga dessuten inntrykk av at Tordenskiold var utrygg og diskre overfor kongen. Min forklaring er at kabinettsekretæren måtte ha fungert både som et mellomledd og filter for Tordenskiold. Blant annet sendte Tordenskiold brev til Lydersen istedenfor å dele informasjon med kongen direkte. Samtidig mottok Lydersen brev fra Tordenskiold da innholdet var for pikant til å egne seg for kongen.³⁰⁶ Både Haga og Bergersen hevdet dette. Tordenskiold og Lydersen hadde dessuten et godt forhold.³⁰⁷ Dette forklarte hvorfor Tordenskiold ga beskrivelser til Lydersen i brevet fra 29. juni 1719 han selv mente ikke egnet seg til kongen.³⁰⁸ Kontakten med Lydersen var samtidig ikke ukjent for kongen. Tordenskiold var åpen om den i brev nr. 80 av 12. november 1713.³⁰⁹ Jeg mener dermed at Lydersens rolle som mellomledd viste at Tordenskiold ikke hadde et vennskapelig

---

³⁰⁶ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 92; Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 878

³⁰⁷ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 91; Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 878

³⁰⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 721-723

³⁰⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 107, 721

forhold til kongen.

Et annet poeng er at Bergersen og Haga oppfattet Lydersen som mellomledd for «oppmuntringene» kongen sendte til Tordenskiold, da de ikke egnest seg for formelle utforminger.³¹⁰ Man kunne tolket dette som at kongen sendte private brev som viste en positiv holdning til Tordenskiold. Dette stemte derimot ikke. Oppfatningen ble kun hevdet Bergersen i 1963 og siden av Haga i 2005. Ellers er Lydersens rolle i forholdet mellom Tordenskiolds og kongen knapt nevnt blant forskere. Oppfatningen var dessuten kortfattet og ikke begrunnet med konkrete eksempler. Som nevnt tidligere finnes det videre ingen spor av private brev fra kongen til Tordenskiold, men kun formelle brev. Eksempler på dette var kongens frikjenningsbrev fra 1714, adelspatenten av Tordenskiold fra 1716 og kongens erklæring av Tordenskiolds forfremmelse til viseadmiral etter operasjonen i Marstrand 1719. Den nærmeste antydningen til private og oppmuntrende brev var kongens instruks og resolusjoner, som virket oppfordrende. De ga likevel heller ingen indikasjon til et vennskapelig forhold, eller at kongen hadde en positiv motiverende holdning som viste at han personlig brydde seg om Tordenskiold. En resolusjon var en saklig avgjørelse kongen gjorde ved en søknad, og en instruks var et saklig dokument der kongen ga ordre og strategisk informasjon til sine hær- og marineoffiserer. Dette pekte heller på at kongen var mer opptatt av det administrative: å gi ordre til Tordenskiold og forsikre seg at han fikk jobben gjort. Kongens instruksjon i brevet datert 14. november 1716 viste dette.³¹¹ I brevet betrodde kongen en flåte og fri kommando etter eget ønske til Tordenskiold, men påpekte også at han måtte konferere alle strategiske spørsmål med det norske generalitetet. Dette tyder på at kongen heller prioriterte det administrative ansvaret enn at han gjorde en vennskapelig handling. Samme søkelys kom frem i kongebrevet datert 5. august 1719. Kongen skrev han skulle belønne Tordenskiold personlig for lojaliteten og tapperheten han viste ved kapringen av Karlsten festning på Marstrand. Men det administrative måtte likevel være i orden før han ankom festningen.³¹² Man kunne dermed anta kongen viste administrativ interesse overfor Tordenskiold i stedet for vennskapelighet.

På en annen side er det vanskelig å garantere at kongen aldri sendte private brev til Tordenskiold. Årsaken er at brev har vært vanskelig å finne. Som nevnt tidligere forvant Tordenskiolds kopibok, som inneholdt flere brev skrevet i 1719. Flere brev forsvant dessuten

---

³¹⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 878; Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 91

³¹¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 248-149

³¹² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 761-762

da Tordenskiolds svoger brente en kiste med brev fra Tordenskiolds dødsbo.³¹³ Men kunne forestilt seg at man i kisten fant personlige brev fra kongen som Tordenskiold verdsatte. Likevel mener jeg at kongen aldri sendte personlige brev til Tordenskiold. For det første hadde ingen av Tordenskiolds svar til kongen referanser eller opplysninger til brev som kunne vært personlige, for eksempel «takkk for hyggelige brev» eller takk for gratulasjoner. Det var heller ingen antydning til at personlige brev ble bevart, eller at det ble gjort forsøkt å bevare noen. Brevene viste at Tordenskiold kun ga formelle svar på tidligere formelle brev, instruksjer og møter med kongen. Det klareste eksempelet på dette var brevet fra 31. juli 1720, da Tordenskiold henviste til løftet om lydighet han sverget ved deres forrige møte.³¹⁴ Videre var det ingen tegn på at kongen selv forsøkte å bevare brevene mellom dem. Det ville vært vanskelig å finne brev mellom dem dersom de private samtaleene ikke ble ført i kongens loggbøker. Siden brevene likevel ikke kan oppspores, kan man anslå at det ikke ble sendt personlige brev mellom dem. Fra dette kunne man anta det ikke var noe vennskapelig eller personlig i kontakten mellom Tordenskiold og kongen.

Kanalen mellom Tordenskiold og kongen kunne hovedsakelig bli forstått som upersonlig ettersom de styrket og opprettholdt kontakten gjennom egne interesser. For Tordenskiold startet bekjentskapet med at han dukket opp fra provinsen. Med hoffpresten som mellomkomst og godt pågangsmot oppnådde han siden gunstige belønninger for seg selv. Kontakten stryket Tordenskiold videre med sin evne til spontan formidling av sine dyktige prestasjoner. En viktig årsak var dessuten Tordenskiolds unike evne til å forstå og følge opp kongens behov for absolutt kontroll og direkte forbindelse med sine underordnede. Tordenskiold klarte samtidig å være på rett sted til rett tid. Ikke minst var han en talentfull sjøoffiser som stadig leverte seiere. Dette forklarer hvorfor kongen forfremmet og satset på ham. Satsingen kunne dermed pekt på at kongen så Tordenskiold som en type favoritt. Ikke av personlige årsaker, men fordi Tordenskiold var spesielt dyktig og fikk til spektakulære ting som å seire mot alle odds. Dermed var Tordenskiold en folkehelt samt mulig favoritt kongen brukte og stolte på fremfor andre så lenge han var nyttig. Tjeneste og fortjeneste var dermed sannsynligvis hovedmotivet til Tordenskiold og kongen. Med unntak av uttrykkene for offervilje og takknemlighet, kunne man ellers ansett forholdet deres som forretningsmessig, nøkternt og følelsesløst. Jeg mener dermed at Tordenskiold kun var stas for kongen da han kunne satses på. Men som nevnt tidligere var dette i en periode da kongen tillot små tabber. I hovedsak kunne kongen mulig ha beundret Tordenskiold frem til et visst tidspunkt. Ellers

---

³¹³ Bjerg, *Tordenskiold*, 69; Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1087; Andersen, *Tordenskiold*, 347

³¹⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 816-817

virket Tordenskiold til å ha vært lite viktig for kongen, som betydde kongen ikke oppfattet ham som sin personlige yndling.

Intensjoner

Det har aldri vært oppklart hvilke intensjoner Tordenskiold hadde med sitt forhold til kongen. Det er usikkert om Tordenskiold søkte egen politisk vinning gjennom kongen, eller om han kun ønsket arbeidet en høy grad kunne gi. Førstnevnte virket på en side mulig. Brevene viste at Tordenskiolds ofte anmodet om høyere stillinger og oppdrag, som pekte på at han ønsket å klatre i rangstigen. For eksempel sendte han tre anmodninger om forfremmelse til premierløytnant før han fikk gjennomslag.³¹⁵ Et par år senere, den 4. oktober 1715, sendte han en forsiktig anmodning om adelsopphøyelse. Brevet pekte samtidig på at Tordenskiold anså seg som bedre enn andre ettersom han, sitert etter Bergersen, skrev: «Der erre større mend og icke er af saa god familie som Jieg».³¹⁶ Man fikk omtrent samme inntrykk om dette i brevene Tordenskiold klagde til kongen, for eksempel klagen fra mai 1715 ha han følte seg urettferdig behandlet og mente sin innsats i Femern hadde vært like god som alle andres.³¹⁷ Sistnevnte virket også mulig, for Tordenskiold påpekte ofte at en forfremmelse eller et oppdrag ville hjelpe ham å utføre flere tjenester for kongen. Denne typen begrunnelse ble blant annet funnet i de samme brevene han spurte om forfremmelse til premierløytnant. Hensikten kom dessuten frem gjennom at Tordenskiold ofte opplyste kongen om bragder han hadde utført for å styrke sin troverdighet og for å gjøre seg fortjent til belønning.

Etter min mening hadde Tordenskiold blandede intensjoner: at han var ivrig etter høyere kommando samtidig som han ønsket større grad og personlige fordeler. Rekkefølgen var at Tordenskiold først ønsket stor kommando og ansvar, som man kun fikk gjennom forfremmelse. Han søkte deretter forfremmelse, som var nødvendig, for å få større ansvar. Gjennom den nye offisersgraden og ansvaret, kunne han på nytt søke større forfremmelser, som igjen ledet til større ansvar. Med andre ord utfylte hans blandede intensjoner hverandre. Gjennom større kommando og forfremmelse, virket Tordenskiold dessuten til å ha hensikt om økt beskyttelse. Dette kunne blitt forstått som at en høyere grad og kommando gjorde Tordenskiold mer beskyttet fra konsekvensene for sin impulsive krigføring. Økt beskyttelse betydde samtidig at Tordenskiold fikk større mulighet til å arbeide fritt og uforstyrret. Ikke minst gjorde dette at Tordenskiold, etter egen mening, kunne tjene kongen på måten han best

---

³¹⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 12-13, 39-40, 132-133

³¹⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 195

³¹⁷ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 182-183

kunne. Intensjonen kom frem gjennom brev nr. 50 datert 2. mai 1713.³¹⁸ Tordenskiold hadde tidligere søkt kongen om tillatelse til å krysse i Østersjøen gjentatte ganger. Da kongen tillot dette, takket Tordenskiold ham fordi han kunne endelig jakte etter fienden «med frie vinger».³¹⁹ Fra dette kunne man forstå at Tordenskiolds intensjon var å gjøre arbeidet han følte seg pliktet til. Men som kongens soldat og sjøkriger ble dette oppnådd kun gjennom høyere stilling. Gjennom dette kunne man anta at Tordenskiold både var tjenestevillig og ambisiøs overfor kongen ettersom personlig fortjeneste både var uunngåelig og nødvendig for å lykkes i livet og i monarkens tjeneste.

Tordenskiolds intensjoner kunne dessuten ha vært påvirket av eneveldets krav til lojalitet. Som nevnt tidligere hevdet Rian at embetsmenn og undersåtter ble bundet med ed for enevoldskongen. Dette betydde at man skulle vise full lojalitet for overmakten og at man skulle dedikere livet for å tjene og beskytte kongen fra alt som kunne ødelegge ham.³²⁰ Eden krevde dessuten at undersåtten garanterte sin lydighet ved å bruke uttrykk som viste lydighet, i tillegg at man skulle fremme «kongens gavn».³²¹ Tordenskiold kunne dermed ha vært påvirket av lojalitetseden ettersom han gjennomsyret brevene med synonymer for lydighet og tjenestevillighet. Lovverkets strenge krav til høytstående personer pekte videre på at eden strammet grepet hardere om Tordenskiold da kongen adlet ham i februar 1716. Dette virket mulig ettersom adelsopphøyelse og økt innflytelse medførte fordeler og ulemper, som jeg tidligere nevnt mulig ga personer økt sårbarhet for kongens misnøye. Dersom kongen ikke kunne tilgi alvorlige tabber samtidig som brudd på eden medførte harde straffer, forklarte dette hvorfor kongen straffet og distanserte seg fra Tordenskiold etter nederlag i Göteborg og Strømstad i 1717.³²² Man kunne dermed anta at Tordenskiolds intensjoner var påvirket av lojalitetssystemet, og at han handlet deretter ettersom enevoldssystemet hadde nulltoleranse for svik og feiltagelser.

Andre kilder kan videre utdype hvilke intensjoner kongen hadde i forholdet til Tordenskiold. I tillegg at Tordenskiold ble belønnet med hensikt om fremtidige tjenester, var det også mulig at Tordenskiold ble satset på fordi kongen hadde hensikt om å dyrke frem nye og lojale talenter. Dette virket sannsynlig på grunn av konflikten mellom Admiralitetet og kongen ved Tordenskiolds forfremmelse til kaptein i 1714. Den 28. desember 1714 klagde Admiralitetet på forfremmelsen til kongen. I klagen påpekte de at flere offiserer følte seg

---

³¹⁸318 Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 60-61

³¹⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 60

³²⁰ Rian, *Sensuren i Danmark-Norge*, 116-117

³²¹ Rian, *Sensuren i Danmark-Norge*, 120

³²² Rian, *Sensuren i Danmark-Norge*, 120-121

forbigått, og at de yngre offiserene ikke hadde gjort seg fortjent til forfremmelse.³²³ Dessuten mente Admiralitetet at andre sjøoffiserer var dyktigere, og at kongen heller burde forfremmet dem.³²⁴ Den 22. mars 1714 svarte kongen at han ikke innvilget deres forslag, og hevdet videre at sjøoffiserene ikke måtte bli overrasket dersom yngre sjøoffiser ble belønnet med forfremmelse.³²⁵ Dette belyste at kongen foretrakk talent over ansiennitet, som videre forklarte hvorfor kongen forfremmet flere sjøoffiserer Tordenskiold påtegnet for under tjenestetiden. Disse kommer jeg tilbake til senere. Fra dette kunne man forstå at Tordenskiold og kongen søkte fortjeneste gjennom hverandre, men ikke med hensikt om et personlig forhold. Kongens investering i Tordenskiold ledet til fremtidige lojale og talentfulle tjenere i tillegg en styrket posisjon overfor sentraladministrasjonen, og Tordenskiolds investering ledet til opphøyd status for seg selv og sitt eget nettverk.

Midlertidig påvirkning

Til slutt belyste brevene at Tordenskiold hadde påvirkning på kongen, men ikke med preg av å være et personlig forhold. Dette kom frem ved Tordenskiolds varierende innflytelse, som økte samtidig med hans rykte, offisersgrad og bekjentskap til kongen. I perioden 1711 til 1715 hadde Tordenskiold begrenset påvirkning på kongen. Han gjorde seg på en side troverdig overfor kongen gjennom prestasjonene av sine dyktige sjøferdigheter. Likevel skjedde dette etter flere henvendelser. Dessuten hadde Tordenskiold best påvirkning da han fikk hjelp av påtegninger, anbefalingsbrev som nevnt, fra innflytelsesrike sjøoffiserer. Kun med disse fikk Tordenskiold overbevist kongen om å innvilge hans forfremmelser og andre belønninger, som kommando over mektige skip eller frihet til å jakte på fienden. Ellers hadde Tordenskiold ingen spesiell påvirkning på kongen. Perioden 1711 til 1715 klarte ikke Tordenskiold å påvirke kongen til å innvilge goder for familiemedlemmer. Kongen avslo blant annet søknaden fra 2. mai 1713 da Tordenskiold påtegnet for sin far Jan Wessel og lillebroren Caspar, som begge ville kjøpe en prise, et kapret svenskeskip, i felles eie med Tordenskiold.³²⁶ Han mislyktes også med påtegningen for broren Eiler Wessel den 15. juni 1713, som ønsket det ledige prestekallet i Vestby.³²⁷ Heller ikke påtegningen av 9. april 1714 lyktes, som handlet om at Tordenskiold, storebroren Jan Wessel og lillebroren Caspar ønsket å kjøpe et skip.³²⁸ En sannsynlig årsak for avslagene var at Tordenskiold kun var

---

³²³ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 498

³²⁴ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 498

³²⁵ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 1, 490

³²⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 49-50

³²⁷ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 69-70

³²⁸ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, s 123-124

sekondløytnant, som var den tredje laveste offisersgraden. Samtidig hadde han lite militær innflytelse, og han var lite kjent selv om han hadde vært sjef på fregatten *Løvendals Galley* siden 1712, som ble beryktet etter senere aksjoner. Gjennom dette kan man anta at Tordenskiold ikke var favoritt hos kongen, da han ofte var avhengig av påtegninger fra overordnede, og fordi kongen innvilget hans egenhendige søknader etter flere forsøk.

Perioden etter januar 1716 ga uttrykk for at Tordenskiold fikk økt påvirkning på kongen, men ikke med betydning av et personlig forhold. Først ble Tordenskiold adlet av kongen. Ikke av vennskapelige årsaker, men fordi Tordenskiold hadde overbevist med sin dyktighet og tjenestevilje gjennom aksjoner. For eksempel kapret han fregatten *Hvita Ørn* under slaget i Femern i 1715, og siden bruke fregatten til å utmanøvrere mektige svenske skip som fregatten *Phoenix* og linjeskipet *Öland* samtidig. Senere på året demonstrerte Tordenskiold sin dyktighet ved seieren i Dynekilen og ble forfremmet til kommandørkaptein. Kort tid etter ble han forfremmet til sjef for Nordsjøeskadren på grunn av sine administrative evner. Antagelig klarte Tordenskiold å påvirke kongen på grunn av sin dyktighet i rollen som administrativ leder. Dette forklarer også hvorfor Tordenskiold lyktes oftere med påtegingene for underoffiser og familiemedlemmer til embetsstillinger og forfremmelser. For eksempel fikk Tordenskiolds svoger Jens Glisborg, ektemannen til Tordenskiolds søster Anna Catharina Wessel, innvilget søknaden om songeembetet i Hafslo i Indre Sogn gjennom Tordenskiolds innflytelse.³²⁹ Tordenskiold fikk dessuten fremskyndet karrieren til sin lillebror Caspar Wessel. I 1715 tjenestegjorde Caspar som månedskaptein i flåten før han søkte om fast stilling. Tordenskiolds påteging medførte at Caspar fra den 15. oktober 1716 til at Caspar ble utnevnt til kaptein i årstjeneste.³³⁰ Senere forårsaket Tordenskiold at Caspar ble hans flaggkaptein på linjeskipet *Laaland* under slaget i Stømstad 1717.³³¹ Caspar oppnådde dessuten storhet på egenhånd. Gjennom to ekteskap ble han først adlet von Wessel, og senere etter Tordenskiolds død ble han opphøyd viseadmiral. Men det var storebrorens varme anbefaling som forårsaket at Caspar ble utnevnt schoutbynacht, kontreadmiral, da han dimitterte fra flåten den 25. juli 1720.³³²

Tordenskiold brukte dessuten sin innflytelse til å straffe og frikjenne underoffiserer. Dette kom frem gjennom den tredje konflikten mellom ham og den eldre kaptein Vosbein i perioden før nederlaget i Göteborg 1717. Før slaget planla Tordenskiold å sette opp en

---

³²⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 256

³³⁰ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 245

³³¹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 792

³³² Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 815-816

blokade. Vosbein, som var under Tordenskiolds kommando, skulle ha deltatt i blokaden. Han trosset likevel ordren og dro på krysstokt før slaget. Tordenskiold reagerte med å skyte skarpt etter Vosbein samt sende to sjalupper etter ham. Likevel fortsatte Vosbein sin reise nordover.³³³ På grunn av irritasjon etter dette samt to tidligere konflikter, havnet Vosbein i Tordenskiolds unåde fordi han ignorerte ordre og ødela krigsplanene. Tordenskiold skrev siden til kongen den 17. mai 1717 og ga Vosbein skylden for ulykkene som fulgte under slaget i Göteborg.³³⁴ Tordenskiold mente at kapteinen burde få en irettesettelse fordi han hadde vært «den største Hinder til saa extraordinaire een avantage at udføre».³³⁵ Etterpå beordret Tordenskiold i kongens navn at Vosbein skulle avtre sin kommando på fregatten *Søe Ridderen* og gå i arrest.³³⁶ Da Vosbein senere krøp til korset for Tordenskiold, ba Tordenskiold kongen om å vise ham nåde i krigsretten. Vosbein ble deretter frikjent «i henseende til hr. commandeurs gjorte forbøn», ifølge kongens kammertjener Christian Carl Gabel.³³⁷ Men at Vosbein også ble utnevnt kommandørkaptein, som påsmøring og forsikring på kongelig nåde, skjedde sannsynligvis uten Tordenskiolds innflytelse.³³⁸ Ut fra konflikten med Vosbein kan man forstå at Tordenskiolds rolle som overkommanderende. Rangen ga ham innflytelse hos kongen, og han brukte makten til å straffe og benåde sine underoffiserer. Dette betydde ikke at Tordenskiold misbrukte sin posisjon hos kongen, men at han henvendte seg til høyere makter for å skape hva han selv mente var rett og orden.

Høy offisersgrad og innflytelse betydde ikke at Tordenskiold hadde stor påvirkning på kongen. For eksempel ble Tordenskiold skjøvet til side av kongen da rettssystemet regjerte over ham. Brev nr. 484 datert 10. juni 1717 viste dette.³³⁹ Brevet ble skrevet tre dager etter Tordenskiolds nederlag i Göteborg. Her klagde Tordenskiold på at Admiralitetet ikke hadde gitt ham proviant eller kostpenger til tross for flere henvendelser, og han håpet at kongen beordret Admiralitetet til å sende ham provianten og kostpengene. Samtidig ønsket han at Caspar ble innvilget kommandoen på *Søe Ridderen* fordi den ville tjent ham bedre enn fregatten *Fyen*. Kongen innvilget først begge forespørslene, men trakk tilbake resolusjonen om *Søe Ridderen* da kaptein Vosbein ble frikjent fra krigsretten, og ga Vosbein skipet tilbake.³⁴⁰ Videre var det tydelig at Tordenskiold ikke hadde absolutt påvirkning på kongen

---

³³³ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 113

³³⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 420-425

³³⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 423

³³⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 427

³³⁷ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 791

³³⁸ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 791

³³⁹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 457-461

³⁴⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 792

etter han mistet stillingen som sjøforsvarssjef etter nederlagene i Göteborg og Strømstad. Han mistet også all innflytelse og påvirkning til å påtegne for andre, noe som bekreftes i fraværet av påtegninger i brevene fra perioden juli 1717 til desember 1718. Samtidig var Tordenskiolds påvirkning lik null frem til desember 1718 selv om han fikk renvasket navnet sitt under krigsretten i 1717, som han måtte spørre kongen gjentatte ganger om å bli innkalt.

Først etter forfremmelsen til schoutbynacht i desember 1718 og ut tjenestetiden, pekte brevene på en økt innflytelse igjen. Blant skjedde det en ny oppblomstring av påtegninger for underoffiserer som kongen innvilget. For eksempel fikk Tordenskiold i januar 1719 innvilget forespørselen om utdeling av kommando på en rekke skip til ledige underoffiserer som han ville ha med seg på et oppdrag i Østersjøen.³⁴¹ Tordenskiold fikk dessuten innvilget flere påtegninger for Ole Budde, som antakelig var Tordenskiolds mest betrodde offiser. Han sviktet aldri da Tordenskiold sendte ham på farlige fraktoppdrag.³⁴² Samtidig kalte Tordenskiold Budde for «kaptein» selv om han var premierløytnant.³⁴³ Tordenskiolds fikk også arrangert at Budde ble hans flaggkaptein på *Laaland* under slaget i Göteborg 8. oktober 1719.³⁴⁴ Senere ved slutten av juli 1720 fikk Tordenskiold promotert Budde til kapteinløytnant for innsatsen under slaget.³⁴⁵ Tordenskiold fikk også innvilget påtegninger for familiemedlemmer, som karrieren til lillebroren Caspar. Han påvirket også at brødrene Eiler og Oluf fikk tildelt hvert sitt prestekall i 1720.³⁴⁶

Man kan videre anta at Tordenskiold hadde innflytelse på kongen så lenge kongen stolte eller lyttet til ham. Dette forklarer hvorfor Tordenskiolds ble skjøvet til side på grunn av kongen og rettssystemets bestemmelser. En annen mulighet var om kongen var lett påvirkelig på grunn av sin bitterhet, rivalisering og mistillit til sentraladministrasjonen og adelen. Det var ofte strid mellom adelen om kongen, spesielt i saker som angikk utnevnelseretten til embeter og offiserstillinger. Hatet mot adelen ble dessuten påpekt via Frederik IVs testament av 24. april 1723, som nevnt tidligere påpekte at adelen måtte holdes ute fra embetstillinger, og heller ikke få utnevnesrett i flåten.³⁴⁷ Man kan dermed anta at kongen ofte foretrakk Tordenskiold, ikke bare fordi han var en dyktig sjøoffiser, men fordi han var heller ikke av

---

³⁴¹ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 678-679

³⁴² Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 97

³⁴³ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 97; Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 854

³⁴⁴ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 816-817, 854

³⁴⁵ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 816-817

³⁴⁶ Bergersen, *Tordenskiolds brev*, 683, 905; Dahl, Svein Tore. *Embetsmenn i Midt-Norge i tiden 1660-1700*. (Trondheim: S.T. Dahl, 1999), 41-42. Hentet 11.11.2021 fra:

<https://www.nb.no/nbsok/nb/3c6b8c06f0ae6f4b45c58d613786ae6e?lang=no#47>

³⁴⁷ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 81

gammel adel. At kongen innvilget forfremmelse av embetsstillinger til Tordenskiolds søsken og underoffiserer, gir også inntrykk om at kongen undergravde den gamle adelens posisjon.

Oppsummering

Med brevene som hovedkilde har jeg tilbakevist oppfatningen om at Tordenskiold var kongens yndling. Først og fremst har jeg funnet at ingen kilder fra Tordenskiolds samtid som har beskrevet ham som kongens yndling. Kilder som dikt og avisartikler beskrev ham heller som folkefavoritt, og de ga hverken antydning til kongens heder eller sympati overfor ham. Betegnelsen *yndling* kan heller sees på som en historisk konstruksjon som stammet fra Rothes beskrivelser. Rothe brukte likevel kun begrepene «ynde» og «yndest» som betegnelse på hva Tordenskiold hadde og fikk av kongen, mens *yndling* ble først brukt av Tuxen i 1875 som titulering av ham som person. Innholdet stammet likevel fra Rothes beskrivelser, som pekte på betegnelsen av en person som ble favorisert av folket og kongen. En person som kongen hadde et personlig og vennskapelig forhold til og som han deretter særbehandlet med belønninger, beskyttelse og forfremmelse. Moderne forskere må derimot ha sett begrepet som lite treffende ettersom de oppfatter forholdet mellom Tordenskiold og kongen som upersonlig, instrumentelt og forretningsmessig. På grunn av dette virker det usannsynlig at kongen egentlig oppfattet Tordenskiold som sin yndling.

Videre gjorde jeg funn som bekreftet historikerne Andersen, Haga og Rians oppfatninger. Kongens belønninger og begunstigelser til Tordenskiold betyr ikke at han var en spesiell yndling for kongen. Tordenskiold var i tilfelle ikke den eneste yndlingen, for det fantes mange andre personer som fikk tilsvarende belønninger. Kongen særbehandlet heller ingen med belønninger. Man kunne få inntrykk at kongen personlig favoriserte alle han belønnet, men dette stemte heller ikke. Belønninger ble til tider utdelt på urettferdig grunnlag på grunn av konkurranse blant sjøoffiserer. Tordenskiold selv utnyttet dette. Samtidig ble utdelingen av hoffstillinger til tider forhindret på grunn av politiske intriger blant personer innad kongens hoff. Favorisering virket også usannsynlig ettersom Tordenskiold i perioder var avhengig av overordnedes innflytelse for å få belønning. Mottagelsen av diamantportrettet pekte heller ikke på personlig forhold hos kongen, selv om dette var datidens høyeste belønning. Tordenskiold var ikke unik fordi offiserene Gabel, Løvenørn og Huitfeldt mottok samme belønning. Dessuten ble portrettet sannsynligvis overlevert kun fordi offiserene var dyktige personer som styrket kongens posisjon. Kongens mistenksomhet tyder samtidig på at store belønninger og høy innflytelse medførte at undersåttene ble utsatt for hans mistillit og unåde. Kongens mistenksomhet mot alle kunne samtidig bli forstått som at han var redd for å

bli lurt, og at han derfor ikke lot seg lett påvirke.

Analysen av brevene ga heller ingen inntrykk om et personlig forhold, eller at kongen oppfattet Tordenskiold som sin yndling. Huitfeldts brev og studiene til Rian, Jensen og Andersen belyste at Tordenskiolds skriftlige fremgangsmetoder ikke var spesielle i forhold til andre brevskrivere, eller at Tordenskiold imponerte kongen med dette. Kongen hadde satt egne formelle krav til supplikker, som betydde at Tordenskiolds ydmyke skrivestil var en konvensjon blant datidens allmue. Det virket mer sannsynlig at kongen satset på Tordenskiold fordi hans brev og påtegninger fra overordnede fungerte som dokumentasjon på hans potensial og talent som sjøkriger, men ikke mer. Tordenskiolds pågående tale var heller ikke spesiell. Det var ingen ting som tyder på at kongen likte talemåten, eller at han viste spesiell aksept for dette til Tordenskiold. Oppfatningen stammet sannsynligvis fra Rothe, som antagelig var påvirket av eneveldets verdier. Tordenskiold var heller ikke den eneste som var direkte med informasjon til kongen. Dette var vanlig blant allmuen. Senere pekte brevene på et distansert forhold mellom Tordenskiold og kongen etter nederlagene i 1717. Tordenskiold måtte spørre kongen flere ganger om å bli innkalt til krigsrett. Selv etter han fikk renvasket navnet sitt, fortsatte kongen sin kalde behandling av ham. Distanseringen kan bli forstått som at kongen kunne tolerert Tordenskiolds mindre tabber ettersom de viste hans dyktighet, men ikke lenger da tabbene medførte alvorlige konsekvenser. Kongen kunne også ha distansert seg fordi Tordenskiold var en løs kanon med sporadiske samarbeidsproblemer. Tordenskiolds nesten barnlige hengivenhet ga heller ingen inntrykk av et personlig forhold til kongen. Kahyttsskrivere til Tordenskiold kan ha endret på formuleringene i hans brev, som betydde at brevene til kongen hverken var personlige eller private. Tordenskiold var heller ikke like trygg på kongen fordi han var rasjonaliserende i stedet for triumferende da han vant store seiere, og ble siden forsiktig med informasjonen han ga kongen. Tordenskiolds formidlinger til kongen kunne dermed blitt oppfattet som en iver etter å blidgjøre kongen, som var et sjansespill som ledet til varierende grad av belønning.

Kontakten mellom Tordenskiold og kongen ga videre ingen bekræftelse på et personlig forhold. De virket til å ha møtt hverandre sjeldent eller snakket tomannshånd, noe jeg mener er den viktigste begrunnelsen for et upersonlig forhold. Samtidig gikk det ofte lang tid mellom hver brevsending. Bruken av kongens kabinettssekretær som mellommann viste dessuten at Tordenskiold var forsiktig overfor kongen. Tordenskiold svar til kongen tyder heller ikke på at kongen sendte ham personlige brev. Tordenskiold svarte kun på formelle instruksjoner og brev fra kongen, og han refererte aldri til brev som kunne virket personlige. Jeg mener det ellers var egeninteressen som opprettholdt kontakten mellom dem. Tordenskiold

klarte dette ved å tilfredsstillte kongens interesser, som i gjengjeld ble belønnet så lenge han leverte seiere. Samtidig innvilget kongen Tordenskiolds påtegninger for underoffiserer for å sikre lojale og talentfulle tjenere, og samtidig styrke sin posisjon overfor sentraladministrasjonen. Dette kan gi inntrykk om at kongen foretrakk Tordenskiold fremfor andre, men ikke i form av et personlig forhold. Tordenskiolds intensjoner overfor kongen ble også undersøkt. Her fant jeg antydninger til at Tordenskiold hadde blandede intensjoner. Han ønsket å oppnå både forfremmelse og høyere ansvar for å få frihet til å gjøre som han ville og for å lettere unngå konsekvensene av sin impulsivitet. Kongen virker også til å ha hatt egne intensjoner overfor Tordenskiold. Kongen virket til å foretrekke unge talentfulle sjøfolk med godt pågangsmot mye mer enn den eldre sjøoffiserer med ansiennitet. Derfor forfremmet han Tordenskiold. Kongen kunne samtidig ha forfremmet Tordenskiold med hensikt om å dyrke frem nye og lojale talenter blant hans underordnede. Tordenskiolds innflytelse på kongen ble til slutt undersøkt. Innflytelsen på kongen økte samtidig som Tordenskiold steg i offisersgradene. Med denne kunne han bruke sin innflytelse hos kongen til å utdele straffer, frikjennelser og belønninger til familiemedlemmer og underoffiserer. Det betydde likevel ikke at han hadde et personlig forhold hos kongen. Innflytelsen gjaldt kun så lenge kongen stolte og hørte på Tordenskiold, eller hvis loven ikke overskygget ham.

Kapittel 4: Begravelsen som kilde til forholdet

I dette kapitlet skal jeg analysere hva Tordenskiolds begravelse kan si om forholdet til kongen. Jeg nevnte tidligere at kongen ble oppfattet som å ha hatt stor påvirkning for Tordenskiolds karriere. Kongen var likevel lite involvert i Tordenskiolds begravelse. Derfor er kildeomfanget om den lite. Videre er kildene rundt Tordenskiolds utenlandsreise, duell og begravelse begrenset. Dette har forårsaket en rekke hull og manglende forklaringer i senere studier. Ut fra dette har det oppstått uenighet rundt Tordenskiolds siste levetid. På en side besto kildene av konspirasjonsteorier fra begynnelsen av 1900-tallet som mente at Tordenskiolds død, likferd og begravelse var uverdigg og forårsaket av en eller flere konspiratører. Historikerne Palle Rosenkrantz, C. E. A. Schøller og Olav Bergersen, den fremste av førnevnte, sto bak teoriene. Historikeren Dan Andersen mente derimot at konspirasjon virket umulig. Tordenskiold fikk heller den beste begravelsen som var mulig å gi, og at begravelsen var en siste æresbevisning. Uenighetene til tross, kan eksisterende kilder fra deres forskning gi inntrykk av at kongen ikke var tilstede under likferden og begravelsen. Jeg kommer først til å beskrive hvordan Tordenskiolds begravelse foregikk. Deretter kommer jeg til å diskutere om Tordenskiolds begravelse var nedverdiggende eller den mest ærefulle han kunne få. Deretter kommer jeg til å diskutere betydningen av kongens rolle i begravelsen, og om han kunne gjort ting annerledes i forhold til andre høytstående personers begravelser.

Død, smuglet og begravet

Den 12. november 1720, på et jorde ved landsbyen Gleiningen, ble Tordenskiold drept i en duell med kårde mot oberst Jacob Axel Staël von Holstein. Den danske ambassadesekretæren Matthias von Jessen, som oppholdt seg i Hannover i anledning av kong Georg Is opphold, fikk kort tid etter duellen oppgaven til å ivareta danske interesser i saken. Senere, samme dag, sendte han ordre om at Tordenskiolds lik skulle balsameres og plasseres i Rethen kirke.³⁴⁸ Von Jessen holdt tett korrespondanse med Admiralitetet. Omsider fikk han brev fra Hamburg den 3. desember fra kommandørkaptein C. Ployart, som skrev at kongen hadde beordret fregatten *Raa* til Lübeck for å frakte Tordenskiolds lik til København.³⁴⁹ Til tross for kongens ordre tok det tid før von Jessen fikk innvilget pass for liket. Da von Jessen siden ankom med liket til Lübeck den 10. desember, fikk han plutselig forbud fra Admiralitetet mot å frakte

---

³⁴⁸ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1063

³⁴⁹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1064; Schøller, «Nogle Oplysninger om Tordenskiolds sidste Leveaar og Død», 167; Andersen, *Tordenskiold*, 380

liket på fregatten. Istedenfor ble det smuglet hjem i et lite sivilt handelsskip, galioten *Sofie Hedvig*.³⁵⁰ Liket ankom Tollboden i København den 30. desember. I mellomtiden hadde broren Caspar Wessel gitt Niels Hiort ansvaret for begravelsen. De ønsket at liket ble plassert stille i Holmens lik-kjeller eskortert av en rekke overoffiserer.³⁵¹ Kold gjorde gjentatte forsøk på å fremme forslagene overfor kongen og Admiralitetet, som han fikk flere godkjennelser av.³⁵² Likevel ble innvilgelsene først trukket tilbake på grunn av en «viss herre» i Admiralitetet, som fortsatt er uidentifisert.³⁵³ Kold mistet til slutt ansvaret for begravelsen, som ble gitt til en ukjent aktør i Admiralitetet. Tordenskiolds lik ble til slutt stille hensatt uten jordpåkastelse i Holmens lik-kjeller natten 3. desember 1721. Tordenskiolds mor Maren Schøller sendte i ettertid et brev til kongen. Hun både takket kongen for hjelp, og videre ønsket at liket ble flyttet og plassert i en marmorsarkofag ved kirkens alter.³⁵⁴ Brevet ble aldri presentert for kongen. Tordenskiold forble midlertidig begravet frem til 15. januar 1759 da han først ble flyttet til gravkammer nr. 35. Senere i 1817 beordret Frederik VI at liket ble flyttet til en marmorsarkofag i kirkens kapell.³⁵⁵ Jordpåkastelsen fikk han likevel ikke før i 1995.

En verdig begravelse?

Det har vært stor uenighet om Tordenskiolds begravelse var verdig eller ikke. På en side mente historikerne Schøller, Rosenkrantz og spesielt Bergersen at begravelsen var uverdig. Først mente de den var forårsaket av en konspirator. Blant annet ble personer som Christian Gabel, Poul Vendelbo Løvenørn og Anna Sophie Reventlow mistenkt som påvirker av den urettferdige behandlingen av Tordenskiold.³⁵⁶ Begravelsen ble dessuten oppfattet som nedverdiggende ettersom Tordenskiold ble behandlet som en lovbrøyer. Dette ble begrunnet ut fra Christian Vs forordning av 1683. Ifølge Bergersen, hevdet forordningen at «Ingen som omkommer i Duel, Hovedmand eller Secund, maa enten i Kirke eller paa Kirkegaard begraves».³⁵⁷ Videre inkluderte forbudet at det «ikke skal kastes jord på sådanne lik (altså

---

³⁵⁰ Andersen, *Tordenskiold*, 380

³⁵¹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1065-1066

³⁵² Schøller, «Nogle Oplysninger om Tordenskiolds sidste Leveaar og Død», 17; Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1066

³⁵³ Schøller, «Nogle Oplysninger om Tordenskiolds sidste Leveaar og Død», 17; Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1066; Andersen,

³⁵⁴ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1067-1068; Gierløff, *Tordenskiold*, 360

³⁵⁵ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1079-1081

³⁵⁶ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 862-863, 1067, 1076; Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 32

³⁵⁷ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1074

utenfor kirkegård eller kirke)». ³⁵⁸ At Tordenskiold døde i duell, betydde at han døde som lovbryter, som videre betydde at han ikke kunne begraves i vigslet jord. Da spilte det heller ingen rolle om han døde i hjem- eller utlandet. Loven var bestemt av kongen, så et brudd på loven var også et brudd på kongens vilje. At Tordenskiold likevel ble begravet i Holmens likkjeller, var heller ingen æresbevisning. Seremonien og hensettelsen var uhøytidelig, stille og utført uten jordpåkastelse. Dette pekte mot typen begravelse som var tilegnet selvmordere og forbrytere, ifølge Bergersen. ³⁵⁹ Samtidig ble liket «bansat og ikke afløst», som betydde at Tordenskiold kun ble midlertidig begravet. ³⁶⁰ Det var heller ingen venner eller bekjente til stede ved Tordenskiolds begravelse. Likfølget besto kun av noen underoffiserer som fraktet liket i en liten båt, og videre hensatte det sammen med seks skoledisipler som bar lykter. Skoledisiplene var dessuten betalt 4 skilling hver for å utføre jobben, i tillegg at kirken ble betalt 10 riksdaler og 3 skilling for hensettelsen. ³⁶¹

Senere hevdet Dan H. Andersen at tidligere forfattere som Bergersen hadde misforstått verdigheten av begravelsen. Han hevdet at teoriene rundt duellen ikke stemte ettersom forfatterne hverken hadde bevis for disse eller ordentlig kunnskap om samtidige skikker. Ifølge Andersen var forordningen fra 1683 dessuten tydelig: lovbruddet gjorde det umulig for Tordenskiold å motta en kristen begravelse som samsvarte med samfunnets normer. ³⁶² Likevel mente Andersen at Tordenskiold mottok den mest ærefulle begravelsen det var mulig å gi ham ettersom «en begravelse om natten var ingen skam, men et privilegium som krevde kongens tillatelse». ³⁶³ Videre begrunnet Andersen argumentet med Christian Vs forordning av 7. november 1682, som han hevdet sa «et lik skal begraves om dagen med mindre det foreligger tillatelse fra kongen». ³⁶⁴ Argumentet ble ytterligere begrunnet med verk fra Generalstaben og Troels-Lund. Disse fortalte om moten og verdigheten av fakler under nattbegravelser samt fasinasjonen av flammende lys i nattemørket på Tordenskiolds tid. ³⁶⁵ Til slutt påpekte Andersen at flere høytstående personer hadde blitt begravet om natten: Peder Griffenfeldts kone Cathrine Nansen og Frederik IVs halvbror Christian Gyldenløve. Fra dette konkluderte Andersen at begravelsen var en siste æresbevisning. ³⁶⁶ Dette var den nyeste

---

³⁵⁸ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1074

³⁵⁹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1074-1075

³⁶⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1074-1075

³⁶¹ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 30

³⁶² Andersen, *Tordenskjold*, 381

³⁶³ Andersen, *Tordenskjold*, 382

³⁶⁴ Andersen, *Tordenskjold*, 382

³⁶⁵ Andersen, *Tordenskjold*, 382

³⁶⁶ Andersen, *Tordenskjold*, 382

tolkningen frem til 2007 da Øystein Rian revurderte begravelsen. Rian hevdet at Tordenskiold ble begravet som en selvmorder.³⁶⁷ Dette pekte på at han så begravelsen som nedverdiggende. Videre hevdet Rian at: «Ettermålet til ein død norsk helt som kan hende hadde søkt framand teneste, vart ikkje prioritert, og kongen hadde ikkje behov for å vise noka takksemd».³⁶⁸ Takknemlighet kan her bli forstått som en mer ærefull begravelse der kongen møtte opp. Dette viser at forholdet var forretningsmessig. Kongen belønnet Tordenskiold kun med forventninger om nye tjenester, og en død mann kunne ikke lenger yte flere tjenester for kongen.³⁶⁹ Det ville dermed vært nytteløst å minne Tordenskiold. Ikke minst hevdet Rian at kongen lot behandlingen av Tordenskiolds dødsbo synke ned i et byråkratisk sommel som varte i 24 år.³⁷⁰

Selv mener jeg at Andersens, og ikke Rians, argument om verdigheten var mest plausibelt. Det var usannsynlig at Tordenskiold fikk en nedverdiggende begravelse på grunn av en konspiratør med en personlig agenda. Samtidig finnes det ingen kilder som omtaler dette. Man fikk heller inntrykk av at forfatterne lette etter indikasjoner på konspirasjon der bevis var vanskelig å finne. Videre er jeg enig med Andersen om at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig å gi ham. Mye pekte på at begravelsen, stort sett, skjedde i henhold til eneveldets lover. Selv om bruddet med duell-loven hindret en ordentlig kristen begravelse, sannsynliggjør forordningen av 1682 at kongen hadde godkjent nattbegravelsen. Fallgraven med Andersen er at ingen fysiske kilder kan bekrefte når dette ble innvilget. Man kan bare anta nattbegravelsen ble innvilget i hemmelighet ettersom den faktisk skjedde om natten.³⁷¹ Likevel var det ikke umulig. Loven spesifiserte at kongen måtte gi tillatelse, som betyr at kongen måtte været forespurt. Dette ville sannsynlig foregått under en hemmelig audiens med kongen, som ville forklart kildemangelen rund dette. Her kunne det dessuten ha vært to motiver. Dersom etterspørselen kom fra en person i Admiralitetet, var det mulig at vedkommende ville unne Tordenskiold den beste begravelsen som var mulig fordi han, tross lovbrudd og uenigheter med andre sjøoffiserer, hadde vært et adlet og høyrangert medlem av Admiralitetet. Det var også mulig at Tordenskiold hadde gjort såpass god innsats under krigen til at kongen godtok forespørselen. Spekulasjoner til tross, ansvarshaverens identitet vil forbli ukjent. Sannsynlig var det en høytstående person i kongens krets som kunne hatt en privat dialog med ham. Fra dette kan man oppfatte at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som

---

³⁶⁷ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 206

³⁶⁸ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 206–207

³⁶⁹ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 206–207

³⁷⁰ Rian, *For Norge, kjempers fødeland*, 207

³⁷¹ Haga, *Peter Wessel Tordenskiold*, 108

var mulig å gi ham.

Videre mener jeg at Tordenskiold var heldig med begravelsen han fikk. I verste fall hadde liket hans aldri blitt returnert hjem dersom Matthias von Jessen ikke tok ansvar for likferden. Dessuten var det usikkert om Tordenskiold ville fått en mer verdig begravelse i Nord-Tyskland der dueller var lovlig. Ikke minst ble Tordenskiold gravlagt på kirkens område. Lik-kjellere, eller kirkekrypter, var blant de mest attraktive gravstedene under eneveldet frem til forbudet i 1805.³⁷² Begravelse under koret var dessuten blant de dyreste begravelsene, noe kun rikfolk og kongelige hadde råd til.³⁷³ Dette var langt bedre enn gravlegging blant forbrytere og selvmordere utenfor kirkemuren. Derfor mener jeg at Andersen hadde et bedre poeng enn Rian, som virket til å oppfatte begravelsen som uverdigg i beskrivelsen av at Tordenskiold ble behandlet som en selvmorder.

Å motta den beste mulige begravelsen betydde likevel ikke at det var et personlig forhold mellom Tordenskiold og kongen. Dette betydde heller ikke at kongen oppfattet Tordenskiold som sin yndling. En innvilgelse av nattbegravelse kan bli sidestilt med episoden da Tordenskiold opprinnelig skulle fraktes hjem på fregatten *Raa*. De viste ingen antydning om et personlig forhold ettersom kongen ikke beordret disse på eget initiativ. Andre måtte i stedet ha ønsket å unne Tordenskiold begravelsen, mens kongen, som etter min mening mulig beundret Tordenskiold en viss periode, kun godkjente forespørselen uten at det betydde noe personlig. Kongens initiativ kommer jeg tilbake til senere. Videre stemte det at kongen ikke hadde bruk for en død Tordenskiold, for det ville ikke hatt noen funksjonalitet for kongen å minne ham. På denne måten hadde Rian et poeng med at forholdet var forretningsmessig, som betydde et upersonlig forhold. Ellers er jeg mest enig med Andersen.

Kongens initiativ og involvering

Selv om Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig, var det flere antydninger til at forholdet til kongen og Tordenskiold ikke var personlig. Dette fikk man først inntrykk av gjennom i tre punkter fra hendelsesforløpet av begravelsen nevnt tidligere. Den første var Ployarts brev til von Jessen, som meldte om kongens ordre om likferd på kongeskip fra Lübeck. Den andre var Niels Hiort som fikk kongens godkjennelse på nattbegravelsen den 30. desember 1720, men som ble trukket tilbake etterpå. Det tredje var Maren Schøllers brev som

---

³⁷² Imsen, *Norsk Historisk leksikon*, 42

³⁷³ *Store Norske Leksikon*, sv. «Begravelse», av Audun Dybdal, hentet 3.04.2021 fra: <https://snl.no/begravelse>; Hovudangen, Einar. *Vårt møte med døden*. (Oslo: Samlaget, 1981), 27-28; Troels-Lund, T, & Kjersgaard, E. *Daglig liv i Norden i det sekstende århundre: Livbelysning, livsafslutning*. 6. utgave. 7. volum. (Oslo: Gyldendal forlag, 1969), 460-461

aldri ble presentert for kongen. Kildene ga inntrykk av at kongen var involvert i hendelsesforløpet av likferden og begravelsen. På en annen side fikk man inntrykk av at kongen ellers var passiv og fraværende overfor Tordenskiold. For eksempel virket det som kongen først involverte seg når Tordenskiolds bekjente kontaktet ham. Ellers var det ingen antydninger til eget initiativ fra kongen. Sannsynlig hadde kongen aldri involvert seg dersom ingen kontaktet ham. Kongen kunne også oppfattes til å ha vært uinteressert i å orientere seg om likferden, eller at han forsøkte å følge opp bisettelsen etter at Admiralitetet tok overhånd om den. Han virket heller ikke til å bry seg da hans ordre og resolusjoner ble motarbeidet av Admiralitetet. Fra dette fikk man inntrykk av at forholdet mellom Tordenskiold og kongen ikke var personlig.

Videre var det ingen antydning til at kongen forsøkte å møte opp i Tordenskiold begravelse. En mulig forklaring for dette var omstendighetene for begravelsen. For eksempel var Frederik IV i likfølget til Christian Gyldenløve under hans nattbegravelse i 1703, og i til stede ved begravelsesseremonien til Niels Juel i 1697.³⁷⁴ Juel og Gyldenløve fikk videre praktfulle seremonier i forhold til Tordenskiold. For eksempel, i henhold til nattegbegravelser, fikk Gyldenløve en praktfull seremoni med fakkelbærere, prydet likvogn og et kongelig gravfølge.³⁷⁵ Videre hadde Juel og Gyldenløve andre dødsårsaker enn Tordenskiold. Tordenskiold døde i en duell som brøt med loven i hjemlandet. Juel døde derimot av alderdom, mens Gyldenløve døde av småkopper da han var på utenlandsreise med Frederik IV i Odense. Ikke minst virket kongen til å ha hatt et større personlig forhold til Gyldenløve enn Tordenskiold ettersom de var halvbrødre og hadde et kameratslig bånd.³⁷⁶ Sammenlignet med disse omstendighetene kunne man anta at kongen aldri ville møtt opp ved Tordenskiolds stille, ukristelige bisettelse i en støvete lik-kjeller. Man kunne forestilt seg at kongen ikke møtte opp fordi begravelsen skjedde uoffisielt og ble sett som ulovlig. Dette virket lite sannsynlig, for kongen kunne bryte lover som han ville. Man kunne forstått dette som: «Det som ikke var lov for noen, var lov for ham». For eksempel var kongen gift til bigamist, som

---

³⁷⁴ Masius, Hector Gottfried, *Traur-Rede Welche bey des hochgebohrnen Herrn Christian Güldenleu, Rittern etc. Dero Königl. Majest: zu Dennemarck, Norwegen, etc. Feldmarschalck-Lieutenants und Ober-Kammer-Herrn, etc. Leichbegängnis, Bey Hoher Versammlung, auch Königlicher Allergnädigster Gegenwart, Anno 1703 den 6. Sept. gehalten vorden / Von Hect. Gottfr. Masio, S. S. Theol D. Prof. Publ. und Teutschem Hoff-Prediger*. Digitalisert av Det Kongelige Bibliotek. (Copenhagen: Bey Hieronymus Christian Pauli), 1709. Hentet 6.03.2021 fra: http://www5.kb.dk/e-mat/dod/130020361280_color.pdf;

³⁷⁵ Garde, Hans Georg. *Dansk-norske Sømagts Historie*. (Kjøbenhavn: Bianco Lunos Bogtrykkeri, 1861), 331; Masius, *Traur-Rede Welche bey des hochgebohrnen Herrn Christian Güldenleu*, 147-149

³⁷⁶ Bricka, Carl Frederik. «Gyldenløve, Christian, 1674-1703, Officer», i *Dansk biografisk Leksikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, VI. BIND, Gerson – H. Hansen., side 335-337, (Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1892), 377 hentet 14.11.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/6/0337.html>

det ellers var dødsstraff for, gjennom giftermålet med Anna Sophie Reventlow til venstre hånd og Louise av Meklemburg-Güstrow til sin høyre. Dette var hans rett som enevoldskonge. Rollen som enevoldskonge gjorde ham dessuten frikjent for all skyld, selv om samtiden var oppmerksom på de politiske konsekvensene dette medførte.³⁷⁷ Ettersom kongen kunne bryte med disse lovene, kunne han mulig ha trosset normene og i hemmelighet deltatt i Tordenskiolds begravelse dersom han ville det. Siden det ikke finnes antydninger til dette, var det dermed lite sannsynlig at forholdet mellom ham og Tordenskiold kunne blitt oppfattet som personlig.

Tordenskiolds midlertidige gravplass ga videre antydning om at kongen tok lite initiativ. Kongen hadde mulig kun innvilget begravelsen, mens Admiralitetet og kirken håndtert resten. Blant annet hevdet Bergersen at Admiralitetet hadde utbetalt lyktbærerne 4 skilling hver, og kirken 10 riksdaler og 3 skilling for nedsettelsen av Tordenskiold.³⁷⁸ Dette kunne blitt forstått som Admiralitetets siste bidrag til begravelsen. Siden måtte kirken ha vært hovedansvarlig for likets endelige plassering og forflytning. Dette virket mulig ettersom Holmens kirkebok, referert av Bergersen, fortalte at liket skulle ligge urørt frem til «de», sannsynligvis kirken, visste om Tordenskiold skulle begraves på kirkegården eller i gravkammer Nr. 1 under kirkealteret.³⁷⁹ Kirken visste antagelig ikke hvordan Tordenskiolds levninger skulle behandles ettersom bisettelsen stred mot deres tradisjonelle ordninger. Løsningen kunne da være å hensette Tordenskiold midlertidig, som et unntak eller kompromiss mellom kongens ord og datidens strenge lov. Dette kunne forklart hvorfor saken sto ubehandlet i 39 år frem til den 15. januar 1759 da liket ble flyttet til gravkammer nr. 35 under alteret i koret med en etterbetalt minneplakat.³⁸⁰ Fra dette kunne man anslå at kongen kun gjorde sin del for Tordenskiold, men kun fordi han ble forespurt. Man kunne vurdert om dette ga inntrykk av sympati, som ville passet med definisjonen av yndling nevnt tidligere. Forholdet virket likevel lite personlig ettersom Tordenskiold ble et lukket kapittel i kongens liv ved og etter begravelsen.

Det var heller ingen antydning til at kongen forsøkte å involvere familiens tilstedeværelse ved begravelsen. Kongen sendte heller aldri sin kondolanse eller andre anerkjennelser til Tordenskiolds slektninger etter begravelsen. Ofte fikk familiemedlemmene til andre høyt rangerte offiserer en form for anerkjennelse, noe familien til Tordenskiold ikke

---

³⁷⁷ Feldbæk, «Den lange fred. 1700-1800», 118

³⁷⁸ Bergersen, *Tragedien omkring Tordenskiolds død*, 30

³⁷⁹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1079

³⁸⁰ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1079-1080

fikk. Kongen viste også lite interesse for deres rettigheter under arveoppgjøret av Tordenskiolds dødsbo. Det tok over 20 år før arveoppgjøret var ferdig, og familien arvet kun en liten andel. Man kunne forestilt seg at prosessen ville blitt fremskyndet og at familien ville fått en større andel dersom kongen ga ordre om det. Likevel viste kongen seg ubehjelpelig under det årelange arveoppgjøret. Det hjalp heller ikke at Tordenskiolds mor personlig møtte opp hos kongen i København for å spørre om hjelp. Resultatet ble at kongen kun innvilget henne en sum på 800 riksdaler som *douceur* ved hennes hjemreise fra København i 1730.³⁸¹

Funnene virket til å samsvare med Rians syn om et forretningsmessig forhold nevnt tidligere. Hadde det vært noe personlig mellom Tordenskiold og kongen, ville kongen antagelig stilt opp ved Tordenskiolds begravelse og gjort mer for Tordenskiolds slektninger etterpå. Siden dette ikke skjedde, var det riktig at kongen ikke hadde behov for å vise takknemlighet eller nytte for å minne ham. Likevel er jeg mest enig med Andersen, for mye pekte på at begravelsen skjedde stort sett i henhold til datidens lover og at han var heldig som ble begravd på kirkens område. Mitt standpunkt er dermed at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig å gi ham, men at forholdet likevel var forretningsmessig og nøkternt ettersom kongen knapt viste initiativ for å minne eller forbedre begravelsen til en av hans dyktigste sjøoffiserer. Med dette, virker det samtidig lite sannsynlig at kongen oppfattet Tordenskiold som sin yndling.

Oppsummering

I kapittelet har jeg diskutert hva Tordenskiolds begravelse kan si om forholdet til kongen. Det har vært stor uenighet om Tordenskiolds begravelse var verdig eller ikke. Det har også vært en begrenset mengde kilder om temaet, hvilket kompliserte undersøkelsen. Jeg var mest enig med Dan Andersen om verdigheten av begravelsen. Mye pekte på at det ikke fantes en konspirator med en personlig agenda mot Tordenskiold. Mye pekte dessuten på at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig å gi. Loven krevde kongens tillatelse for nattebegravelse, som betydde at kongen måtte ha blitt forspurt muntlig. Antagelig hadde Tordenskiolds tidligere stilling og innsats under krigen gjort at ansvarshaveren ville unne ham en tilstrekkelig god begravelse, og at kongen innvilget forespørselen av denne grunn. Tordenskiold var samtidig heldig som ble fraktet hjem og hensatt på kirkens område. Dette betydde likevel ikke at forholdet mellom Tordenskiold og kongen var personlig. Andre funn pekte på at kongen tok lite initiativ under Tordenskiolds likferd og begravelse. Kongen gjorde inngrep kun da han ble forspurt. Han forsøkte ikke å forbedre, møte opp eller orientere seg

---

³⁸¹ Bergersen, *Viceadmiral Tordenskiold*, bind 2, 1100-1101

om begravelsen. Han gjorde dessuten lite for å hjelpe Tordenskiolds slektninger under arveoppgjøret. Kongen virket heller ikke til å ha nytte av å minne Tordenskiold, som ikke lenger kunne gjøre tjenester. På denne måten hadde Rian et poeng med at forholdet kunne blitt oppfattet som forretningsmessig. Likevel var jeg uenig med antydningen om en uverdigg begravelse i beskrivelsen av at Tordenskiold ble behandlet som en selvmorder. Fra dette var jeg mest enig med Andersen. Mitt standpunkt var dermed at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig å gi, men at forholdet kunne blitt oppfattet som upersonlig og forretningsmessig fordi kongens knapt viste initiativ under og etter likferden og begravelsen. Dette gjorde det usannsynlig at kongen oppfattet Tordenskiold som sin yndling.

Kapittel 5: konklusjon

I hovedoppgaven har jeg undersøkt problemstillingen «Er oppfatningen om at Tordenskiold var kongens yndling, riktig?» Jeg rettet søkelys på oppfatningene om forholdet mellom Tordenskiold og Frederik IV slik de ble fremstilt i historiografien og deres brevveksling for å finne ut om dette stemte. Jeg tok også stilling til andre problemstillinger som hva kongens belønninger og Tordenskiolds begravelse kunne si om deres forhold.

Ingen kilder fra Tordenskiolds tid har omtalt ham som kongens yndling. Det tok dessuten lang tid før historikere brukte begrepet yndling om ham. Dette kom frem i undersøkelsen av historiografien, som ble gjort med hensikt om å kartlegge hvor oppfatningene om forholdet oppsto, hvordan de ble fremstilt og hvordan de utviklet seg. Historiografien viste i hovedsak at forholdet mellom Tordenskiold og kongen gikk fra å bli oppfattet som godt, sympatisk og gjensidig, til å bli oppfattet som upersonlig, instrumentelt og forretningsmessig i den moderne forskningen. Tordenskiolds forhold til kongen gikk dessuten fra å være et hovedtrekk om ham, til å omtrent forsvinne fra fremstillingene om ham. Årsakene var at den tradisjonelle forskningen baserte seg på historier som var skrevet i lys av eksemplarisk historieskriving, mens senere forskere stilte seg kritisk grunnet påvirkninger av patriotisk historieskriving på 1800-tallet og historisk nytolkning på 1900-tallet. Med dette mente jeg at forholdet mellom Tordenskiold og kongen ble et resultat av sin tid, fordi eneveldets meritokratiske system belønnet de med gode ferdigheter og slo hardt ned på svik og feiltagelser. Derfor var det forståelig at de vennskapelige og personlig sympatiske aspektene i Tordenskiold og kongens forhold gradvis forsvant fra fremstillingene.

Dikt og avisartikler fra Tordenskiolds samtid pekte på at han var en folkefavoritt, og ikke kongens yndling. Tordenskiold som kongens yndling kan sees på som en historisk konstruksjon som stammet fra Rothe. Rothe brukte likevel kun begrepene *yndest* og *ynde* for å vise hva Tordenskiold hadde eller sto høyt i hos kongen. *Yndling* ble derimot først brukt av Tuxen i 1875. Innholdet av *yndling* stammet likevel fra Rothes beskrivelser. Fra disse forsto man at *yndling* betydde en person som fikk innflytelse, som ble favorisert og som hadde et personlig vennskapelig og sympatisk forhold til kongen. Senere forfattere i den tradisjonelle Tordenskiold-forskningen måtte ha sett begrepet som passende fordi de mente det samme. Moderne forskere måtte derimot ha sett begrepet som lite treffende fordi de anså forholdet som nøkternt, instrumentelt og forretningsmessig.

Videre tilbakeviste jeg oppfatningen om at Tordenskiold var kongens yndling via

undersøkelsen av hva kongens belønninger og deretter Tordenskiolds brev kunne si om deres forhold. Med disse har jeg samtidig bekreftet jeg Andersen, Haga og Rians oppfatninger om at forholdet mellom Tordenskiold og kongen var upersonlig og forretningsmessig. Likevel har jeg funnet punkter som tidligere forskere ikke har poengtert.

Kongens belønninger var ikke noe argument for at Tordenskiold var kongens yndling. Flere eksempler pekte på at kongen belønnet alle gode bragder uansett hvilken rang mottaker hadde. Jeg påpekte dessuten at flere sjøoffiserer og kongens «hoffyndlinger» mottok samme sjeldne belønninger i tillegg til større maktposisjoner og innflytelse hos kongen enn Tordenskiold. Belønningene betydde likevel ikke at kongen personlig favoriserte alle. Belønninger ble ofte utdelt på urettferdig vis, og det var konkurranse blant sjøoffiserer om å motta dem først. Selv påpekte jeg at lignende intriger oppsto blant hoffpersoner, som forhindret andre å motta dem. Medaljene til Tordenskiold virket dessuten lite spesiell. Mye pekte på at tilstedeværelse ved utdelingene var mer viktig enn at kongen favoriserte noen. Dette var trolig årsaken til at Tordenskiold ikke mottok sølvmedaljen ved utdelingen etter Femern 1715. Videre påpekte jeg muligheten for at Gabel ikke kunne holdes ansvarlig for at Tordenskiold var borte ved utdelingen. At Gabel sendte Tordenskiold bort på grunn av misnøye overfor ham, virket usannsynlig. Kildene pekte heller på at Tordenskiold og Gabel hadde felles prioritering om å frakte fregatten *Hvita Örn* til København for reparasjoner. Ingen kilder viste heller at Gabel visste om medaljeutdelingen på forhånd, eller at han passet på at alle var til stede. Samtidig var Gabel den som anbefalte kongen å gi Tordenskiold sølvmedaljen og kommandoen av *Hvide Ørn* etterpå. Sannsynlig ville Tordenskiold fått hverken uten Gabels innflytelse. Videre mente jeg at kongens mistenksomme personlighet mot gammel adel også gjaldt individer med høy innflytelse. Personer som oppnådde høy innflytelse gjennom belønninger, ble heller mer utsatt for kongens mistillit og unåde. Samtidig ga kongens mistenksomhet inntrykk av at han var redd for å bli lurt, og at han derfor ikke lot seg lett påvirke. Tordenskiold ble dermed ikke særbehandlet i lys av et personlig forhold til kongen, og kunne dermed ikke oppfattes som yndling.

Analysen av brevene kunne videre belyse at Tordenskiold og kongen ikke hadde et personlig forhold. Tordenskiolds skrivestil og fremgangsmetoder i brevene var en konvensjon for samtiden som kongen hadde satt formelle krav til. Det var mer trolig at kongen satset på Tordenskiold fordi hans brev og anbefalingsbrev fra overordnede fungerte som dokumentasjon på potensialet og talentet han hadde som sjøkriger. Brev og andre kilder viste dessuten at Tordenskiolds pågående og direkte tale var en konvensjon som andre sjøoffiserer også dro nytte av. Samtidig var det vanlig at folk ga mer direkte informasjon i sine brev til

kongen enn til Admiralitetet. Dermed kunne det umulig stemt at kongen likte å prate med Tordenskiold, som den tradisjonelle oppfatningen mente førte til at kongen tillot ham direkte henvendelser. Ikke minst var lite trolig at Tordenskiolds brev til kongen var så personlig som antatt. Tordenskiolds formuleringer i brevene var mulig ikke var hans egne, mest fordi han hadde kahyttsskrivere som kunne ha endret på dem. Han virket heller ikke like trygg på kongens gunst som den tradisjonelle forskningen hevdet. Brevene viste at Tordenskiold var rasjonaliserende i stedet for triumferende overfor kongen etter store seiere som ved Dynekilen 1716, etter nedgangsperioden i 1717 ble han forsiktig med informasjonen han ga kongen. Kongen måtte dessuten ha distanserte seg fra Tordenskiold etter nederlagene i 1717 fordi han ikke kunne stole på en løs kanon med sporadiske samarbeidsproblemer, og fordi han ikke kunne tolerere tabber som medførte store konsekvenser.

Det var heller ingen vennskapelighet i kontakten mellom Tordenskiold og kongen. De så hverandre sjeldent, de snakket sjeldent på tomannshånd og det gikk ofte lang tid mellom hver brevsending. Det virket dessuten mer sannsynlig at kongen ville motta informasjon raskt fra Tordenskiold enn at han ønsket personlig kontakt med ham. Kongen var flyktig med sin gunst, som pekte på at han kun holdt kontakt med de han anså som nyttig. Videre kunne Tordenskiold blitt ansett som forsiktig overfor kongen fordi han brukte kongens kabinettsekretær som mellomledd for brevsendingene. Ingen kilder kunne heller bekrefte at Tordenskiold og kongen skrev private brev til hverandre, eller at de hadde forsøkt å ta vare på disse. Brevene viste at Tordenskiold kun svarte på kongens formelle brev og ordre, aldri til brev som kunne vært personlige. Ellers virket de til å ha holdt kontakt på grunn av egne interesser. Tordenskiold klarte å opprettholde sin kanal til kongen ved å forstå kongens behov og deretter blidgjøre ham. Kongen måtte i retur ha beundret Tordenskiolds dyktighet og dermed foretrukket ham fremfor andre uten at det betydde noe personlig. Når det kom til deres intensjoner, hadde Tordenskiold intensjon om å oppnå både forfremmelse og høyere ansvar for få større frihet til å gjøre som han ville. Kongen måtte for sin del ha forfremmet Tordenskiold fordi han foretrakk unge talenter mer enn eldre sjøoffiserer med ansiennitet. Det var også trolig at kongen fremhevet Tordenskiold med hensikt om å dyrke frem nye og lojale talenter blant Tordenskiolds underordnede. Tordenskiold hadde heller ikke spesiell innflytelse på kongen. Innflytelsen steg samtidig med gradene, og Tordenskiold kunne påvirke utdelingen av belønninger, straff og frikjennelser til sine familiemedlemmer og underordnede med denne. Ellers hadde Tordenskiold innflytelse kun så lenge kongen ville høre på ham, eller hvis loven ikke overskygget ham.

Heller ikke Tordenskiolds begravelse tydet på et personlig forhold mellom ham og

kongen. I denne undersøkelsen tok jeg stilling til diskusjonene om verdigheten av Tordenskiolds begravelse. Her var jeg enig med Dan Andersen, som mente at Tordenskiold fikk den beste begravelsen som var mulig å gi ham. Tordenskiold kunne umulig fått en ordentlig kristen begravelse fordi han ble drept i duell, men begravelsen var fortsatt det beste han kunne få. Loven krevde at kongen tillot nattbegravelser, som etter min mening betydde at kongen måtte ha blitt forespurt muntlig. Ansvarshaveren, trolig en person fra Admiralitetet, kunne ha villet unne Tordenskiold en nattebegravelse fordi han hadde vært et adlet og høytangert medlem av Admiralitetet. Kongen kunne siden ha innvilget forespørselen fordi Tordenskiold også hadde gjort en god nok innsats til å motta dette. Selv påpekte jeg at Tordenskiolds begravelse var heldig fordi liket hans ble fraktet hjem og hensatt under kirkegulvet i stedet for å bli plassert blant forbrytere og selvmordere utenfor kirkemuren. Andersen hadde dermed et bedre poeng enn Rian, som virket til å oppfatte begravelsen som uverdigg via beskrivelsen av at Tordenskiold ble behandlet som en selvmorder. Begravelsen betydde likevel ikke at det var et godt eller personlig forhold mellom dem. Likferden og begravelsen ble ikke utført på kongens initiativ. Ansvarshaveren var trolig den som tok initiativet til å unne Tordenskiold begravelsen, mens kongen kun godkjente forespørselen uten at det betydde noe personlig. Kongen forsøkte heller ikke å møte opp ved begravelsen eller forbedre den. Kongen prøvde heller ikke å orientere seg om Tordenskiolds midlertidige gravkammer. Admiralitetet bestilte og betalte for begravelsen, mens kirken plasserte ham midlertidig som kompromiss for datidens strenge lovverk. Kongen gjorde siden lite for å hjelpe Tordenskiolds familie under arveoppgjøret. Selv om dette samsvarte med Rians oppfatning av et forretningsmessig forhold, hadde Andersen fortsatt det beste poenget om en verdig begravelse. Tordenskiold fikk dermed den beste begravelsen som var mulig å gi, men forhold til kongen var likevel lite personlig ettersom kongen viste lite initiativ for å minne eller forbedre begravelsen.

Med dette kan jeg konkludere at Tordenskiold ikke var kongens yndling. Kongen kunne ha beundret Tordenskiold frem til et visst tidspunkt fordi han var dyktig. Ellers kunne Tordenskiold umulig ha vært kongens yndling ettersom han var en løs kanon med sporadiske samarbeidsproblemer som omsider gjorde tabber som medførte store konsekvenser. I hovedsak var det ellers ingen antydning til at kongen belønnet eller viste Tordenskiold mer tillit enn andre, eller at kongen var sympatisk og vennskapelig overfor ham som antatt i den tradisjonelle oppfatningen. Det var samtidig flere antydninger på egen interesse mellom dem. Med dette har jeg, gjennom en mer omfattende undersøkelse, bekreftet Andersen, Haga og

Rians moderne oppfatning om at forholdet mellom dem var nøkternt, instrumentalt og forretningsmessig.

Litteraturliste

- Andersen, Dan H. *Tordenskjold - en biograf om eventyreren og sjøhelten*. Oversatt av Erik Ringen. Oslo: Spartacus Forlag, 2006.

- Bachke, Victoria. *Tordenskioldiana*, Trondheim: Ringve museum, 1958. Funnet 27.08.2020: <https://www.nb.no/nbsok/nb/4f60489ce088a1b366819bed0d71e02e.nbdigital?lang=no#0>

- Bech, Claus; Bøggild-Andersen, C.O. «Poul Vendelbo Løvenørn», i *Dansk Biografisk Leksikon* på led.dk, hentet 19.01.2021 fra: https://biografiskeleksikon.lex.dk/Poul_Vendelbo_L%C3%B8ven%C3%B8rn

- Bergersen, Olav. *Tordenskiolds brev*. Oslo: Universitetsforlaget, 1963.

- Bergersen, Olav. *Tordenskiold og Danskene*. Oslo: Gyldendal forlag, 1932.

- Bergersen, Olav. *Tragedien omkring Tordenskiolds død*. Trondheim: Brun Forlag, 1963.

- Bergersen, Olav. *Viceadmiral Tordenskiold*. Bind I, Trondhjem: Ascheoug, 1925. Hentet 17.01.2020 fra: <https://www.nb.no/items/7e6bd23eafe56b696e12332315addf0f?page=183&searchText=Tordenskiold>

- Bergersen, Olav. *Viceadmiral Tordenskiold*. Bind II, Trondhjem: Ascheoug, 1925. Hentet 17.01.2020 fra: <https://www.nb.no/items/b246a93e2e39f3da20dc30d134f508ce?page=0&searchText=Tordenskiold>.

- Bjerg, Hans Christian. *Tordenskiold - Glimt af Wessel*. Lyngø: Bogan Forlag, 1990.

- Bohr, Henrik G.C. *Peder Tordenskjold. En Levnetsbeskrivelse*. København: Selskabet for Trykkefrihedens Rette Brug, 1839. Hentet 15.10.2021 fra: <https://play.google.com/books/reader?id=EQFaAAAACAAJ&printsec=frontcover&output=re>

[ader&hl=no&pg=GBS.PP1](#)

- Brenden, Thomas. *Caspar Peter Rothe, Tordenskiold og den historiske biografien: en historisk undersøkelse av historieskriving i Danmark-Norge på midten av 1700-tallet*. Hovedoppgave i historie. Stavanger: Universitetet i Stavanger, 2017.

- Brengsbo, Michael. *Folk skriver til kongen: supplikkerne og deres funktion i den dansk-norske enevælde i 1700-tallet: en kildestudie i Danske Kancellis supplikprotokoller*. København: Selskabet for Udgivelse av Kilder til Dansk Historie, 1997.

- Brengsbo, Michael. «Frederik 4. som krigsleder i det danske imperium», i *Perspektiver på Den store nordiske krig 1700-1721 300 år etter Carl XIIIs fall*, redigert av Knut Arstad. S. 65-88, Oslo: Forsvarsmuseet, 2018.

- Bricka, Carl Frederik. «Gabel, Christian Carl, 1679 – 1748, Søofficer, Overkrigssekretær, Stiftamtmand», i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537–1814*, V. Bind, Faaborg – Gersdorff, side 508-511, Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1891. Hentet 14.11.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/5/0510.html>

- Bricka, Carl Frederik. «Gyldenløve, Christian, 1674-1703, Officer», i *Dansk biografisk Leksikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, VI. BIND, Gerson – H. Hansen., side 335-337, Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1892. Hentet 14.11.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/6/0337.html>

- Bricka, Carl Frederik. «Løvenørn, Poul (Vendelbo), 1686-1740, Officer og Statsmand», i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, X. BIND Laale – Løvenørn, side 614-622. Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandels Forlag, 1869. Hentet 19.01.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/10/0616.html>

- Bricka, Carl Frederik. “Weyse, Andreas, 1664-1725, Deputeret” i *Dansk Biografisk Lexikon: tillige omfattende Norge for Tidsrummet 1537-1814*, XVIII. BIND, Ubbe – Wimpffen, side 477-478, Kjøbenhavn: Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag. 1904. Hentet 8.09.2021 fra: <http://runeberg.org/dbl/18/0479.html>

- Børresen, Jacob. *Tordenskiold, en karakterstudie*. Kristiania: Aschehoug, 1901. Hentet 15.10.2021 fra:

<https://www.nb.no/nbsok/nb/b688a51a5025631c100d6420aa4572d4.nbdigital?lang=no>

- Carstensen, William August & Lütken, Otto George. *Tordenskiold. Populær-historisk fremstilling*. Anden Udgave, København: Det Nordiske Forlag, 1902.

- Coucheron-Aamot, William. *Tordenskiold: Med titelbillede og 2 tegninger samt kart i teksten*. Kristiania: Selskabet, 1897. Hentet 16.09.2020 fra:

<https://www.nb.no/items/76366ab8f7587dfae647a99ae7896431?page=0&searchText=Tordenskiold>

- Dahl, Svein Tore. *Embetsmenn i Midt-Norge i tiden 1660-1700*. Trondheim: S.T. Dahl, 1999. Hentet 09.11.2020 fra:

<https://www.servanhomme.com/getperson.php?personID=I4868&tree=tree1#cite1>

- *Det Norske Akademis Ordbok*, «Ynde». Hentet 06.09.2021 fra:

https://naob.no/ordbok/ynde_1

- *Det Norske Akademis Ordbok*, «Yndest». Hentet 06.09.2021 fra:

<https://naob.no/ordbok/yndest>

- *Det Norske Akademis Ordbok*, «Yndling». Hentet 06.09.2021 fra:

<https://naob.no/ordbok/yndling>

- Dybdal, Audun. «Begravelse» i *Store Norske Leksikon*. Hentet 3.04.2021 fra:

<https://snl.no/begravelse>

- Dyrvik, Ståle. *Truede Tvillingriker 1648-1720*. Bind 3 av *Danmark-Norge 1380-1814*. Oslo: Universitetsforlaget, 1998. Hentet 21.10.2021 fra:

<https://www.nb.no/items/806c3544818969059f3ffceeb27b9842?page=1&searchText=truede%20tvillingriker>

- Eilstrup, Per. *Tordenskiold: Peter Wessel og hans tid*. København: Lademann, 1968.

- Fassmann, David. *Samtale i de Dødes Riige, første Entrevue imellem den kongl. Danske Vice-Admiral, Petrus af Tordenskiold og den viidt berømte Hollandske Admiral Martin Tromp, som indeholder begge disse store og tappre Helters mandige Bedrifter Tilligemed de nyeste Mærkværdigheder, og de derover gjorde curieuse Reflexioner*, Kjøbenhavn: Trykt og oplagt af Johan Christorph Groth boende paa Ulfeldsplads, 1745. Hentet 25.08.2020 fra: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2017103026025?page=0

- Faye, Anders. *Norske Sagn. Samlede og Udgivne*. Arendal: N.C. Hald, 1833. Hentet 15.09.2020 fra: <https://www.nb.no/items/c9d10b6c03f1e25030e0bab26e6fa09f?page=0&searchText=Norske%20Sagn.%20Samlede%20og%20Udgivne>

- Feldbæk, Ole. ”Den lange fred. 1700-1800”, i *Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie*, Bind 9, redigert av Olaf Olsen, Kjøbenhavn: Gyldendal Forlag, 1990.

- Flood, Constantius. *Tordenskjold: et historisk Rids til Ungdoms- og Folkelæsning*. Kristiania: Det Norske Aktieforlag, 1900. Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/2b1038e6f85f372785349844da8b7b04?index=1#0>

- Frognes, Dag Reidar. *Tordenskiold: admiral & rebell*. Tønsberg: Fantasi-fabrikken, 1998.

- Garde, Hans Georg. *Dansk-norske Sømagts Historie*. Kjøbenhavn: Bianco Lunos Bogtrykkeri, 1861. Hentet 15.10.2021 fra: <https://www.nb.no/items/b0067e98b2b9393444a835b1e52db165?page=0&searchText=Dansk-norske%20S%C3%B8magts%20Historie>

- Gierløff, Christian. *Tordenskiold*. Trondheim: Brun Forlag, 1941. Hentet 16.01.2020 fra: <https://www.nb.no/items/a12a611b3d45a9ca60e04b441cfe5f0e?page=3&searchText=gierl%C3%B8ff,%20Tordenskjold>

- Haga, Anders V. *Peter Wessel Tordenskiold: Hans Administrative rolle under den store nordiske krig*. Hovedoppgave i historie. Oslo: IAKH, 2005.

- Hammer, S.C. *Tordenskjold: historisk Skisse*. Kristiania: Norsk Jernbaneboghandels Forlag, 1901. Hentet 14. 09. 2020 fra:

<https://www.nb.no/items/3c0c2a1009708a6b4ec3c25316e96b8c?page=0&searchText=Tordenskiold:%20historisk%20Skisse>

- Hansen, Victor. *Vore Sphelte: historiske Fortællinger*. København: A Christiansens Kunstforlag, 1898. Hentet fra:

<https://www.nb.no/items/0d24c0950e9a2c06b4d6271195ef6f67?page=0&searchText=Vore%20S%C3%B8helte:%20historiske%20Fort%C3%A6llinger>

- Holm, Edvard. *Danmark-Norges Historie fra den store nordiske Krigs Slutning til Rigernes Adskillelse (1720-1814)*. Kjøbenhavn: Universitetsboghandler G.E.C. Gad, 1891: s. 267.

Hentet 14.10.2021 fra:

<https://www.nb.no/items/fc5a52a765561da957c9ada49d0a56e3?page=3&searchText=oaiid:%22oai.nb.bibsys.no:997521771924702202%22>

- Huitfeldt-Kaas, H. J. *Breve fra Iver Huitfeldt*. Kjøbenhavn: Græbes Bogtrykkeri, 1887.

- Hovudangen, Einar. *Vårt møte med døden*. Oslo: Samlaget, 1981.

- Imsen, Steinar. *Norsk Historisk leksikon: kultur og samfunn ca. 1500-ca.1800*, Oslo: Cappelen akademisk forlag, 1999.

- Jensen, Birgit B. *Udnævnelsesretten i enevældens magtpolitiske system 1660-1780*. Avhandling i historie. København: Rigsarkivet/G. E. C. Gads Forlag, 1987.

- Johannessen, Finn Erhard. «Mykje skrik og lite gull» i *Årdal: Verket og bygda 1947-1997*, redigert av Rolv Petter Amdam, Dag Gjestat & Andreas Hopland, Oslo: Det Norske Samlaget, 1997.

- Johannessen, Finn Erhard. «Penger og finanssystem i Norge på 1700-tallet», Hentet 16.02.2021 fra: <https://www.norgeshistorie.no/enevelde/1206-penger-og-finanssystem-i-norge-pa-1700-tallet.html>

- Johannessen, Finn Erhard. *Årdal Kobberverk*. Hovedoppgave i historie. Oslo: UIO, 1983.

- Johnsen, Lars G. Wessel. *Beretninger om Peter Wessel Tordenskjold og hans samtid*. Moss: Wessel forlag, 2020.

- Kavli, Guthorm. *I Tordenskiolds kjølvann*, Schibsted forlag, 1990. Hentet 15.08.2020 fra: <https://www.nb.no/items/69fdaadef3db6c3ea4c876ded7f1e1b9?page=0&searchText=I%20Tordenskiolds%20kj%C3%B8lvann>

- Kofod, Hans Anche. *Almindelig Verdens-Historie i Udtog*, Kjøbenhavn: Solding, 1838. Hentet 14.09.2020 fra: <https://www.nb.no/nbsok/nb/7e730daad9784cf3d43253fbc7798a3d?index=1#0>

- Kuylenstierna, Oswald. *Tordenskiold*. Stockholm: Hökerberg, 1930.

- Lyngby, Thomas. «Frederik IV som enevældig konge», i *Perspektiver på Den store nordiske krig 1700–1721 300 år etter Carl XIIIs fall*, redigert av Knut Arstad. Oslo: Forsvarsmuseet, 2018.

- Malling, Ove. *Store og Gode Handlinger af Norske, Danske og Holstenere*. Kiøbenhavn: Gyldendals Forlag, 1777. Hentet 15.10.2021 fra: <http://www.nb.no/nbsok/nb/873409a62d942e4c602e27fc4339fcf2.nbdigital?lang=no#0>

- Masius, Hector Gottfried. *Traur-Rede Welche bey des hochgebohrnen Herrn Christian Güldenleu, Ritters etc. Dero Königl. Majest: zu Dennemarck, Norwegen, etc. Feldmarschalck-Lieutenants und Ober-Kammer-Herrn, etc. Leichbegängnis, Bey Hoher Versammlung, auch Königlicher Allernädigster Gegenwart, Anno 1703 den 6. Sept. gehalten vorden / Von Hect. Gottfr. Masio, S. S. Theol D. Prof. Publ. und Teutschem Hoff-Prediger*. Digitalisert av Det Kongelige Bibliotek. Copenhagen: Bey Hieronymus Christian Pauli, 2015. Hentet 6.03.2021 fra: http://www5.kb.dk/e-mat/dod/130020361280_color.pdf

- Møinichen, J. *Den tapre norske Søehelt, Thrønderen, Viceadmiral Peter Tordenskiolds Levnet og Heltegjerninger*. Trykt paa J. Møinichens Forlag hos [Wilhelm] Kirkegaard, 1848.

Hentet 03.09.2020: https://www.nb.no/items/URN:NBN:no-nb_digibok_2016101928027?page=0

- Rian, Øystein. *For Norge, kjempers fødeland - 12 portrett frå dansketida*. Oslo: Det Norske Samlaget, 2007.

- Rian, Øystein. *Sensuren i Danmark-Norge*. Oslo: Universitetsforlaget, 2014.

- Rothe, Casper Peter. *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*. Første Deel, Andet Oplag forandret og forbedret. Viborg: Trykt paa Forfatterens Bekostning, 1772. Hentet fra 8.11.2021 fra:

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=sTI6AAAACAAJ&pg=GBS.PP4>

- Rothe, Casper Peter. *Den Danske Søe-Heldt, Vice-Admiral Peter Tordenskiolds Levnet og Bedrifter, med Kaabere*. Tredie Deel, Andet Oplag forandret og forbedret. Viborg: Trykt paa Forfatterens Bekostning, 1773. Hentet 8.11.2021 fra:

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=5TI6AAAACAAJ&pg=GBS.PA1>

- Sandmo, Erling. *Tid for historie*, Oslo: Universitetsforlaget, 2015.

- Schøller, C.E.A., «nogle Oplysninger om Tordenskiolds sidste Leveaar og Død» i *Personalthistorisk Tidsskrift*, årgang 35, 6. Række, 5. Bind, 1.3- Hefte s. 161-181, utgivelsessted ukjent, 1914. Hentet 12.10.2021 fra:

https://tidsskrift.dk/personalthistorisk_tidsskrift/issue/view/6039

- Sindberg, L.M. *Triumph- og Ære Sang Over det Berømmelige Tog Som Vælædle og Velbyrrdige Commandeur Tordenschiold Med fleere Søe officanter den 8 julii 1716 holte udi Dynkilen paa Vigsiden*. Forlag: s.n., 1700. Hentet 20.11.2020 fra:

<https://www.nb.no/items/95b44a2c5eab7200c5da25a14618976f?page=3&searchText=Tordenskiold>

- Sneedorff, Frederik. *Forelæsninger over Fædrenelandets Historie i Tvende dele*. Bind 2.

Kiøbenhavn: Gyldendal, 1798. Hentet 15.10.2021 fra:

<https://play.google.com/books/reader?printsec=frontcover&output=reader&id=detAAAAAcAAJ&pg=GBS.PP1>

- *Store Norske Leksikon*. «Dukat». Hentet 11.11.2021 fra: <https://snl.no/dukat>

- Thaagaard, Tove. *Systematikk og innlevelse*. Bergen-Sandviken: Fagbokforlaget, 2003.

- Troels-Lund, T. *Daglig liv i Norden i det sekstende århundre: Livbelysning, livsafslutning*. 6. utgave ved Erik Kjergaard. Bind 7. København: Gyldendal forlag, 1969.

- Trosner, Daniel. *For Kongen og Flåten: Matros Trosners dagbok 1710–1714*. Bind 2. Redigert og kommentert av Hans Christian Bjerg og Tor Jørgen Melien. Bergen: Fagbokforlaget, 2017.

- Tuxen, Johan Cornelius. *Den danske og norske Sømagt fra de ældste Tider indtil vore Dager: populære skildringer*. Kjøbenhavn: Phillipsen, 1875. Hentet 30.10.2021 fra: <https://www.nb.no/nbsok/nb/fc2e9185130f6ef7ec116c7e35d8d606?index=2#0>

- Tveit, Eirik V. «*Hei! Det gaaer glædelig!*» *Konstruksjonen av viseadmiral Peter Wessel Tordenskjold i dansk og norsk litteratur 1747-1925*. Hovedoppgave i historie, Bergen: Høgskolen i Bergen, 2016. Hentet 06.02.2020 fra: https://hvlopen.brage.unit.no/hvlopen-xmlui/bitstream/handle/11250/2481605/Masterthesis_Tveit.pdf?sequence=2

- Vaupell, Otto. *Den Danske Hærs Historie til Nutiden og den Norske Hærs Historie indtil 1814*, første bind. Kjøbenhavn: Gyldendal, 1872. Hentet fra <https://www.nb.no/nbsok/nb/4b1b1bac543c9fa9d581f2a3f8a5207a?index=2#0>

- Øverland, O.A. *Tordenskiold 1690-1720*. Kristiania: Folkebladet, 1901.